

భారతీనికేతన గ్రంథమాల:— పద్ధమ కుసుమము.

199

వైద ర్భ విలాసము.

(అఱంకముల నాటకము.)

స.67

ఇది

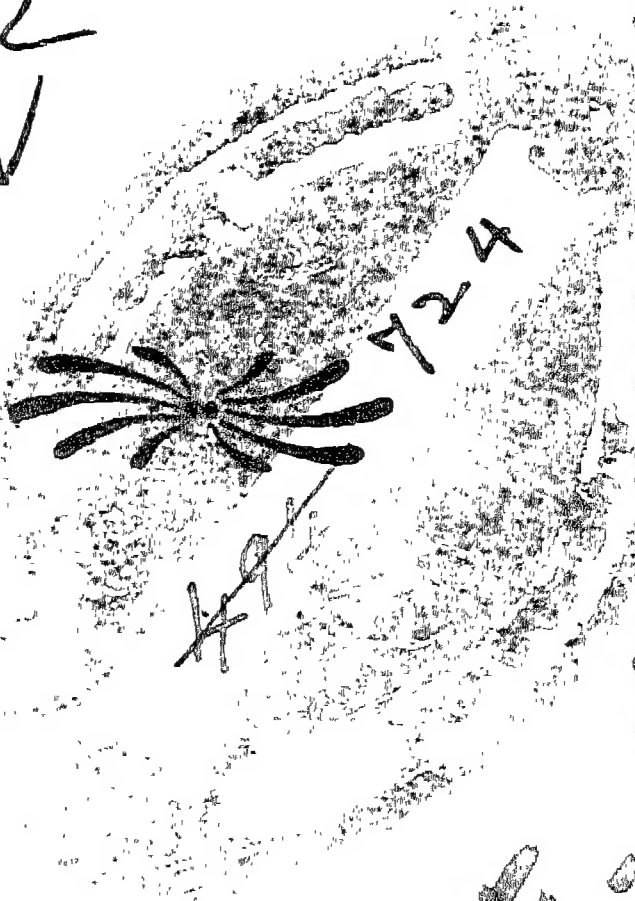
మహాభారతసార గ్రంథకర్తయగు

ద్రోణరాజు సీతారామారావుచే

ర చి యిం పఁ బడి

894-8132
SEE-V

నా. పా. సీతారామారావుచే
అంధుడొక
పుస్తకము
ముద్రాపణ
ముద్రాపణ
ముద్రాపణ

మో శేషుస్తకములు కలసివను
కందుల గోవిందం, జనరత్ బాపయ్యప్పో,
పెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

కాకినాడ :

స్కేపు అండు కో ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి

గ్రంథకర్తచే బ్రచురింపఁబడియె.

కావీరై టు.]

[వెల 0—12—0.

ప్రొ. చి. రమణయ్యగారి బ్రహ్మగర్భ
శేషనాథ బ్రహ్మగర్భ
మొదలగు వారు

2.181

దోగంరాజు సీతారామారావు.

వి. వి. రంగారావు ఆధ్వర్యమున
 ప్రచురించినది.
 ముద్రాపాతములు.

ప్రీతి క.

ఇంతకుమున్ను నేననేక నాటకంబుల రచించియుంటినిగాని యవి
 యన్నియును బ్రచురపఱచు హక్కు నితరుల కిచ్చివేసియుంటిని. ఇం
 దుకుఁ గారణము ధనలోపమే. ఇట్లుండ నేవియైన చక్కని గ్రంథముల
 రచించి స్వయముగా నచ్చువేయించు భాగ్యము నాకుఁ గలుగునాముని
 యాలోచించి యెట్లేని ముందొక చక్కనినాటకము ప్రచురింపఁదలంచి
 యీ వై దర్భివిలాసము రచించితిని. ఈ పురంబునందే సదయహృదయు
 లగు నొక వైశ్యకులాగ్రాణి నాతో గొన్ని యొడంబడికలు జేసికొని
 నేనువ్రాసిన గ్రంథములకు నగు ముద్రాణవ్యయము తాను భరించెద
 నని చెప్పి ముందీనాటకమునకు సహాయమొనర్చుటచేఁ బ్రచురింపగల్గి
 తిని. కరుణార్థి హృదయులగు వారినిఁ బరమేశ్వరుం డాచంద్రార్క
 తారానవీశరథిస్థాయిగ రక్షించుగాక. “ భారతీనికేతన ” మనుపేర నొక
 గ్రంథమాల స్థాపించి యీనాటక మాగ్రంథమాలకుఁ బ్రథమకుసుమ
 ముగా మీకు సమర్పించితిని. భాగవతంబుననున్న రుక్మిణీకల్యాణకథ మా
 తృకగా దీసికొనియచ్చటచ్చట మూలకథకు భంగముఁగ్రాకుండరచియించి
 తిని. భాగవతుండు న వాసుదేవుని చరిత్ర మగుటచేతనైనను, లేక
 నాయందుఁగల వాత్సల్యముచేతనైనను నార్యులు దీనినాదరింతురని న
 మ్మచున్నాను. దోషంబులకేమి ! కాళిదాసాదికవు లంతటివారికైనను
 నొకప్పుడుఁ గలుగుచుండును. అట్టియెడల నల్పజ్ఞాన వయస్కుండనగు
 నాగ్రంథమునం దుండుట యదియొక వింతగాదు. కావున నట్టిదోషం
 బులు నాయందు దయాంతరంగులై దెలిపినచోఁ బునర్ముద్రాణమందు
 సవరింతుకొందును.

ఇట్లు,

కాకినాడ,
 10.8.16. }

విద్యజ్ఞన విధేయుఁడు,
 దోమిరాజు సీతారామారావు.

ఈ నాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు.

భీష్మకుడు — విదర్భపురాధిపతి.

విశారదుడు — మంత్రి.

రుక్మి — భీష్మకుని జ్యేష్ఠసుతుడు.

మణికంధరుడు — దేవదూత.

శిశుపాలుడు — చేదిపురాధీశ్వరుడు — రుక్మిణిని బెండ్లియాడకలంచినవాడు.

జరాసంధుడు — మగధనాథుడు.

దంతవక్త్రుడు —

సాల్వుడు —

} శిశుపాలు పక్షపాతులు.

కాలయవసుడు — శ్రీకృష్ణునిచే హతుడైనవాడు.

ముచికుందుడు — విష్ణుభక్తుడు.

శ్రీకృష్ణుడు — ద్వారకాపురాధీశ్వరుడు.

బలరాముడు — శ్రీకృష్ణుని యగ్రజుడు.

సాత్యకి — శ్రీకృష్ణుని తమ్ముడు.

కంచుకి ,, మందిరపాలకుడు.

సునందుడు — శ్రీకృష్ణుని వేడుకచెలికాడు.

తారకుడు — ,, రథసారథి.

విష్ణుశర్మ — విదర్భపుర బ్రాహ్మణుడు.

అగ్నిద్యోతనుడు — రుక్మిణిసందేశంబు కృష్ణున కెఱింగింపకచ్చిన భూసురుడు.

నారదుడు — బ్రహ్మఋషి.

స్త్రీలు.

రుక్మిణి — భీష్మకుని పుత్రిక.

భారతి —

విమల —

} చెలికత్తెలు.

శ్రీ లింగ త ము . శ్లో

సీ॥ శ్రీరమేశపద పం ♦ కేరుహంబుల నెప్పు భజియించుచుండెడి ♦ వాడవగుట
ధర్మమే జయమను ♦ తాత్పర్యమును బూని వర్తింపుచుండిన ♦ వాడవగుట
నీ తాతతండ్రిల ♦ నిర్మలకీర్తినిఁ బ్రాకింపుచుండిన ♦ వాడవగుట
సత్కవీశ్వరుడవై ♦ సద్యశంబందును వరకవీందుల బోమ ♦ వాడవగుట

తే॥ గీ॥ మామ కనుకావ్యకన్యక ♦ మహిని నిన్ను
భర్తగా యరియించెను ♦ భాసురముగ
నప్ప రాడ్వంశమహిత దు ♦ ధాభిచంద్ర
యమలగుణధేయ వేంకటా ♦ ద్ర్యప్పరాయ.

సీ॥ సకల భాషావిశే ♦ ప రహస్య నిక్షేప కుక్షియై యలరెడు ♦ కోమలాంగి
వ్రేళ్ళఁ జూపబడ కొ ♦ ప్పిన యరుంధతిరీతి వర్తింపుచుండిన ♦ పద్మగంధి
క్షితి నాగచంద్రుల ♦ స్తుతిఁగాంచి యశముతో వర్ధిల్లుచుండిన ♦ వారిజాక్షి
గర్వమింతయులేక ♦ కవులకెల్లను విధే యతజూపి యొప్పెడు ♦ యతివమిన్న

తే॥ గీ॥ అట్టి మామక కావ్య క ♦ న్యావఘాటి
తగినవాడవు నీవందు ♦ దలఁచి నీదు
పజ్జజేరెను గరుణఁ జే ♦ బట్టుమింక
రాజమార్తాండ వేంకటా ♦ ద్ర్యప్పరాయ.

సీ॥ శ్రీనాథపద సగ ♦ సీరుహంబుల కంత రంగంబు కమలా ♦ కరంబుగాగ
నీమూర్తివంతంబు ♦ నిఖిల కవిహృదయ భవనంబులకు బ్రది ♦ పంబుగాగ
దివ్యమా నీకృప ♦ దీనజనుల దరి ద్ర్యమునాప మందార ♦ తరువుగాగ
నీ దానధర్మముల్ ♦ నీసద్గుణంబులు క్షౌరపతులకు సంత ♦ సంబుగాగ

తే॥ గీ॥ ధరణిఁ బాలింపు మాచంద్ర ♦ తారకముగ
దశదిశలయందు నీఘన ♦ యశమునిండ
నప్ప రాడ్వంశమహిత దు ♦ ధాభిచంద్ర
ధీరగుణసాంద్ర వేంకటా ♦ ద్రిక్షి తీంద్ర.

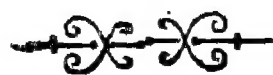
ఇట్లు:—భవదాశ్రితుడు,

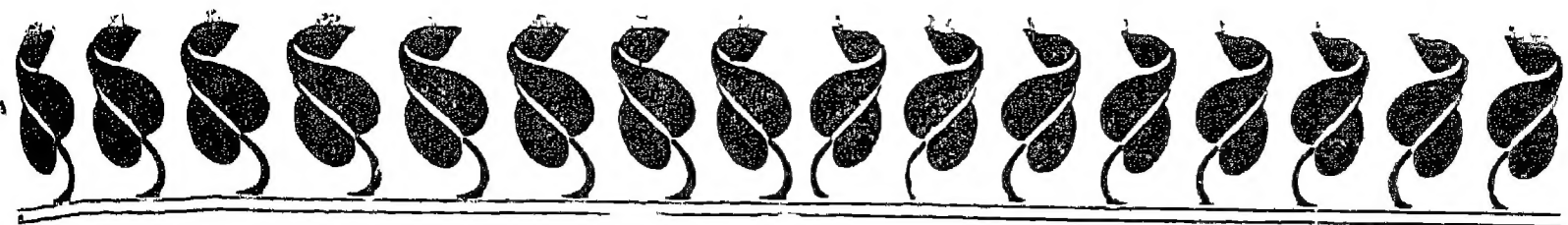
ద్రోణరాజు సీతారామరావు.

తప్పొప్పులు.

పుట.	సంక్తి.	తప్పు.	ఓప్పు.
24	7	భాడలేని.	చాడలేని.
	8	సఖముయగును.	సఖముయగును.
53	22	సురానీకంబు.	నసురానీకంబు.
56	సీ॥	యమరకున్నదె మెక్క.	యమరకున్నదెయొక్క
69	16	విబుధేంద్రచంద్య.	రమణీయమూర్తి.
71 ఉ॥ (రెండవపాదములో)		వరియించిన రుక్మిణీ.	వరియించినయట్టి రుక్మిణీ
75 (రెండవ సీ॥ పద్యములో మూడవపాదములో)		<div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <div style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> నలకంస దైత్యమా ♦ రణము సాక్షి. </div> </div>	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <div style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> కంసదానవనాథ ♦ హిం ససాక్షి. </div> </div>
82	3	అవ్వారికే.	అన్వానికే.

(ఇంకను నచ్చట-చ్చట గద్యయందు పొరబాట్లుండిన దయబూని సవరించుకొనవలెను.)

శ్రీమత్పర దేవతా యైనమః

వై ద ర్భ వి లా స ము.

నాం ది.

మ॥ యదువంశంబునఁబుట్టి శై శవమునం • దానందు మందఁ యశో
ద దయంజూచి వినోదలీలలను మో • దంబందఁగాఁజేసి దు
ర్భద కంసాదులఁద్రుంచి యాదవుల స • న్తానింపుచుఁ రుక్మిణీ
మదిరాక్షిం గొనినట్టి శ్రీహరి మిముం • బాలించి రక్షించుతఁ.

(నాంద్యంతమున.)

సూత్రధారుఁడు—[ప్రవేశించి] అతివిస్తరమెందకు ! పారిపార్శ్వకా ! నీవొకసారి
యిటురమ్ము.

పారి—[ప్రవేశించి] ఆర్యా ! ఏమిసెలవు !

సూత్ర—ఇంకను నేమిసెలవని యడుగుచుంటివా !

తే॥ గీ॥ ద్యుమణి నీక్షింపవేచు చు • క్రములరీతి
మన ప్రదర్శకమీక్షింప • మహిత జనులు
కాంక్షమై వేచియున్నారు • కాంచుమదిగొ
వీరి రంజింపఁజేయుట • వేడ్కకాదె.

పారి—అట్లయిన మనకు సంతోషమే. కాని వీరినిప్పు డేప్రదర్శకంబున రంజింపఁ
జేయఁదలంచిరో నే నెఱుంగవచ్చునా !

సూత్ర—మిత్రమా ! నీవెఱుంగనిదే యేకార్యమయినను సాగునా ! ఈసభ్యులు
నమ్మఁబలచి,

సీ॥ ఎవ్వనిచరిత క • క్షేంద్రియంబులసోక
నఖిల కల్యాణంబు • లలరుచుండు

ఎవ్వనిపదనేవ • లేప్రాద్దు గావింపఁ

బాప జాలంబులు • భస్మమగును

ఎవ్వనిచర్యల • నెవ్వయైననువిన్న

సంతాపములువోయి • శాంతికలుగు

ఎవ్వని సత్కర్త • నీక్షింపఁగల్గిన

సమిత తత్వజ్ఞాన • మందనగును

తే॥ గీ॥ నెఱఁడు ధరణి భారమువాప • భువిని యాద

వాన్వయంబున జన్మించె • నట్టి కృష్ణు

చరితమునునాడి మాకును • సంతసంబు

వెల్లిగొల్పుము తప్పక • యుల్లములను.

అని యాజ్ఞాపించిరి. అందుచే నేప్రదర్శనంబున వీరికి ముదంబు గూర్చును నాయని సంశయముకలిగి నీతో నాలోచించుటకు రావించితిని.

పారి—నాటకప్రదర్శనాకుశలురగు మీకంటె నాకుమాత్ర మెక్కువతెలియునా !

అయినను దీనింగూర్చి మీరింతగా నాలోచింపనక్కరలేదు. మీరు నాంది యందే సూచించిరికగా.

సూత్ర—అవును. జ్ఞప్తికివచ్చినది. రుక్మిణీవివాహకథ మిగుల రమ్యముగనే యుండును.

ఇటీవల నూతనముగా నాకథను “వై దర్భీవిలాస” మను పేర నొక

కవి నాటకముగా రచియించినాఁడు. అయ్యది పరమపావనమైన చరిత్రమై

యోష్ఠుటయేగాక ప్రదర్శనయోగ్యమై యున్నది.

పారి—ఆ నాటకకర్త నామంబు వినవచ్చునా.

సూత్ర—ఆతఁడు మనకుఁ జిరపరిచితుండే.

సీ॥ రాజగోపాలభూ • రమణాగ్రగణ్యుని

భవ్యకారుణ్యంబు • బడసినాఁడు

తిరువూరు నృపతికి • దివ్యవాగ్ధార జూ

పించి బిరుదమొందు • గాంచినాఁడు

యంకిసీమ్భాపతి • యాదరింపఁగ

నెంత యైన యశంబంది • యలరినాఁడు

సత్యవోల్వంశాబ్ధి • చంద్రుల సంస్థాన

మందునఁ గొన్నినా • శృలరినాఁడు

తే॥ గీ॥ కోటగిరినంశ వారాసి • కువలయేశు

చేత బంగారు దిరుదంబు • జెందినాఁడు

అతఁడు ద్రోణమరాజ వం • శాబ్ధిచంద్రుఁ

డమలగుణుఁడు సీతారామ • యాహ్వాయుండు.

చ॥ తిరుపతి వేంకటేశ్వర సు • ధీశులఁగొల్చి నిర్గళాద్భుతా
కరరసపుంజమంజులవి • కస్వరచారుకధాసుధాదురం
ధరబహుళప్రబంధకవి • తావనితామహిళోక్తిసంపదన్
ధరణిని ఖ్యాతిఁజెందుకవి • తల్లజుఁడితఁడుగాడె యెన్నఁగన్.

పారి—అవును. ఈతఁ డిదివరకే యనేక నాటకంబుల రచించి యశంబునందు
చున్నవాఁడే.

నూత్రి—ఈతఁ డీనాటకమును రచించి,

సీ॥ జనకుఁడౌ శ్రీరంగ • మనుజువల్లభు సుకీర్తి

రమకువన్నెను • దెచ్చెనెవఁడు

సిరితంబు దానంబు • నెలకొల్పి ముదమున

నర్దులఁ బాలించి • యలరునెవఁడు

కవులఁ బోచుటెగాక • కవియశాచు గ్రంథముల్

భవ్యశైలినిపాసి • బహునెవఁడు

శాంతమే తనకు భూ • పణమంచుఁ దలపోసి

ప్రజలఁ బాలింపుచుఁ • బ్రబలునెవఁడు

తే॥ గీ॥ అట్టి శ్రీయప్పరాయ వం • శాబ్ధిచంద్రుఁ
 డగుచు నొప్పిన వేంకటా • ద్ర్యప్పరాయ
 రాజమాళికి నీగ్రంథ • రాజ మంకి
 తంబు గూర్చెను మిగుల మో • దంబు కోడ.

పారి—అహ! కథజూడగా శ్రీమన్నారాయణస్వరూపుడగు కృష్ణుని పెండ్లికథయై
 యున్నది. గ్రంథకర్త విషయమాయందఱకును దెలిసినదే. కృతికర్త యా
 రాజేంద్రుండగుటయేగాక గవియై శ్రీ శోభనాద్రి విజయాది గ్రంథంబుల
 రచించి, కవులపాలిటికిఁ గల్పభూమిహంబై తన యశోలతను సమస్తదిక్కుల
 బ్రాకింపుచున్నవాడే. కావున మనమింక దేనికిని సంవియంబందఁ బనిలేదు.

నూత్రి—మిత్రమా! ఈసభ్యులు,

తే॥ గీ॥ దూరమునచున్న భర్తకుఁ • దోయజాక్షి
 వేచియుండెడి రీతిని • వీరలిప్పు
 డెపుడు తెరలేచు పాత్రంబు • లెపుడునచ్చు
 ననుచు నిండుమోదంబున • నలరుచుండి.

ఇంక నీసభ్యులు కాలహరణమునకు పైపరు. కావున ప్రదర్శనము ప్రారంభిం
 తము. వీరితో నొక చిన్నమనవి చేసికొనవలసియున్నది. (సభచంకజూచి) పూ
 జ్యులగు నో సభాస్థారులారా!

నీ॥ అలరుక్మి రుక్మిణీ • అలనను హరికి న
 ర్పించ వలదంచు బో • ధించునుడులు
 వై దర్భి యుద్యాన • వనమందు నుండంగ
 చైద్యుండు చెనటియై • సలుపుమాయ
 సాల్వ జరాసంధ • చైద్యులు శ్రీకృష్ణ
 మరణమ్మునకుఁబన్ను • మాయతంత్ర
 మాకాల యవనుని • నాజిహ్ం గృష్ణుండు
 మడియగా జేసిన • మహితచిత్ర

ప్రథమాంకము.

తే॥ గీ॥ మవనిదేవుడు రుక్మిణీ ♦ యువశిషంప
హరినిఁ జూడంగ నరుగుట; ♦ నతఁడువచ్చి
భోజ కన్యామణినిగొని ♦ పోవుటయును
గొంచి యానందమందంగఁ ♦ గలరుమీరు.

(తెరలా)

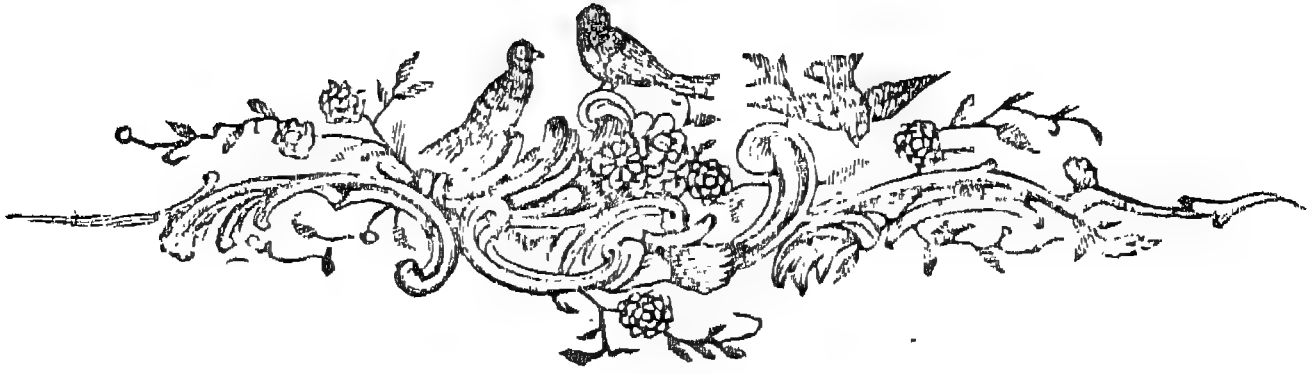
ఓరోరీ ! పాపీ ! కైయాషాధహ ! ఆమంగళ సాతకా ! ఎవడవురా ! నీవు.

మ॥ సకలత్మాధవ మానినీజన విరా ♦ జత్ఫాల సింధూరసాం
ద్రకళాలంకరుణారుణాంఘ్రికమల ♦ ద్వంద్వంబుచేరొప్ప భీ
ష్మకకన్యామణి రుక్మిణీరమణినికా ♦ జైద్యుండు గల్లంగ గొం
కకఁ గృష్ణుండెటు గొంచుపోగలుగు నీ ♦ త్మచక్ర మల్లాడదే.

మాత్ర—పారిపార్శ్వకా ! రుక్మిణీదేవిని గృష్ణుండు గొనిపోవుననుమాట శిశుపాలపక్ష
పాతియగు రుక్మి యాలించి రోషకసాయితాత్ముడై దండతాడిత మహారగంబు
కరణి మండిపడుచు నిట్లు నచ్చుచున్నాఁడు. ఇంక మన మిచ్చోట నుండరా
దు. రమ్మ.

(ఇటువురు నిష్క్రమింతురు.)—ఇది ప్రస్తావన:—

వైదర్భీ విలాసము.

ప్రథమాంకము.

[ఖడ్గధరుడై రుక్మి--ప్రవేశించి]

రుక్మి—అరే! పాపీ! శైలాషాధనూ! అమంగళపాతకా! ఎవ్వడవురా! నీవు!

మ॥ సకలక్షాధవ.....(అను పద్యమును జదువుచున్నాడు.)

నా చెల్లెలగు రుక్మిణీకన్యను నెట్లమునను శిశుపాలున కర్పించి మోదంబునంద నుండగా దానికి వ్యతిరేకముగా కృష్ణుండు రుక్మిణిని గొనిపోవునని యమంగళంబుల నెవ్వడో పలుకుచున్నాడు. అనురాత్ముం డెచ్చటను గనుపింపజేమి! (ప్రకాశము గా) ఓరీ నీచాత్మా!

తే॥ గీ॥ పొలతి రుక్మిణీ మారికొని • పోవునంచు

బలికిననుజూచి భీతిని • బాటిపోతె

ధైర్యమేరమ్ము యెదుటకు • దప్పకివుడు

కంఠమును దఱుగుదునాదు • ఖడ్గమునను.

(ఇటునటు జూచి) ఏమిదీ! ఎవ్వడును గానిపింపడే. ఎవ్వడును లేకున్న చో నీవాక్యంబులు నాచెవి నేలబడెను. నాభ్రాంతియే యిట్లు చేసెనేమో. కాని మ్ము. ఏమైననాకేమి! హరిహర హిరణ్యగర్భ లడ్డమైనను వెనుదీయక నాసోదరిని శిశుపాలున కొసంగితి టెదను. (ఇంచుక యూరకుండి) తండ్రిగారు కొలిపుదీర్చు వేళయైనది. నే నచ్చటకేగి వినాహప్రశంస యేమివచ్చునో చూచెదఁగాక.

(నిష్క్రమించును.)

రంగము:—[కుండినపురంబున సభాభవనంబున భీష్మకుండును—మంత్రీయును
విశారదుండును ప్రవేశించుచున్నారు.]

భీష్మ—మంత్రీ! విశారదా! ఆడపిల్లలను గాంచినవారిజన్మ బహు కష్టమైనదికదా.

విశా—దేవా! అట్లు సెలవిచ్చెదరేల!

భీష్మ—నుతేమియునులేదు. పిల్లల వివాహవిషయమై యెంతకష్టమయినను బడవలసి
వచ్చును. మనయు తెచ్చినవరుండు కన్యకకుఁ బనికిరాఁడు. ఆమె వరించిన
వరుండు మనకుఁ బనికిరాఁడు. ధనముగల్గినవానికి విద్యయుండదు. ధనము
ను విద్యయున్నవాఁడు పరాక్రమహీనుండై యుండును. ఈ మూడునుగల్గి
నవానికి సౌందర్యము కొఱతయై యుండును. ఇవి యన్నియుఁగలిగిన వరుని
దెచ్చట మిక్కిలి కష్టతరముకదా!

విశా—దేశర సచించినది సత్యమే. ఒక టొనఁగూడిన నొక టొనఁగూడదు. అయి
నను మీకిప్పుడిట్టి విచార మేల కలుగవలెను.

భీష్మ—సచివాగ్రహీ! తెలిసియుండియు నడిగెదవేల.

తే॥ గీ॥ పరిణయముసేయఁ బ్రాయంబు ♦ వచ్చెఁగాదె
సుగుణములదొంతి రుక్మిణీ ♦ సుదతికిపును
యింక సేయకయున్న న ♦ రేంద్రులెల్ల
బరిహసింపరె నన్ను భా ♦ వంబులందు.

విశా—దానికై యింతగా యోచింపనేల!

తే॥ గీ॥ పుడమి భారమువాపఁగాఁ ♦ బుట్టినాఁడు
భ క్తజనములఁ గాపాడి ♦ వరలువాఁడు
కన్నె రుక్మిణీ హృదయంబు ♦ గొన్నవాఁడు
లేడె మనలకు గొల్లల ♦ కోడెగాడు.

అనందనందనుండైన శ్రీకృష్ణునకుఁ గన్యకనీయ నిదివర కే నిశ్చయించిగదా!

భీష్మ—అన్యంగతినిగూర్చి నే నేమనిచెప్పుదును.

చ॥ నిలచినఁ గూరుచున్న శయ ♦ నించిన మేల్కొనినన్ సఖాళితోఁ
గలసి చరింపుచుండిన నొ ♦ కర్తయె యుండిన నెద్దియేనియన్

సలుపుచునున్న మానినను ♦ జక్కదనంబుల కిక్కరుక్మిణీ
లలన మనంబునందునఁ ద ♦ లంపుచునుండును గృష్ణ నామమున్.

సీ॥ మాధవు పాదముల్ ♦ మదియందు నిల్పుటే

పరమతత్వంబైన ♦ పాటనంబు

జలజాక్షు సత్కృప ♦ కలుగుటెప్పు డటంచు

సంతోషమందుటే ♦ సద్రవతంబు

వాసుదేవున కెప్పు ♦ బరిచర్య నేయుటే

దేవతారాధన ♦ దివ్యఫలము

శ్రీకృష్ణు కరుణచేఁ ♦ జెల్వొంది యుండుటే

ప్రాప్తమైనట్టి సా ♦ మాజ్యపదవి

తే॥ గీ॥ యనుచుఁ జెలులతో బల్కుచు ♦ నాత్మయందు

సంతతము గృష్ణు ఘనపాద ♦ జలజములను

నిల్పి యలరారుచున్నది ♦ నిశ్చయముగ

నేమిచెప్పుదు నాపుత్రి ♦ యెపుడు సచివ.

విశా—దేవా! మీయెదుట సాహసించి చెప్పవాడనుగాను. అయినను నీవినుయం
బునఁ జెప్పకలసివచ్చినది. కావున మన్నింపుఁడు. దేవరవారి తనూబా
రత్నమైన రుక్మిణి బాల్యంబాదిగ వాసుదేవునియందుఁ దన హృదయంబు హ
త్తించెయ్యెను. కావునఁ తని కొనంగుటయే మంచిది. మఱియు నానంద
నందనుండు మగుణసంపదయందుగాని, బలపరాక్రమశౌర్య ధైర్యసాహసంబుల
యందుగాని తక్కిన రాజస్యలోకంబున కొక్కిఁతయఁ దీసిపోనఁడు. మను
లచేతను దేవతలచేతను సాక్షాద్విష్ణుస్వరూపునిగా భావించుటచున్న యవ్వ
హత్మునకుఁ గన్నియనొసంగిఁ గవాహమనేయట మీ భాగ్యంబుని శలంపుఁడు.

భీష్మ—సచివా! నాయభిప్రాయమును నల్లేయెన్నది. కాని యెడల కస్మత్తనూభ
వుం డంగీకరింపక యున్నవాఁడు.

తే॥ గీ॥ ఎట్లయిన శిశుపాలున . కిచ్చి పెండ్లి

నేతు నంచును నున్నాఁడు ♦ చెనటి సుతూఁడు

వాని మతమెట్లు ద్రిప్పంగ ♦ వశము మనకు
దై వవిధి యెట్లులున్నదో ♦ తలఁపఁజాల.

శా—దేవా ! మీరిండు నిశ్చయాభిప్రాయము బూనియున్నవారేని యువరాజుగా
రేమిసేయఁగలరు.

భృ—సచివా ! అట్లనరాదు. ఏలయన,

తే॥ గీ॥ భువనములు మూడు నేకమై ♦ పోరుగాక.
దర్పము నడంచి; రుక్మిణి ♦ తరుణినిచ్చి
పరిణయము సేతు నని శిశు ♦ పాలుతోడ
బ్రతిన వహియించి యుండెనా ♦ వరసుతుండు.

అంతియే గాక

మ॥ ధరణీసాల కులవతంసులు సము ♦ ద్యద్భాహు దుర్వార దు
స్తర దర్పొన్నతులుక; భయంకరులునా ♦ సాల్వాది భూపాలకుల్
వరచేదీశుని పక్షమూనిసుత ను ♦ ద్వాహంబు గావింప కు
న్న; రణక్షోణికి నన్ను దింపుటకునుక ♦ భావింపరే మిత్రమా.

అందులగుగూర్చి నాడెందఱున మిగుల సందియముగలుగుచున్నది.

శా—దేవా ! ఇదియూ మీకుఁ గలిగినసందియము. నిశ్చయముగా మీరు రుక్మిణి
కన్యను గృహ్మణ కొసంగితిరేని వీరెవ్వరును నడ్డుపడశక్తులుకారు.

భృ—కానిమ్ము. దైవసంఘటన యెట్లున్నదో! ఇప్పుడేకుమారుఁడు రాఁగలఁడుకదా.
వానితోఁగూడఁ దగువిధంబున యోచించెదను.

(తెరలా)

॥ సందియమందభోకు బల ♦ శాసనవై భవ చేదిభూప నీ
డెందఱునందు నింకను; గ ♦ డింది శ్రమంబును బొందియైనఁ బూ
ర్ణేందునిభాస్య రుక్మిణిని ♦ నిచ్చి వివాహము జేసినీకు నా
నందము గూర్తు సత్యముగ ♦ నందఱుమెచ్చగఁ భూతలమ్మునక.

భీష్మ—(అలించి) మంత్రీ ! ఈపలుకులు వింటివా ! శిశుపాలుఁ డిచ్చటికి వచ్చియుండి నేమో . కాకున్నచో రుక్మి యిట్లు వచించుట కేమియవసరంబున్నది. (ఎదుటఁజూచి) అడుగో ! కుమారుండిట్లు వచ్చుచున్నాఁడు.

(రుక్మి ప్రవేశించును.)

రుక్మి—తండ్రీ ! నమస్కారములు.

భీష్మ—కుమారా ! ఇటఁ గూర్చుండుము.

(రుక్మి ఆసీనుఁడగును)

రుక్మి—(భీష్మకునిఁజూచి) తండ్రీ ! నీవేదియో యాలోచింపుచున్నట్లున్నావే.

భీష్మ—కుమారా ! నీకుఁ దెలియని యాలోచన యేమున్నది.

తే॥ గీ॥ వాసుదేవుని బతిగ భా • వమునఁగోరి
యతని చింతన చేతను • నలరుచున్న
మనదు రుక్మిణీ కన్యను • మాధవునకు
బెండ్లి యొసరించుటాప్పదే • పృథ్వీయందు.

రుక్మి—(కోపమున) యేమి ! తండ్రీ ! యిట్లు పలుకుచుంటివి. కృష్ణునకా ! రుక్మిణి నొసంగఁ దలంపుచుంటివి. సుత్రత్రయవంశ ప్రావిర్యుత్పలమగు మనమేడ! పేదగొల్లడైన కృష్ణుడేడ! మన రుక్మిణిని గొనటయేడ! చాలుఁ జాలు. ఇట్టి పలుకు తెవ్వరైనను విన్నచో నవ్విపోవుదురు. ఈబుద్ధి నీకుఁదోచెనా స్వరైనా బోధించిరా ?

భీష్మ—కుమారా ! ఆగ్రహింపకుము. దేవునియొద్ద నీ మామును అమ్మహాత్మ్యము భగవత్స్వయాభినిగా నెంచుచున్నాడు. అదియొంకాక మన రుక్మిణీహృదయంబు బాల్యంబనండియ నానెనియందుఁ జిక్కియున్నది. అట్టిచో నయ్యది యనుకూల దాంపత్యమై విరాజిల్లును. కాంతచిత్త మెవ్వనియందు లగ్నమై యుండునో, వానిందెచ్చి పరిణయంబునేయుట తల్లిదండ్రులకు శ్రేయస్కరము. అట్లు కాదేని యా దాంపత్య మభివృద్ధిబొందనేరదు.

రుక్మి—నోరెఱుంగని పసికూనయగు రుక్మిణికి గలహాస్రియందైన యా నారదుండు గోరంతలు కొండంతలుగాఁజేసి, యాకృష్ణునిఁగూర్చి విశేషంబుగ కర్ణించి చెప్పంగనే యామె యాతనిపై మనంబు నిల్పియున్నదిగాని యామె నిజంబు

నారసి యుండలేదు. నిజం బరసె నేని తన చిత్తంబును మరబ్బకొనును.

నిజముగా మీరు కన్నియత్వేనుంబు విచారించి పలుకుదురుటలేదు. పిల్ల

యొక్కసౌఖ్యము నేనుమాత్రము విచారించువాడనుగానా!

భీష్మ—చత్సా! పెద్దలగురువు రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణునకే యొసంగుటయగు నను నిశ్చ

యాభిప్రాయమును వెల్లడిజేసియున్నారు.

మ॥ భగవంతుండగువాడు గూఢతర మా • పస్మాద్ధి దార్శ్విత ర

గ్నిగతి యాదవచంశ చంద్రుండగుదు • దీప్తిచుట దేవత

మిగుల భక్తి నుతింపుచుండు రతని • బింబోష్టి యద్దాచే

జగదాధారుచరించె మానసములో • సందేహ మేలారుక.

విశా—యవరాజా!

తే॥ గీ॥ అచనిభారము వాపఁగా • యదుకులంబు

నందు హరియె శ్రీకృష్ణుడై • యవతరించె

నందు నారదుండవఁగ నా • లించినాడ

నట్టివానికిఁ గన్నె నీ • యంగఁ దగదె.

అయ్యో, నీతండ్రిగారు రుక్మిణీకృపయంబు వాసుదేవునిపైఁ జిక్కియుండుట చే నామె నాతనికి కౌసరి వివాహముగావింపఁ దలంచి నారు. కావున నీకుండుల కంగీకరింపవలయు.

భీష్మ—(రుక్మిణిజూచి)

మ॥ తనయా! నీవు మదీయశాసనము త • ధ్యంబొప్ప జేయందలం

చిన మార్గాటలు పల్కకుండ నికనా • శీతాంశు భింబానన

వచజాతాయత నేత్రుడైన హరి కు • ద్వాహంబు గావింపఁగా

ననుమానింపక సమ్మతింపదగు సా • ఖ్య శ్రీ విరాజిల్లెడు.

విశా—(రుక్మిణిజూచి) రాకుమారా! మీతండ్రిగారి మాటలు వినుము. వారియెడల

నీవు భక్తినిఁ జూపవలయును. పితృభక్తిని మించిన దేదియును లేదు.

రుక్మి—మంత్రీ! విశారదా! నీకుఁగూడ నేమయినఁ బిచ్చిపట్టినదాయేమి! నీవుఁగూడ దండ్రీగారి యభిప్రాయమునందే యేకీభవించితివి. దొండపండు కాకి ముక్కుకు గట్టువిధమున రుక్మిణిని గృహ్మన కీయ నెంచితి రాయేమి!

(భీష్మకునిజూచి) తండ్రీ! ఈ యనవసరప్రసంగంబుతో నేమిపనియున్నది. రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణున కిచ్చుటకు నాచిత్తంబెప్పుడును నంగీకరింపదు. నే నిదియరకే శిశుపాలున కిత్తునని సాల్వజరాసంధ దంతవక్త్రులముందుఁ బలికియున్నాను. హరి హరబ్రహ్మగులు వారింపినను నాపట్టు విడుచువాడనుగాను.

నేనకుడు—(ప్రవేశించి) దేవా! దేవదర్శనార్థమై యింద్రాంకంబునుండి యొక దూత యరుదెంచి నాఁడు.

భీష్మ—వత్సా! రుక్మి! ఆనవి కెనురేగి తోడ్కొనియుమ్మ.

[రుక్మి—విష్క్రమించి వెంటనే మణిగీర్వానతోఁ బ్రవేశించును.]

భీష్మ—(దేవదూతంజూచి) దేవదూత కభివాచనము సలుపుచున్నాఁడ.

మణి—మహారాజునకుఁ జయమగుఁ గాక!

భీష్మ—ఆ యాసనం బధిష్ఠింపుము.

మణి—(ఆసీనుడగును.)

భీష్మ—దేవదూతరాకచే నాజన్మధన్యత వహించుటయేగాక పురంబెల్ల పావనత్వము వహించినది.

తే॥ గీ॥ కారణంబేదియో యెందు ♦ గలుగకుండ
నల్పులను ధన్యులంజేయ ♦ నరుగుదేర
రయ్య మీవంటి వారలో ♦ యనఘ చరిత
యెందు కరుదెంచితోచెప్ప ♦ మింపుమీఱు.

పవిత్రమైన భవదీయవామాక్షరంబు లెట్టివి. ఇప్పుడు నీరాక దేవేంద్రుని యొద్ద నుండియేకదా.

మణి—అయ్య నాయభిదానము మణిగీర్వుఁడు. దేవేంద్రునిపంపుననే నేను మీ కడ కరుదెంచితిని.

భీష్మ—మణిగీర్వా!

తే॥ గీ॥ ఆ జయంత కుమారుతో • సమరనాథు
పత్ని పోలోమి నేమమే • సాకవైరి
యష్టదిక్పాలకులతోడ • నలగుచున్న
వాడె సౌఖ్యంబులందును • బలుకుమయ్య.

మణి — భూవల్లభా ! భగవత్కటాక్షులను నందఱును నేమంబుగ నున్నాడు.

భీష్మ — దేవేంద్రుని పుట్టుడు నిన్ను నాయొద్ద కేలసంపించెనో నుడుగొచ్చునా.

మణి — ఇచ్చినవాడను సందేశము తెలుపకుండ నురలుదునా. వినుము. అనన్యసా
మాన్య సౌందర్యముగల భద్రులు పుట్టి రుక్మిణికి వివాహమునేను నిశ్చయించి
రని తెలిసి, యామెను శ్రీకృష్ణుని కొసంగి వివాహముగావింపుమని చెప్పు
మనెను.

రుక్మి — ఏమేమీ! యుక్తాయుక్త విచారణపటిష్ఠుడైన యమర నాథుడే ఇట్లు పలుకు
మనెనా ! లేక నుఱచిపోయి నీవే ఇట్లు పలుకుచుంటివా !

భీష్మ — సందేశంబును సంపూర్తిగ వివరుండ నీవేల తొందరజెందెదవు.

మణి — రాకుమారా ! దేవేంద్రుని వాక్యంబులు నేను మఱచిపోయి పలుకలేదు. (భీష్మ
కునిఁజూచి) నృపాలా ! వినుము. ఈవాక్యంబు విబుధేశ్వరుండు నీతోఁ
బల్కుమనెను.

మ॥ అవనీభారము వాపగాఁదలంచి దే • వౌఘంబు బ్రార్థింప యా
దవవంశంబునఁ గృష్ణుడయ్యెను రమా • దారుండు నట్లెటచే
భవదీయాత్మజ రుక్మిణీ రమణిని • భద్రాత్ముడౌ చక్రికి
భువిపాలై క శిఖామణి పరిణయం • బుంజేసి వెల్గొందుమా.

ఇట్లు గావించితివేని శుభంబులు బడయఁగలవు. లేకుండనేని నీనందుపా
ట్లకు మితీలేకయుండును.

రుక్మి — ఏమీ ! యీ దేవేంద్రునియొక్క వెట్టితనము. శుద్ధమూర్ఖుని నెవ్వనినో యె
క్కునిఁ బేర్కొని యంతటివా డీచతుర్దశభువనంబులలేడని, వాడు సాక్షాద్విష్ణు
స్వరూపుడని యాధిక్యతగల్పించి తేనిపోనివి తెచ్చిపెట్టుచుండును. దీనిమా
లంబున నెదుటివానికి మఱింత గర్వము నొప్పుచుండును.

శే॥ గీ॥ పశులగాచెడి యాభీర ♦ వంశమందు
జన్మమందిన గృష్ణుని ♦ సత్కులీను
గా వచించి విష్ణుడని ప ♦ ల్కంగ సమ్మ
తించెనే మానసము విబు ♦ ధేశ్వరునకు.

నాలుక కాలు. ఎవ్వరై నా విన్న నవ్విపోవుదురు.

నుణి—గుక్మీ ! నీవెప్పుడును నట్లు తలంపవద్దు. ఆ శ్రీమన్నారాయణుండు,

శే॥ గీ॥ యదుకులంబున లీలకై ♦ యవతరించి
యిట్టి పనులనుసేయుచు ♦ నెగడుచుండె
నంతమాత్రమున నె మహి ♦ తాత్తుడతడు
పశులగాచెడి కాపరి ♦ పోనినాడె.

అతడు జన్మకూడిగ నేటివరకును జేసిన యద్భుత చర్యలు వర్ణించి చెప్పుటకు
ముగంబులు పట్టును. పాలిచ్చు నెపంబున నీతనిని జంపదలంచినచ్చిన
పూతన యితనిచే మడిసెను. ఈతనిచే బాల్యంబునందే యనేక రక్కసులు
గూలిరి. ఇది యట్లుండచిమ్ము.

శా॥ గారాబంబున వానినెత్తుకొని చ ♦ క్కణ్ నిక్కి గూర్చుండి పా
ల్గార్ న్ననృమునిచ్చి మేలివురుచు ♦ గాంచెన్ మహాచిత్రమా
నోరన్నాక ముఖాచిహ్నికములఁ ద ♦ న్నున్ వాని నాతల్లి క
న్నారన్ విస్మయమందె బాలుఁగని నీ ♦ వాలించితే రాసుతా.

ఒక సమయమున బ్రహ్మ యితని మహిమంబులు దెలియగోరి గోగోపబ్బం
జంబును మఱుగుబుచ్చి విగ్రహమనోరధుండయ్యె. యమునయందు వసింపుచుం
డిన కాళీయుని గర్వం బడంచుచుచ్చెను. ఇది యంతయునేల ! ముల్లోకకం
టకుండైన కంసుని సంహరించిన విధంబు వర్ణింపదరమగు నా !

గుక్మీ—వందిగతి నాతని నేల న్తుతించెదవు. అతనిచర్యల నెవ్వరెఱుంగరు.

శే॥ గీ॥ మొదట వెన్నలు హరియించె ♦ బిదపఁ బశులఁ
గాయగామొదలిడె వల్ల ♦ వీ యువతుల

యంశుకముల హరించె బా ♦ ల్యంబునుండి
యిట్లై జారుడై చోరుడై ♦ యెగడుచాని
హరియటంచును వచియింప ♦ నగునె నీకు.

ఉ॥ ఉండను గొంపనున్న పడి ♦ యుండగ మంచము నై నలేదు భూ
మండలమింతలేదు గుణ ♦ మాన్యతఁ గానము యట్టి కృష్ణ మా
యండజయానకున్ బరిణ ♦ యంబును నేయుమటంచుఁ జెప్ప నా
ఖండలుడెట్లు బంపెనిను ♦ గణ్యతనెంచక తోచదయ్యెడున్.
మణి—ఓయీ! రుక్మీ.

మ॥ వనిలో నెండకు వానకోర్చి మునులా ♦ భవ్యాత్తు నీక్షింపఁగా
ఘననిష్ఠున్ దపమాచరించియు వెసన్ ♦ గానంగ లేకుందురా
వనజాతాసన వానజస్తుత పదా ♦ బ్రాతున్ రమాదారునిన్
విను మూఁధాత్తుడెఱుంగఁగాగలడె పృ ♦ ధ్వీపాల సత్పుత్రికా.

మనవంటి మూఁధమతులా వాసుదేవునిమహిమ లెఱుంగఁజాలరు.

రుక్మీ—సరే. ఇప్పుడా ప్రశంస యెందుకు. సుక్షత్రియసంశసంభూతయు శ్రీలోక
సుందరియు నగు మారుక్మిణినిఁ గృష్ణునకిచ్చి వివాహము గావింపఁజాలము.
ఇందునని నందేరింబు ననుసరింపఁజాలనఁదలకు మిగుల చింతగానున్నది.
మణి—(ధీష్ణుకునఁజూచి) ధీష్ణువాడా! మత్తనో నా కేమిపనియున్నది. చెప్పనల
సిన యెందునని నందేరింబు జెప్పినది. తావున నాతని చాక్యంబుల ననుస
రించి కృష్ణునది రుక్మిణి నొసంగి యిట్లు గావించితేరని,

సీ॥ సర్వలోకానంద ♦ సంపాదక క్రియ

తావితోఁ గుసుమంబు ♦ దనరినట్లు

నరనాథచంద్ర స ♦ న్తాన్యమై శోభయు

మానికంబునునేక ♦ మైనకరణి

శృతికనుకూల ప ♦ ధ్ధతిగల్గి వాగర్థ

ములు పరిస్పరిమును ♦ గలియురీతి

జగదవనోత్సాహ • సన్నద్ధ సంపద

శ్రీసత్యుఁ బతియుఁ • జెలుగునరుస

తే॥ గీ॥ వరలుదురుగాక సతతంబు • భవ్యభోగ

భాగ్య సంతానకీర్తి ప్రి • పత్తితోడ

ధరణియందున నాచంద్రి • తారకముగ

మహిమ రుక్మిణీ కృష్ణులు • హృతలేంద్ర.

తరువాత మీయిష్టము. ఇంక నే నరిగెద. (నిష్క్రమించును.)

భీష్మ—కుమారా ! దేవదూతపలుకు లాలించితివా. ఇంగునంతటివాడుగూడ కృష్ణు.
నకు కన్నె నొసంగుటయే శ్రేయస్కరంబని పలుకుచున్నాఁడు. కావున నట్లు
నేయుటయే మంచిదని నా యభిప్రాయము.

రుక్మి—(కోపముతో) తినఁ గూడులేని వెట్టిగొల్ల ని నధికునిగా భావించి యింద్రుండు
పంపిన సందేశంబు విని మనరుక్మిణినిఁ గృష్ణున కీయఁదలంపుచుండిరా. నే నం
దులకు నమ్మతింపను.

తే॥ గీ॥ అడుపడినట్టి వారిని • నాజయందు

దునిమి చేదివల్లభునకే • తోయజాతీ

నిచ్చి యుద్వాహమునుజేసి • యెగడువాడ

పాకవై రికింతయును భయ • పడనునుమ్మి.

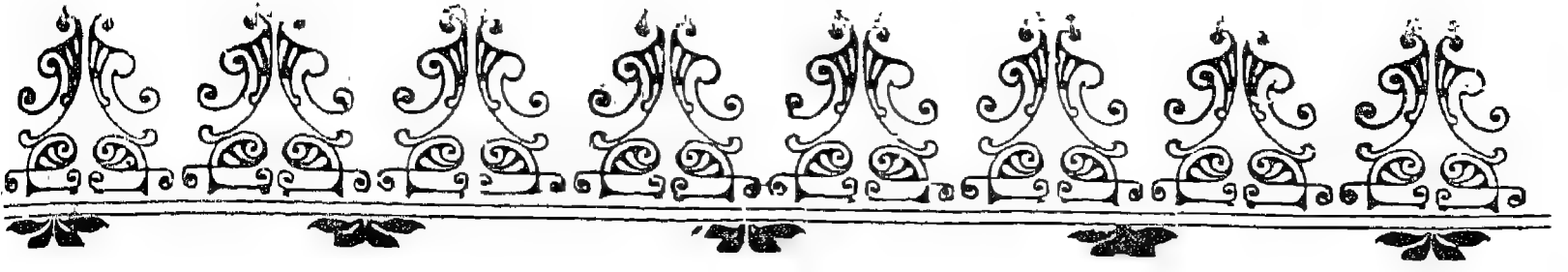
(నిష్క్రమించును.)

భీష్మ—విశారదా ! ఏమిసేయుదును. కానిమ్ము. దైవవిధి యెట్లున్న నట్లుగును. రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

వైదర్భీవిలాసము.

ద్వితీయాంకము.

[విమల, భారతి అను నిలువులు చెలికత్తెలు ప్రవేశింతురు.]

విమ—ఏమే భారతీ ! మనరుక్మిణివిషయమై నీవేమియాలోచించితివి.

భార—ఏమియాలోచింపఁగలము. శ్రీకృష్ణునిపైఁగల భ్రాంతియే యిట్లుచేయుచున్నది.

ఉ॥ చెంతకునేర్పి నెనఁగడుఁ ♦ జేరఁగనీయదు చెల్లికత్తెతో
మంతనమాడదింతయును ♦ మాటికిమాటికిఁ గృష్ణునెంచి శ్రీ
శాంతకుమారువేదనకు ♦ గాసిలిఁజెందుచు నున్నయట్టియా
యింతిమనోవికారమును ♦ నెట్టులబాపఁగ శక్తియకానొకో॥

విమ—శ్రీకృష్ణునిఁ దెచ్చికట్టఁబెట్టినఁగాని యామెమనోవికారము బాధదు. కాని
యామెపరితాపము చూడ మనకే జాలికలుగుచున్నది.

తే॥ గీ॥ జడను బూవులముడువదు ♦ సంతసమున
దనయభీష్టము తెలుపదు ♦ మనకునేపుడు
యింపుగా మనతో విహా ♦ రింపరాదు
వెలది శ్రీకృష్ణుపెనున్న ♦ బెంగచేత.

తే॥ గీ॥ ఈసడించును జేరిన ♦ నెవరినైన
దనకుఁదానె భాషించును ♦ మనసులోన
తల్పమందున బొరలు సం ♦ తసముదక్కి
పడతితాపము చెప్పంగ ♦ వశమెనాకు.

ఇందులకుఁ గారణము నారదుండే. అకలహపియిందు నచ్చి కృష్ణునిఁగూర్చి యంతగా వర్ణించి చెప్పనేల. చెప్పెనుగాక ! శ్రీకృష్ణుని చిత్రపటమిది మేమ నీయనేల ? ఆమెకా చిత్రపటంబు నెదుట బెట్టుకొని తదీయసౌందర్య విశేషంబుల న్ని పుచు మోహతాపంబు నందుటకన్న వేరొకపనియేలేదు.

భార—అట్లయిన రాజేంద్రుండు కిఁకముగా నీమెకేల వివాహముసలుపఁడు.

విమ—అందులకే యత్నమునేయుచున్నాఁడు. నేడో రేపో స్వయాంశము చాటు బంపును. కాని యేమిప్రయోజనమున్నది.

భార—విమలా ! అట్లుబలుకుచుంటివేమి !

విమ—ఏమియునులేదు. రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణునకిచ్చి వివాహమునేయుదురా లేదా యను మాటమాత్రము సందియముగ నున్నది.

భార—అందులకుఁ గారణమేమి !

విమ—అన్నీ ! నీకుఁ జెప్పవలెను. నా నోరు నొప్పి పెట్టుచున్నది. అన్నియుఁదెలిసి యుండియుఁ దెలియనట్లడిగెదవు. రుక్మి రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణున కిచ్చి వివాహము సలుపుట కిష్టపడుటలేదు. కన్నియను శిశుపాలున కొనంగొడునని ప్రసాద వహించియున్నాఁడు.

భార—అట్లయిన మనచెలి గతియేమి !

విమ—విధివ్రాత యెట్లున్నదో యట్లుగును. దానిని దాటింప నెవ్వరుపహర్షులు. అది గో మనరుక్మిణి చేతిలో శ్రీకృష్ణుని చిత్రపటముంచుకొని యిట్లుంచుచున్నది. మనమివృక్షములచాటున దాగి యీమె యేమిభవిష్యించునోనునో చూడము. (చాటునకుఁబోవుదురు.)

[రుక్మిణి చేతిలో శ్రీకృష్ణుని చిత్రపటముంచుకొని ప్రవేశించుచున్నది.]

రుక్మి—(చిత్రపటముచూచి) ఆహా !

నీ॥ దివ్యరత్నప్రభా • దేదీప్యమానమౌ

ఘనకీరీటము దలఁ • గల్గువాఁడు

గటకాంగుళీయక • గ్రైవేయకాంచికా

ప్రముఖసుందర భూష • ణములవాఁడు •

గౌస్తుభోజ్వలిత వ • షోకవాటంబున

వైజయంతీమాల • వరలువాఁడు

నాజానులంబి వృ • త్రాయతపరిపీన

కమనీయ బాహుయు • గంబువాడు

తే॥ గీ॥ మొలకనవ్వులుగల ముద్దు • మోమువాడు

విమలజలజాతపత్రే నే • త్రములవాడు

భక్తకరుణామయాత్ముడై • పలుగువాడు

శిష్యగుణుడైన నందుని • చిన్నవాడు.

అనారదనునీంద్రుం డీతని గుణవర్ణనము చేసిననాటనుండియు నాకీనుండరాంగునిపై
భక్తియు మోహంబును జిక్కియున్నది.

తే॥ గీ॥ ధరణిభారమువాప యీ • దవకులగబు

నందు హరిజనించెను గృష్ణుఁ • డనంగ ననుచు

జెప్పియుండెను నారదుం • డొప్పుగాను

నాటినుండియు నితన్నిపె • నాటెమనము.

హా ! నే నె తనెఱిదానను. సాక్షాద్విష్ణుస్వరూపుండగు కృష్ణునిఁ బతిగా గోరు
చుంటినే !

ను॥ అతిమోహప్రవిభిన్నచిత్తసయు య • య్యబ్జాతపత్రేక్షుణ్

బతిగాఁగోరి తపింపుచుంటి నిటునే • బల్మారు నాకట్టి స

ద్గతి ప్రాప్తించునె యాశగాకను; సమ • స్తైశ్వర్యసంయుక్తభూ

సతి నిర్భాగ్యులజేరునే మదిని నా • సల్ జెంది యున్నంతనే.

ఆయనంగనుందరుని నామనంబునఁ దలంచినంతనే శరీరము ఝల్లుమనుచున్నది. (ఇంచు
కయూరకుండి) హా ! కృష్ణా ! యాదవసంశభూషణా !

చ॥ కమల్భవాద్మలైన నినుఁ • గానగజాలక యుందు రట్టి యీ

గమవినుతప్రభావుఁ ద్రిజ • గన్నుల పాదసరోజు నిన్నును

విమలమతి మనోధవుగ • వేడ్కతో కోరుచునుంటి దీననై

కమలదళాక్ష సేవకని • కాయ సురక్ష విపక్షశిక్షణా.

దేవా ! పురాణపురుషా ! భక్తజనమందారండవై న నీవు నామొరాలించి నన్ను దప్పక
జేబట్టునునని యాసమాత్రము నాచిత్తంబున నున్నది.

శా॥ మాలాకారుఁడు నీకునవ్యసుమదా • మంబుల్ సమర్పింపఁగా
వాలాయంబుగ నేలి; కుజ్జయునుదా • నెంతోమహాభక్తితో
శ్రీలస్మితెడుగంధమీయఁగ ఘన • శ్రీలిచ్చి కాపాడవే
శ్రీలక్ష్మీధవనిక వరించి నను • జేబట్టి రక్షింపవా.

(ఇంచుక యూరకుండి) అక్కటా ! ఇది యేమియూశ. ఆయ్యో కృష్ణుని గోరి నిరం
తరంబును బరితపించుచున్న నాయభీష్టము దీర్చునెంచక నాయన్నయగు రుక్మి
నన్ను శిశుపాలున కీయఁదలంచి యున్నాడట. అక్కటా ! ఆగ్రహ ! నీకు
నేనేమి యపకారమాచరించితిని. దీనివలన నీవందులాభమేమున్నది. నీసోదరి
మద్దుఁచెల్లింపక నెవ్వడో దుర్మతునిదెచ్చి గట్టఁబెట్టనెంచితివా ! బాల్యం
బునుండియు వాసుదేవునిపైఁ జిక్కియున్న నాచిత్తం బన్యథా చలించునా !
(ఇంచుక నడచి) ఆయ్యో ! నేనీ యుద్యానవనంబున కేలయరుదెంచితిని. డెం
దంబున కానందంబు గూర్చుచున్న యీమందమారుతంబును, తుమ్మెదల రవం
బులును, చిలుకపలుకులును, గోకిలారవంబులును, నాహృదయః సంతాపంబును
మఱింత యధికమునేయుచున్నవి. (ఇంచుక యూరకుండి) ఆహా ! వాసుదేవు
ని నామోచ్చారణమాత్రముననే మదనుండదయుడై తనపదునైన శరంబుల నా
పై బఱపుచున్నాఁడు. మదనా ! ఏమిదీ ! అబలమిది కొంటికాలిమీఁద పో
వుదువే ? విరహార్తులైనవారినిట్లు గాసిఁజేయుట ధన్యమా ! శ్రీకృష్ణుని నేను చె
ట్టఁబట్టినయప్పుడు నీపరాక్రమంబు దెలియనచ్చును. జగముల రక్షించు విష్ణు
మూర్తికి నుతుండవైన నీవిట్లబలల వేచుట సాడిగాదు. యెంతప్రార్థించినను
నీదుష్టబుద్ధి మానవుకదా !

తే॥ దంపతులపైకి నీవును • దాడివెడలి
వాడిశరముల జిమ్మంగ • వచ్చుగాని
వాసుదేవునిఁబతిగాగఁ • బడయఁగోరి
వేచియున్నట్టి నన్నేల • వేచెదీవు.

అక్కటా ! మదనతాప మంతకంత కఠిణయమగుచున్నది. ఇంచుకకాలమీ పూసెజ్జ
పై బఱింపెద. (అని పరుండియొందును.)

[విమల, భారతి, ప్రవేశింతురు.]

భార—విమలా ! శ్రీకృష్ణునిచలించితలని నుదనాతాపార్తిశయమై యీరుక్మిణీ పండి
యున్నది.

విమల—తే॥ గీ॥ చిగురుటాకులసెజ్జపైఁ ♦ జేరిపండి
జలజములబోలు కన్నుల ♦ జూచుచున్న
భాష్పభారలు కాల్వలై ♦ పాటగాను
మించువేదన బొందునీ ♦ చంచలాక్షి.

భార—ఈమెనుజేరి పలుకరింతమా.

విమ—(రుక్మిణీచెంతకుఁ జేరి) చెలీ ! రుక్మిణీ ! రుక్మిణీ !

రుక్మిణీ—కృష్ణా ! ఆర్తత్రాణపరాయణా !

చ॥ చెలిననునేలుకోర; కను ♦ శీఘ్రగతికా జనుడేర ! నిన్ను ని
శ్చలగతి; నమ్మియుంటిమది ♦ సంతసమార; మదీయసోదగుం
డలుక వహించి చెద్యునకు ♦ నర్పణజేయగ నుండెనౌర; భ
క్తులంగనకుంటమేర ! నవ ♦ తోయజవత్ర విశాలలోచనా.

విమ—చెలీ ! రుక్మిణీ ! రుక్మిణీ ! మేము నీచెలికత్తెలమగు భారతి విమలలము. కన్ను
తెరిచి మమ్ముఁ జూడుము.

రుక్మిణీ—చెలికత్తెలారా !

తే॥ గీ॥ మదనతాపంబు నిన్నాళ్ళు ♦ మగువలార
దాచుకొనఁగల్గితిని నింక ♦ దాపజాల
నామనసుహరించినయట్టి ♦ నందసుతుని
నిలనుగనకున్న ప్రాణముల్ ♦ నిలువవకట.

విమ—సఖీ ! మీ యారీతి పరితాపమందెదవు.

తే॥ గీ॥ మదివిరాళిహెచ్చగనిట్లు ♦ మణివిభూష
ణముల ధరియించుటలుమాని ♦ నాతిమిన్న

కన్నులను భాష్పజలములు • కాల్యలగుచు
బాటగుందంగ నీకేల • భావమందు.

భార—అమ్మా ! నీకు మేఘవృక్షలముగాము. పాణిసమానమైన చెలికత్తెలమే కదా.
ఆట్టిచో నీసంతాపమునకుఁ గారణంబు మాయొద్ద దాచకఁ జెప్పము. అం
దులకుదగిన శాంతి నాలోచించెదము.

విమ—సందియమందక జెప్పము.

రుక్మిణి—తే॥ గీ॥ పడతి ! మీకెల్లఁ బరిహాస • పాత్రినైతి
అగ్రజనకేచు బట్టునెతి • నక్కటకట
నవ్వనయ్యెఁ దోడినతులు • నాదుబ్రతుకు
నేమిచెప్పదు గారణం • బిప్పుడుమీకు.

విమ—రమణీమణి ! నీవు మమ్ము వేరుగ చూడఁలదు. నిన్ను మేము పరిహాసనూడువా
రము కాము. నీసంతాపమును బాపుటకుఁ దగినమాగ్గ మరనెదము.

భార—విచారముడిగి నీసంతాపంబునకుఁ గారణంబు దెబుపుము. నీకు మేమెప్పుడును
బ్రియంబుఁ గూర్పువారమని నమ్ముము.

రుక్మిణి—అయ్యో ! ఏమిచెప్పదును ! వెన్నెల నాకు వేడియై తోచుచున్నది. మంద
మారుతంబులు గాడ్చులయినవి. శుకపికంబుల గవంబులు చెవులకు గఱోరంబు
లుగా నున్నవి. చెలీ ! ఆమదనున కైదుశరంబులందునుగా నియ్యది యాసత్యము.
అతడుతన చిగురాకుబాకుచే నాహృదయంబున గుచ్చుచు బాణవర్షంబును నొ
క్కమొగిగా నాపైఁ గుటిపించుచున్నాఁడు.

(నేల వ్రాలఁబోవును.)

విమ—చెలీ ! యొర్చుకొనుము. (పట్టుకొనును)

రుక్మిణి—

ఉ॥ ఎప్పుడుగాంతునమ్మ తర • లేక్షణ కృష్ణముఖారవింద మే
నెప్పుడు విందునమ్మ రచు • ణి ! మణి శ్రీహరిభాషణంబు; నా
కెప్పుడుగల్గునమ్మ కమ • లేశునితోడను సంగమంబు; నిం
కెప్పుడుసంతసంబు ఘటి • యిల్లురు నాకు నెటుంగఁజెప్పరే॥

విమ—రమణీ ! నీమనంబున నున్న పరితాపంబునకుఁ గారణంబు మాకుఁజెలిసినది.

ఉ॥ బేలతనంబుబూని శశి • బింబనిభానన ! యిట్టిభంగి గో
పాలకమూర్తినిందలఁచి • భావమునందున నెందుకీవు యీ
వేళను చింతనొందెదవు • వేడ్కలరారఁగ నేడొరేపా; భూ
పాలుడు చాటబంపుగద • భవ్యస్వయంవర కార్యమెంతయున్.

భార—అంధాకను నెట్లయినఁ గాళుము. ఇంతలో నేలతత్తరమందెదవు.

రుక్మిణి—అయ్యో ! చెలికత్తెలారా ! స్వయంవరమహోత్సవంబు గావించినందులన
నేమిప్రయోజనమున్నది.

ఉ॥ కూరతనంబుబూని యదు • కుంజరుఁడౌ నలకృష్ణమూర్తి కిం
పారఁగనిచ్చినన్ బరిణ • యంబును నల్పక; నీతిలేక నీ
ధారుణీయందుఁ జెద్యునకు • దప్పకనిత్తునటంచు రుక్మి; తా
ఘోరప్రతిజ్ఞఁదాల్చెనిక • గోమలులార మనంగ నేర్తునే.

విమ—అమ్మా ! ఈప్రతిజ్ఞలన్నియు సాగునవికావు. నీమానసంబు బాల్యంబునుండి
యు, నందనందనునియందుఁ జిక్కియున్నది. భక్తపరతత్త్వంబైన యీవా
నుదేవుండెట్లయినను స్వయంవరమున కరుదెంచి నిన్నువివాహమాడఁగలఁడు.
చింతింపకుము.

రుక్మిణి—సఖులారా !

ఉ॥ మానసచోర్కడైన హరి • మానితసత్కృప బూనినాయెడన్
మానకనన్నుఁజేకొన న • మంచితలీలను రాకయున్నచో
నీనిరవద్యవై భవము • లీసుకుమార వయోవిలాసముల్
కాననస్థిమఁగాయు నవ • కాముదికిన్ సరికాదెకోమలీ.

సీ॥ శ్రీనాథుపదములు • సేవింపనొల్లని

కరములు శోచనా • కరములగును

హరినిఁబూజింపగా • బరువెత్తుకున్నట్టి

పదములు దూషణా • స్పదములగును

నమరేంద్రవంద్యుని • నర్చింపకున్నట్టి
 భవముచాపాఘం సం • భవమెయగును
 విశ్వాత్మరూపంబు • వీక్షింపజాలని
 నయనముల్దినతా • నయనమాలగు

తే॥ గీ॥ నీరజాక్షుని సంస్పర్శ • నియతిలేని
 తనువునఘసంఘసంశ్రియా • తనువెయగును
 పరమపురుషు కథాతతిఁ • బాడలేని
 ముఖము దోషవిత్తా నెక • సఖముయగును.

తే॥ గీ॥ భక్తకరుణామయాత్ముడై • పరగువాని
 శ్రీసతికిభర్తయౌచునుఁ • జెలఁగువాని
 బరిణయంబాడకున్నను • బడతివినుము
 తనువుత్యజయించుటేనాకుఁ • దగునుచెలియ.

భార—రమణీ ! ఎందుకీపరితాపము. అతయవసరము నీకులేదు.

విమ—

ఉ॥ కాంతరొ నీవుచిత్తమునఁ • గంజదళాయత నేతుఁగూర్చి శ్రీ
 కాంతకుమారుతూపులకు • గందుచుఁ గుందగనేల నిట్లు ని
 శ్చింతమనస్కురాలవయి • చెన్నుగనుండుమా ; తప్పకుండ శ్రీ
 కాంతుఁడువచ్చి పెండిలినిఁ • గ్రన్ననయాడెడు నిన్నునమ్ముమీ.

రుక్మిణి—చైవ్యపయస్వచో యదుకుంజరునిఁ బరిణయంబాడుట; లేదేని ప్రాణములు
 వీడుట. ఈరంటితొ నేదియేని తప్పకజరుగును గావున ధైర్యచిత్తనయి
 యుండెద.

భార—అమ్మా ! యువరాజుగారిట్లు నచ్చుచున్నారు.

రుక్మిణి—నాయగ్రజుండగు రుక్మియా !

విమల—అవును.

(మోగదా.)

భార—(రహస్యముగా) విమలా ! ఈయనయిప్పడిచ్చటి కరుదెంచుట కేమికారణ

విను—అకారణము మనకేమి తెలియును. అయినను వివాహవిషయమై యేదియేని ముచ్చటించుటకేమో. మనకిప్పుడే తెలియునుగదా. “తనబోతూ రుచులడుగనేల!”

[రుక్మి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రుక్మి—(ప్రవేశించి) ఇదిగో! నాసోదరియగు రుక్మిణి తనచెలికత్తెలతో నిచ్చటనున్నది. శ్రీకృష్ణునిపైఁ జిక్కియున్న యీమెచిత్తంబు నెట్లయిన మరల్చి శిశుపాలునకిచ్చి యుద్వాహంబు సలుపవలయును. (రుక్మిణిని సమీపించి) చెల్లెలారుక్మిణీ!

రుక్మిణి—అగ్గిజా! రుక్మి! ఇటురమ్ము. ఇవ్వనంబున నున్న నాకడ కంతతొందరగా నేమికార్యార్థమై యరుదెంచితివి!

రుక్మి—ఏమియునులేదు.

తే॥ గీ॥ చారుశారద పూర్ణిమా • చంద్రవోలె
వెలుగుచుండెడి నీముఖ • బింబమిట్లు
వాడెనేటికి నిశియందుఁ • బద్మమట్లు
కారణమదేమి దీనికిఁ • గంబుకంఠి.

తే॥ గీ॥ జ్యేష్ఠమైకమమాసిన • చేలమేల
కట్టగావలసెనునీకుఁ • గలికిమిన్న
పొందుగా నవరత్న • విభూషణంబు
లేలధరియింపకున్నావు • బేలనగుచు.

అమ్మా! నీవిట్టి నీచస్థితినిఁ బొందుటకుఁ గారణంబేమియు నాకు గోచరముఁగాకున్నది
రుక్మిణి—అగ్గిజా! ఏమియునులేదు.

రుక్మి—రేప పెల్లండి స్వయంవరము చాటఁబంచి మనతండ్రిగారు నిన్ను శిశుపాలునకిచ్చి వివాహముసేయ నిశ్చయించియుండఁగా నీవిట్లుండుట పాడియగునా!

రుక్మిణి—(తనలో)

మ॥ కలయా! నిక్కువమా! భ్రమించితిని కాంక్షకుఁడై వ్యాకృష్టముల్
బలుకకలెన! సాదుతండ్రి యకటా • భావించెనా! నన్నును

లలిజేదీశునకిచ్చి పెండిలినొగిన్ • గావింపగా ! రుక్మిణీ
లలనన్ నేనెకదా ! శరీరమునఁ దా • ల్పన్ శక్యమే ప్రాణముల్.

(ప్రకాశముగా) అన్నయ్యా ! శ్రీకృష్ణున కొసంగి వివాహమునేయ నిశ్చయించెనని చె
ప్పటకు మారు శిశుపాలునకని చెప్పియుండువు. జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొమ్ము.

రుక్మి—చెల్లెలా ! అనివేకియై మనజనకుండు మొట్టమొదట యట్లేతలంచెను గాని
యందు సాధకబాధకంబులఁ దెలిపి నిన్ను శిశుపాలున కీయ సమ్మతింపఁజేసితిని.

రుక్మిణి—అయ్యో ! నీమూర్ఖతకు నేనేమని చింతింతును.

మ॥ వరభూషాదులొసంగుటో ప్రియమెలర్పన్ జీరలన్ దెచ్చి భా
స్వరతన్ గట్టగఁబెట్టి ముచ్చటలుదీర్పన్ దలంపూనుటో
తరుణీరత్నము గోరుకొన్నవరు మోదంబారగాదెచ్చి సాం
పరయన్ బెండిలి గూర్చుకుండుటది భావ్యంబౌనె; యోచింపుమా.

అన్నయ్యా ! నాచిత్తవృత్తి నెఱింగియు నిట్టియకార్యము నేలచేయ సాహసించితిని. నీ
చెల్లెలనగు నాకు నేనుకోరిన వరునిఁదెచ్చి వివాహముసలిపి మేమిరువురము సా
ఖ్యాంబుధి నోలలాడుచుండఁగాఁ జూచుటకు మాటుగా నాగొంతుకఁ గోయ
నెంచితివా !

రుక్మి—(తనలో) శిశుపాలునియందుఁ దనకిష్టములేదను యభిప్రాయము నూచించుచు
న్నది. (ప్రకాశముగా) అమ్మయ్యా ! నీవట్లుఁబలికెదవేల. ఇందునీకిష్టముగాని
కార్యమేమన్నది.

రుక్మిణి—నాచిత్తవృత్తి నీవెఱుంగవా !

శా॥ బాల్యంబాదిగ జిక్కినాహృదయమా • పద్మాక్షుగోవిందుపై
తుల్యుండాతఁడు శ్రీరమాపతికి సంతుోషంబు దీపింపఁగాఁ
గల్యాణంబొనరించి నాకతనితో • త్సౌమండలిన్ నీదుసా
శీల్యంబున్ దగవెల్లడింపుమిక నేఁ • జేమోడ్చి ప్రార్థించెదన్.

రుక్మి—(తనలో) ఈమెనిశ్చయాభిప్రాయంబును వెల్లడించినది. కానిమ్ము. ఈమె
హృదయంబు నెట్లయినను దిద్దిప్పవలెను. (ప్రకాశముగా) సోదరీ ! నీవు
యుక్తాయుక్తపటిష్ఠురాలవు. అకలహాశనుండగు వారడండేవియో కృష్ణునిఁ

గూర్చి యున్నవి రెండును లేనివిరెండును గల్పించి వర్ణించి చెప్పినంతనే నీవి
త్తలబుతని యందుఁ జిక్కినదిగాని యంగలి సాధకభాధకంబుల నాలోనించి
యుండలేదు.

తే॥ గీ॥ మరువరో! నేను నీదు తే॥ మంబుగోరి

చెప్పుచు మహాదనగాని • ముప్పుగూర్చు

చాడవని దలంపఁగబోకు • భావమందు

నెంచ; ముచినా! కృష్ణు వరించ నీవు.

అమ్మాయీ! విద్యావంతురాలవు. నీకొరులు చెప్పవలెనా! కృష్ణునకును శిశుసౌలునకు
ను హస్తమక కాంతరముకదా. ఆతఁడు జూరించిన కులంబెద్దియో నీవెఱుంగవా!
పేదగొల్లడైనవానినిఁ బరిణయమాడఁదలంచితివా!

రుక్మిణి—నోదరా! ఇట్టివాక్యములతో నేమిపనియున్నది.

ఉ॥ యాదవవంశమందు; ననురాగులు బ్రార్థనసేయఁగాంచి య
త్యాదరలీల భూభరము • సంతయు వాపదలంచిబుట్టె దా
మోదరుడ్కిలుగాని యదు • పుంగవుడేయని యెంచబోకుమీ
భేదమొకింత లేదునుమి • వీనికి నాహరికి నిజంబుగఁ.

అమ్మహాత్ముని సామాన్యమర్త్యునిగాఁ జలంపఁదగదు.

రుక్మి—అమ్మాయీ! “తావలచినది గంభ, తాములింగినది గంగ” యనుపలుకులు
నీయందు సత్యమగుచున్నవి.

నీ॥ వ్రేసల్లవాడనో • గోవకాంతలచెంత

సిగ్గింతయునులేకఁ • జెలగువాని

యిల్లిలుజరియించి • యేదియోద్రోబ్బుచు

జనులచేఁ జీవాట్లుఁ • దినెడువాని

జలకేళినున్నట్టి • జవరాండ్రచేలముల్

గొని నూనములఁజూచు • కొంటెవాని

పెరుగు పాలోయమ్మ ♦ వేగొనరంచును

నలరువారికి సుతుం ♦ డైనవాని

తే॥ గీ॥ శ్రీరమాధీశుడంచును ♦ జిత్తమంచు

దలచి రాజులెల్లరునవ్వ ♦ లలితగతిని

బరిణయంబాడ నెంచివే ♦ పద్మగంధి

యిద్దివెట్టితనముఁగాదె ♦ యెంచిచూడ.

సుతుత్రియవంశ సంభూతవై యఖండరాజ్యలక్ష్మీమనోహరుండైన భీష్మకన్యపాలాగ్ర
ణికిఁ బుత్రికవై, బలపరాక్రమవంతులగు సోదరులకు భగినివై తుదకు గొల్లయిం
టి కోడల ననిపించుకొనుటకు నీచిత్తమెట్లు సమ్మతించినది. మేమింక నలు
వురఱొఁ దలయెత్తి మెలగఁగలమా.

రుక్మిణి—అమ్మహాత్ముని మహాత్మ్యంబు మనబోటి మూఢాత్ము లెఱుంగఁజాలరు.

ఉ॥ కాననసీమలందున నఖండతపంబును జేసియైన యా

దానవవైరి సన్మహిమఁ ♦ దధ్యముగా నెఱుంగఁజాలరా

మానులు నెన నట్టియెడ ♦ మాధవుదివ్యమహాత్మ్య సంగతుల్

నీవును నేనునుండెలియ ♦ నెంతటివారము సోదరాగ్రణి.

అతడుచేసిన బాల్యక్రీడల నేవియో బేర్కొని వెట్టిగొల్లఁడని చెప్పసాహించితివి. పా
పము మాటఁగట్టుకొంటుకే యిట్టిపలుకులఁ బలుకుచుంటివి.

రుక్మి—నీవెంతచెప్పినను నాగొల్లనికి నిన్నుకట్టివెట్టుటకు నామనంబు సమ్మతింపదు

తే॥ గీ॥ పవ్వళించుటకొక్క త ♦ ల్పంబులేదు

యేలుటకు గోష్పదంబంత ♦ నేలలేదు

కోర్కెమై భుజియింపఁగాఁ ♦ గూడులేదు

వెట్టిగొల్లని నీరీతి ♦ వినుతిఁజేతె.

రుక్మిణి—అమ్మహాత్మునీ నిందకుఁ బాత్రునిఁగాఁ జేయకుము. అన్నయ్యా! వేయేల!

నాచి తంబాతనియందు గట్టిగాఁజిక్కియున్నది. అన్యధా చలింపదు, నీచెల్లె

లిముద్దుఁ జెల్లింపఁదలంచినవాడవేని, నన్నాకృష్ణునికిచ్చి పరిణయంబునుఁ జేయు
ము. కాదేని నామగణంబునకు నీవు కారణుండవగుచువు.

రుక్మి—అమ్మాయీ! చాలు నీసాహసము.

ఉ॥ బేలతనంబుఁబూని యర • విందదళేక్షణ! గొల్లడైన గో
పాలునిఁగూర్చి యీక్రియ స్తవంబులు జేసెదవేలనచ్చు; భూ
పాలకులెల్ల నవ్వరె వివాహముజేసిన వానికిన్; ధరా
పాలురు బల్వురుండఁగను • భావ్యమె నీకిది వానిఁగైకొనన్.

తే॥ గీ॥ సంపదలయందు ముఱియు రాజ్యంబునందు
నమితధనమందు ఘనపరాక్రమమునందు
మిగులదీపించు రాజులు • జగతియందు
లేరె! పరిణయం బాడగా • లేమ! వినుమ.

ఇంకనిట్టి పలుకులఁ బలుకకుము. విన్నచో నెవ్వరైన నన్విపోదురు. నిన్ను నేను చేసి
పురాధీశ్వరుండగు శిశుసామన కీయనిశ్చయించితిని. ఆతనిసంగతి యంతయు
నీవిదివరకే వినియందువు. అతఁడు సామాన్యస్వపాలుఁడుగాడు. బలపరాక్ర
మములయందుగాని, సంపదయందుగాని, సౌందర్యమునందుగాని కృష్ణుడేతని
గోటికైనను నెనఁగాడు.

సీ॥ రాజిల్లుచున్నాఁడు • రాజులందఱిహోన
నలజరాసంధుండు • హర్షమంద
దీపింపుచున్నాఁడు • దివ్యభాగ్యముతోడ
నితరభూపులకు గన్నెఱ్ఱగాఁగ
విహరింపుచున్నాఁడు • వెలలేని బలమున
సాల్వాదులెల్లరు • సఖులుగాఁగ
భంజింపుచున్నాఁడు • బవరంబులందున
నెదిరించినట్టి మహీశ్వరులను

శే॥ గీ॥ నట్టి శిశుపాలుఁ జేదీశు • సమలచరితు
మన్మథాకారు సుగుణాధ్యు • బరిణయంబు
నాడి; భూతలంబందు సౌఖ్యంబునందు
మా ! వెలఁదులుమెచ్చగ గుక్మి • ణీ వధూటి.

నీసౌఖ్యంబునుఁగోరి పలుకుచున్న నానుడులాలింపుము.

రుక్మిణి—అన్నయ్యా ! నీవెంతచెప్పినను నాచిత్తంబుఁ జలించును. అట్టియెడల నీవి
ప్పుడు చెప్పిన శిశుపాలుంకూర్చి నీతోఁ బ్రశంసించుట నాకేమియును ననసగ
ములేదు. నాసౌఖ్యంబును గోరినవాడవేని శ్రీకృష్ణున కర్పింపుము. అంతియే
గాని యితరుల వర్ణింపుమని బోధింపకుము. బోధించినను వినను. దైవసంఘ
టన యెట్లున్నదో యట్లుగును.

గుక్మి—రుక్మిణి ! నీవుపట్టినపట్టు విడువనా !

రుక్మిణి—ఇందుపట్టేమున్నది. నాయందుఁగరుణచహించి కృష్ణునకు వన్నిచ్చి వినాహ
ముసలుపవా !

రుక్మి—నీవు కృష్ణుని నరించితివి ! కృష్ణుండు నిన్నుఁ గైకొనకపోయినచో నేమిచే
యుదువు.

రుక్మిణి—

చ॥ గరళములేదె గోరిలఁగను • ఖడ్గముచిక్కదె గొంతుకోతకై
వరినదులెల్ల యింకినవె • భవ్యతటాకము లుండకున్నవే
యరికినిత్రామగల్గదొకొ • యుర్విని నన్నలచాధవుడు న
త్పరిణయమాడకుండిన గృహమతిగాక ! నిజంబుఁజెప్పితీ.

రుక్మి—కానిమ్ము. దైవఘటన యెట్లున్నదో చూచెదఁగాక !

(నిష్క్రమించును.)

రుక్మిణి—(చెలికత్తెలనుఁ జూచి) సఖులారా ! వింటిరిగా. నాయగ్రజుని వాక్యము
లు. అయ్యో ! ఎట్లయినను నన్నాశిశుపాలున కిచ్చి వివాహమునేయనెంచినాఁ
డ. అక్కటా ! నాకా కృష్ణునిచెలిమి ప్రాప్తించదుకాఁబోయి. ఆవిధాత
నానుడుట బలవంతముగాఁ బ్రాణముల బాముమని వ్రాసిపెట్టెనుకాఁబోలు.

విమ—సఖీ! నీవు బేలవై యీలీల చింతింపవలదు. బ్రహ్మ మానసపుత్రుండయిన నారదుండు నీకుఁ దప్పకఁ గృష్ణుండే పతియగునని చెప్పలేదా! తపోధనుల వా క్యంబులు రిత్తపోవునా!

భార—అమ్మా! నీవేదధమగు సంతాపంబును మనంబునఁ బెట్టుకొనక ధైర్యంబుననుండుము. ఆశ్రితరక్షకుండగు దేవకీనందనుండు నిన్నురక్షింప నరుడెంచి తీరును.

విమ—అమ్మా! నీ సంతాపమువాయ కొంతనేపీవనంబున విహరింతము. పూలతరుల పైనుండి వీచు మందమారుతం బించుక నీడెందంబునకు సోకినచో నీతాపము కొంత తగ్గును.

రుక్మిణి—అబ్బా! చెలులారా! నే నడువఁజాలను. విమలా! నీవరిగి నానావిధకును మంబులనుఁ గోసికొనిరమ్మా. మందిరంబున మాధవవిగ్రహంబునుఁ బూజింపనలయును. భారతీ! నీవరిగి రహస్యముగా వివాహవిషయమైన విశేషంబుల నారసిరమ్మా. నే నిచ్చట నించుకకాలము విశ్రమించి యుండెదను.

విమ } మంచిది. (నిష్క్రమించుచున్నారు.)
భార }

రుక్మిణి—(స్వగతము) అక్కటా! ఇప్పుడు నే నేమిసేయుదును. శిశుపాలునకే తప్పక యిచ్చి వివాహముసేయుదునన్న నాయగ్రిజుని మతము నెవ్వరు ద్రిష్టగలరు. అతనిమూర్ఖత బాపువారెవరు! (రుక్మిణుడేళించి) ఆగోజా! రుక్మీ! నీకిది యేటి వెట్టితనము. చెల్లెలుసౌఖ్యపడుచుండఁగా నీవువీక్షింపలేవా! నన్నునురుఁదెట్టుట నీకుసంతోషమా! నాసౌఖ్యము నీసౌఖ్యముగాదా. అయ్యో! నీకిట్టికార్యముసేయుట యధర్మమని బుద్ధిగఁబువారెవ్వరును లేరా! కాకున్న నెవ్వరు చెప్పినను వినకుంటివా! (ఇంచుకయురకుండి కృష్ణునుద్దేశించి) హా! కృష్ణా! భక్తపరతంత్రా! నామొరాలకింపుచుంటివో లేదోకదా!

మ॥ అతిసౌందర్యవీలాను; నిన్నును వీవా • హంబొడ నేనుండ; దుర్మతుఁడై నట్టి మదీయసోదరుఁడు దు • ధార్మగుండునాచేది భూపతి కర్పింపఁగ నున్నవాడు; కరుణ • బాలించి రక్షింపవే శ్రితరక్షామణి! దేవకీతనయ! ల • క్షీమందిరోరస్థలా.

[శ్రీకృష్ణవేషమున శిశుపాలుఁడుఁ ప్రవేశము.]

శిశు—(తఃతా) ఇప్పుడు నేన శ్రీకృష్ణునివలెనే యుంటినా! రుక్మిణి నన్నానవాలు పట్టలేదకదా. అనవాలుపట్టినను నన్నేమిచేయఁగలదు. కాని నలువురువిన్న

చో నాకు నగుబాట్లుగను. నామాయ నొక్కింతయు బయలుపడకుండ నీమె యొద్ద భాషింపవలయును. (రుక్మిణియెదుటనుంచి నడిచిపోవును.)

రుక్మిణి—(శిశుపాలుంజూచి) ఏమిదీ! ఆశ్చర్యముగనున్నది. స్త్రీలు విహరించు నీ యుద్యానవనంబుః క్వేరో పురుషుండు వచ్చినాడే! ఈతఁడెవ్వఁడైయుండు ను. చెలికత్తెలుఁగూడ లేక నొంటిపై గుంటి. ఏమియుఁ బ్రమాదము సంభ వింపదు కగా.

శిశు—[రుక్మిణిని సమీపించి] (తనలో) నేనును సమయంబునకే వచ్చితిని. చెలికత్తె లెవ్వరును లేక యొంటిగానే యున్నది. ఆహా! ఏమి ఈమెసౌందర్యము!

తే॥ గీ॥ సర్వలానణ్యసారముల్ • సంతరించి
తనదునేర్పును జూపఁ బి • తామహుండు
సకలలోకంబులను మోహ • జలధిముంచ
నబ్జనేత్రిని సృష్టించె • ననుచుఁదోచు.

ఈమెను పలుకరించి చూచెదనుగాక! (ప్రకాశముగా) అన్నలమిన్నా! యొంటిగ నుంటివేల!

రుక్మిణి—(తనలో) ఈతఁడెవ్వరో నాకుఁ దెలియకున్నది. వేషముచూడగా శ్రీకృష్ణు నివలెఁ దోచుచున్నది. భక్తరక్షణపరాయణుండగు నాతఁడు నన్ను ధన్యురాలిం జేయఁదలంచి యరుదెంచి యుండడుకదా. ఆతఁడెల్లరుదెంచును. స్వ యంశరంభింకను జాటఁబంపలేదుకదా. ఇనియేమో నాకు మిగుల నార్యశ్చము గనున్నది. శిశుపాలుండిచ్చటి కరుదెంచినాడని వినియుంటి. ఒకవేళ నన్ను పంపింపఁదలంచి యాతఁడే యీవేషంబున వచ్చియుండడుగదా. ఇప్పు డీతని తో నేను సంభాషించుదునా మానుదునా! అయినను నీతని నిజసంగతిఁ గనుఁ గొని తీరవలయును. (ప్రకాశముగా) ఓ! పురుషవర్య! మీరెవ్వరో నాకుఁ దెలియదు. అంతఃపురకాంతాజనంబు విహరించు ననంబున కేలవచ్చితివి?

శిశు—రమణీ! నారూపురేఖావిలాసంబులఁబట్టి నేనెవ్వరినో గుర్తింప నేరవాని

రుక్మిణి—తెలియక నేకగా యడిగితిని.

శిశు—నీవు బాల్యంబుమండియు నెవ్వరిపైఁ జిత్తంబును జిక్కుఁజేసితివో యిట్టి.

రుక్మిణి—అనఁగా నాకుఁదెలియలేదు. నీ నామమెయ్యది.

శిశు—నా పేరా! శిశు శిశుపా. శ్రీకృష్ణుఁడు.

రుక్మిణి—(తనలో) ఈతడు పేరుఁ జెప్పటకు దడబడి “ శిశు ” యని యంతటనాపి శ్రీకృష్ణుఁ డనిచెప్పెను. ఒకవేళ నేను తలచినట్లు శిశుపాలుండే యిట్టి వేషమున వచ్చియుండేనేమో ! ఏమోగాని నాయొడలు కంపమెత్తుచున్నది. అయినను ధైర్యమువహించి యుండెదనుగాక. (ప్రకాశముగా) నీవు నిజముగాఁ గృష్ణుండవేని కాంతలు విహరించు స్థలంబునకు రహస్యముగా రా బనియేమి !

శిశు—నిన్ను వివాహమాడుటకు !

రుక్మిణి—అట్లయిన రాజసమ్ముఖంబున కేగవలెనుగాని యిట్లు చేయుదురా. (తనలో) నిజముగా నీతఁడు కృష్ణుడేని యితనిసేవకై నాచిత్త మేల పఱుగువారక యుండును !

[తెరలో]

తే॥ గీ॥ నిన్నువంచిన మదిలోన ♦ నిశ్చయించి
చేదిభూపాలకుండిట్లు ♦ శీఘ్రగతిని
కృష్ణవేషము ధరియించె ♦ గీరవాణి
నమ్మగాబోకు మీతని ♦ నెమ్మనమున.

రుక్మిణి—(కోపమున) ఔరా ! ఎంత మోసపుచ్చితివి ! నీవు శిశుపాలుండవన్న సంగతి తెలిసియున్నచో నీతో సంభాషించియుండునా !

తే॥ గీ॥ ఒంటియగుచును నున్నట్టి ♦ యువిదకడకు
వచ్చి భాషింపుమంచును ♦ బ్రహ్మసీదు
నుదుటవ్రాసెనే; యశార ♦ మదముచేత
యిట్టికార్యంబుజేతువే ♦ హీనచరిత.

ఇట్టి దుష్కర్ములు ప్రిబలుటచేతనే భూభార మెక్కువయైనది. అభూభరము వాపుటకే శ్రీకృష్ణుండు జన్మించి యున్నాఁడు.

శిశు—రమణీ ! నామాట నొక్కొంతవినుము.

తే॥ గీ॥ నిన్ను నాకిచ్చి పెండిలి ♦ నేయ రుక్మి
మనమునందున నెంచెను ♦ మగువ వినవె

యింతలో నింత తొందర ♦ యేల నీకు

నెవ్వరై నను విన్నచో ♦ నవ్విపోరె.

నీవు నేడో రేపో తప్పక నాయధీనమగుదువు. ఈ యీసడింపుమాటలతో నేమి పు
యోజనమున్నది.

రుక్మిణి—సరియైన సంభాషణజేయుము. నాపై నీకీ వట్టియాస యెందులకు? వేదపా
రంగతుండైన విప్రునితో, జెలిమి ఛండాలునకు సంభవింపదుగదా! మానస
సరోవరంబున విహరించు రాజహంసతో మైత్రి కాకంబునకు సంభవించునా!

తే॥ గీ॥ భవ్యతపము జేసినఁగాని ♦ బడయ లేవు

నన్ను; నాచిత్త రాజమా ♦ నంద సుతుని

పైన; జిక్కియే యున్నది ♦ వట్టి యాస

వీడు నీమది యందున ♦ వేడుదాన.

శిశు—తే॥ గీ॥ వెట్టి గొల్లడు కృష్ణునిఁ ♦ బెండ్లియాడి

నారులెల్లరు నిను జూచి ♦ నవ్వునట్లు

భాగ్య సంపద లేనట్టి ♦ వానితోడ

నేమి సౌఖ్యంబు నందెదో ♦ యింతినీవు.

రుక్మిణి—నీకంటి కాతఁడట్లు గనిపించుచున్నాఁడు. మీరు సహజవిష్ణు ద్వేషులుగదా.
మీ రూపుమాపుటకే యతఁ డవతరించినాఁడు.

శిశు—తరుణీ! అనవసర ప్రసంగముతో నాకుఁ బనిలేదు. నిన్నిప్పుడు తీసికొనిపో
దలంచినచో నాపని చేయగలనుగాని నీ యిష్టముమీదనే తీసికొనిపో దలంచి
తిని. నీవందుకు సమ్మతించవేని బలవంతముగ నిన్నిప్పుడే చేదిపురంబుఁ జేర్చ
గలను.

రుక్మిణి—ఒరీ! తుచ్చుడా! నామేనఁ బ్రాణంబు లండఁగా నంత సాహసకార్యము
నీవు నేయగలవా! ఒకవేళ తీసికొనిపోవుదువుగాక. ఏమి ప్రియోబీనము.

“మ॥ ఘనవై రాగ్యము లేనియోగము వివేక భ్రష్టమౌ త్యాగము”
దను మోహింపనిరాగము” బరవశత్వ ప్రాప్తమౌ భోగము”

వినుచున్యాయమొనర్చు భాగమును ఋత్విగర్హమా యాగమున్”
వినుతింజెందక వ్యర్థమై చెడుచు నుత్వీపాల చైద్యాధమా.

శిశు—తరుణీ! కాలహరణంబునకు నాచిత్తము నైవదు. ఇంక పోము రమ్ము.
నిన్నుఁ దృటిలో చేసిపురంబు జేర్చుటకు సాల్పనడిగి విమానంబు
దెచ్చితిని.

రుక్మిణి—దురాత్మా! నన్ను బలవంతంబుగఁ గొనిపోవునా నీవరుదెంచితివి! (తనలో)

మ॥ బలవంతంబుగనైన నన్నుఁ గొనిపో • వన్ జిత్తమందెంచి యి
ప్పుడు చైద్యుండరుదెంచినాఁడు కనవే • పుణ్యాత్మకా నీపదం
బుల నశ్రాంతము భక్తిమెగొలుచు ని • పూర్వోడి కీర్తితి సి
ల్లులఁ గల్పింతువె బోవవే గుణమణి • గోపాల చూడామణి.

[అంత తొందరగా నొక రక్కసుండు ప్రవేశించి]

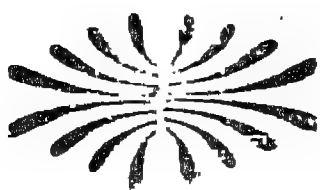
రక్క—తే॥ గీ॥ మాధవాధీన యైనట్టి • మగువనిట్లు
తస్కరించుక పోవంగఁ • దలఁచినట్టి
ధర్మ గుణహీనునకు నీకుఁ • దగినశిక్ష
సేయుచున్నాడ నిప్పు వీ • క్షింపుమిదిగొ.

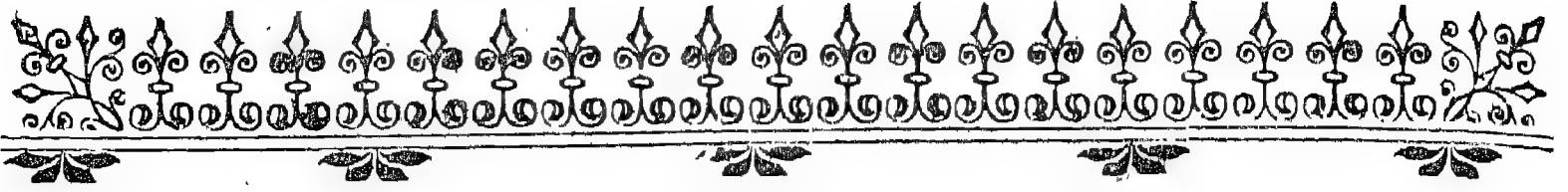
(అని నెత్తిఁ దన్నఁగా శిశుపాలుఁడు మూర్ఛిల్లును.)

రుక్మిణి—నే నేగుట కిదియే సమయము. భగవంతుఁడు నన్ను రక్షించినాఁడు. అయ్యో
నా చెలికత్తెలుగూడ వచ్చుచున్నారు. వారిం గలసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

వైదర్భవిలాసము.

తృతీయాంకము.

[రంగము—ద్వారకాపురమున వనమందు శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణి నిత్యపటముతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కృష్ణ—(పటమును జూచి) ఆహా!

మ॥ అమరస్త్రీతతులఁ గణింప దురగఁ ♦ శ్యామా సమూహంబు ను
త్తమవిద్యాధర కాంతలందెగడు సి ♦ ధస్త్రీలనుఁ మెచ్చ దీ
రమణీరత్నము రూపసంపదల; గో ♦ త్రామధ్యమందీమె జ
న్మమునఁ ధన్యతఁగన్న భీష్మకుని నె ♦ న్నఁ శక్యమే యేటికిఁ.

తే॥ ౧॥ కలికిగాదిది మదనుచే ♦ చిలుకగాని

యింతిగాదిది రతనాల ♦ బంతిగాని

కొమ్మగాదిది బంగారు ♦ బొమ్మగాని

కన్నెగాదిది క్రొమ్మావి ♦ గున్నగాని.

ఇదివరకు నే ననేక సుందరాంగులను దిలకించితినిగాని యిట్టి యంద చందంబులుగల
సుందరదనను నెందును జూచి యుండలేదు.

మ॥ విరిబోడిఁ శుకవాణిఁ బల్లవకరఁ ♦ విద్యుత్ప్రవాళా ధరఁ
శరదిందు ప్రతిమాన బింబవదనఁ ♦ శాత్రోదరిఁ సుందరిఁ
సరసీజాతీ విదర్భరాజ తనయఁ ♦ సౌందర్య భూషామణిఁ
బరికింపంగనె మన్మథుండు శరముల్ ♦ పైబెఁ బ్రయోగించెడుఁ.

(నునందుడు ప్రవేశించును.)

నునం—(తనలో) ఏమిదీ! ఈరోజున శ్రీకృష్ణుడు డెక్కడను మందిరంబునఁ గనుబడలేదే! వనంబున కరుదెంచి నాడని వినియుంటిని. నన్ను విడిచి యెప్పుడును వనంబునకు నొంటిగా వచ్చువాడుకాడు. నేడేల నొంటరిగవచ్చెనో తెలియకున్నది. ఇడుగో! ఇచ్చట నేదియో దీర్ఘలోచన నేయుచున్నాఁడు. పోయి పలుకరించెదగాక. (కృష్ణుని సమీపించి) ఏమోయి! మిత్రమా!

కృష్ణ—మిత్రమా! నునందా! ఎచ్చితివా!

నునం—రానలదా! ఎవరికోసం. రాకపోతే కూడుపోదూ.

కృష్ణ—ఎంతమాటఁజివి.

నునం—ఏమో! నాకుతోచినది అంటిని. సరేగాని ఈవాళ వనంబునకు నీ నొంటరిగా నరుదెంచిన కారణమేమి! ఏ గోపకాంతయైనను నివ్వనంబున కరుదెంచి కనిపెట్టికొని యుండమన్నదా యేమి! అదియే నిజమైనచో నేను వెళ్ళి పోవుదును. పానకంలో పుడకలాగున నేనెందుకు!

కృష్ణ—(నవ్వుచు) సఖుఁడా! నీ వెప్పుడును నవ్వుచు మూటలనే యాడుచువే. అట్టి గుణమును నీ వెప్పుడయిన నాయొద్ద కనిపెట్టితివా!

నునం—ఇదివరకు లేకపోతే యిప్పు డట్టిగుణము పుట్టరాదూ! (చిత్రసటముచుజూచి) నీచేతిలోవున్న పట మేమిటి!

కృష్ణ—మిత్రమా! ఏమని చెప్పను. ఇయ్యది నాకు నారదమునీంద్రునిచే నొసంగఁబడిన కుండిన పురాధీశ్వరుండైన భీష్మకన్యపాలుని తనూజారత్నమగు రుక్మిణి చిత్రపటము. చూడుము. ఈకాంత సౌందర్య మెట్లున్నదో.

నునం—(చిత్రపటము జూచి) చక్కదనాని కేమీ లోటులేదు. పాలపిడతవలె మృగమున్నది. ఆలిచిప్పలవలె కళ్ళున్నాయి. అరిటివొప్పలవలె చెవులున్నవి. ముక్కేమిటి. ఈలాగున్నది. చాలా పెద్దదిగావున్నది. పొడుముపీల్చు నలవాటు యొమయినా వున్నదికామోగు!

కృష్ణ—చాలు చాలు. నీవర్ణన! మూర్ఖునకు మల్లెపూవు నొసంగ వాడేదియో గావించినట్లుండెను.

తే॥ గీ॥ సర్వ లోకంబులను మోహా • జలధియందు

ముంచఁగాశక్తి కలయట్టి • ముగుదఁజూచి

యిట్టి వర్ణననేయ నీ • కెట్లు మదిని
వేడ్కయ్యెను చెప్పమా • బేల సఖుడ.

సునం—నీవు వాభార్యను చూచియుండకపోవుటచే నీమెను నట్లు తలంపుచుంటివి.
వాభార్య సౌందర్యమున సహస్రాంశమైనను నీమెకులేదు. అది నాకుఁ బూర్వ
జన్మమున జేసిన పుణ్యముచేత సంపాద్యమైనది. శరీరచ్ఛాయ మాత్రము
చూచితివేని తప్పక మూర్ఛనందఁగలవు. పత్యమునకుఁ బనికెవచ్చు నుసిరికపచ్చ
డి నెఱుంగునువా ! కొత్త దికాదు నుమా. మూడేండ్ల నాటి పాతపచ్చడి. అది
చూచి యిది చూడనక్కరలేదు.

కృష్ణ—సునందా ! ఏల యీపరిహాస వాక్యములు. ఇది సమయమా !

సునం—ఈ చిత్రపటము చూచినదిమొదలు నీకు మారవికార మంకురించినది కాబో
లు. అందుకనే యిట్లు పలుకుటయు, నాతో భాషించునప్పుడు గూడ నొక
కన్నున్నర దృష్టి చిత్రపటముపై నుంచుటయుఁ గలుగుచున్నవి.

కృష్ణ—సఖా ! నీయొద్ద దాపణిక మేల !

క వి రా జ వి రా జి త ము.

ఇదివరకే ధరణీతలమందున • నిందుని భాస్వల నెందఱినో
ముదమునగాంచితి నందమునందున • భూమిని; దీనికి నీడగునా
మదనతినెందును సూడగనై తిని • మానిని నేనిటు జూడఁగనే
మదనుఁడుపుష్పశరంబులనిప్పుడు • మానకవేయుచునుండఁగదా.

సునం—(తనతో) అంకురించినది. (ప్రకాశముగా) ఏడీ ! అమదనుఁ డేమూలనున్నా
డు. బొత్తిగా భయములేక నిన్నిట్లుచేయుచున్నాడుగా. ఎక్కడ నున్నాడో
చూపించు. నా దుడ్డుకట్టతో నెత్తిని యొకటి పెట్టుతాను.

కృష్ణ—సఖుడా ! ఏమియును దోచకున్నదోయి. ఆ రుక్మిణీరమణి నాకన్నలను గట్టి
నట్లున్నది.

సునం—కృష్ణా ! ఎందుకీ భ్రాంతి ! ఎందఱో గోపికలుండఁగా ఇది యొకటి తక్కువ
యైనదా ! వీళ్ళందఱని కట్టఁగట్టి మింగెదవా యేమిటి ! నీవైఖరి చూస్తే ఆ
తీరుననే యున్నదిలే.

కృష్ణ—ఎవ్వరైనను నిక్కలికి కాలిగోరునక్కనను సరిఁబోలరు.

తే॥ గీ॥ నాబలంబును శౌర్యంబు • నా ధనంబు
నాదు విమలప్రతాపంబు • నా సుకీర్తి
యన్నియును వ్యర్థమౌచును • నలరుసుమ్మి
వనితఁ గైకొనకున్నచో • వరసఖుండ.

సునం—మంచిమాట చెప్పి నానయ్యా ! ఆ మస్మధుండు నిన్నఁ గోలుబొమ్మవలె నా
డింపుచున్నాఁడు. కృష్ణ !

చ॥ గురుల భజించి వేదముల • గూఢతర్థార్థము సంశయంబుగా
బలువడి నేర్వనేల; వన • వాసము సేయగనేల; మానియై
తిరుగఁగనేల; నిష్ఠమెయి • దేవతలఁ భజయింపనేల; న
మ్మరునిజయించినఁ వినుము • మానవుఁడెంతయుధన్యుఁడయ్యెడున్.

సంభవుతా ! నీ పెందటితో రక్కసుల జంపితివి. ఏమిలాభము. ఆ మరునిమాత్రము
జయింపలేకపోయితివి.

కృష్ణ—రుక్మిణీకాంత చెంతఁ జేరినప్పుడుగాని మరుని జయింపజాలను. అయ్యది
యొనఁగూడదేని నాపాట్లకు మితిలేక యుండును.

సునం—వానుదేవా ! ఈ రుక్మిణి యవివాహితయే కతా !

కృష్ణ—ఎంత వెట్టినాటంటివి. వివాహమైన విరిజోండ్లపై నాచిత్తంబు బాటునా !

సునం—అట్లయినచో నించుక ప్రయత్నంబు సేయవచ్చును.

కృష్ణ—ఏమి ప్రయత్నము !

సీ॥ అలవిదర్భాపురి • కరుగుదునా నేను

చంచలాక్షినిఁ దిల • కించఁగోరి

అరుగుదుగాక యా • యతివ మిన్ననుఁజూడఁ

గలుగుదునో లేదో • తెలియఁజాల

ర్చియింతు నాకమ్మ • రాజేంద్రునకుఁ గూతు

నిమ్మంచుఁ; దప్పగా • నెంచునేమొ

పోనిమ్ము బలవంత • మున దెత్తు నాయితే

యది క్రౌర్యమంచును • నఖిల జనులు

తే॥ గీ॥ దలతురేము; యేమియునుఁ జి • త్తంబునందు
 దోచకున్నది నాకెట్లు • నోయజాకి
 పొండు పొప్తిచు; మిగుల యా • నందమందు
 పెట్లు గృహఁబూని చెప్పమో • యీ! సఖుండ.

(తెరలో)

అయ్య! ఎనుదేసినచనుండైన శ్రీకృష్ణుం డెచ్చట నున్నవాఁడు. (ఇంచుక యూర
 కుండి) ఏమనుచున్నారు. ఈ పురప్రాంతోద్యాననంబున దన నర్మసఖుండయి
 న నునందునితో నున్నవాడనియా! సరే! నేనేగి యాతని దర్శించెదను.

కృష్ణ—మిత్రమా! నునందా! నన్నరయుచు నెవ్వరో యిటు వచ్చుచున్నట్లున్నారు.
 పోయి కనుగొని రమ్ము.

నునం—మంచిది. (నిష్క్రమించి వెంటనే విష్ణుశర్మతోఁ బ్రవేశించును.)

కృష్ణ—భూసురోత్తమా! భవదీయపాద పంకేరుహంబుల కీసేసకుండు నమస్కరింపు
 చున్నాఁడు.

విష్ణు—దీర్ఘాయుష్మాకభవ!

నునం—(తనలో) రుక్మిణినిఁ జేబట్టుచువుగాక యని దీవించక యీ వెట్టిబ్రాహ్మణుఁ
 డెట్లు దీక్షించెనే! అట్లొనర్చినచో మాకృష్ణున కానందము గలిగియుండును
 గదా!

కృష్ణ—భూసురపుంగవా! ఇటు దయసేయుము.

విష్ణు—(కూర్చుండును.)

నునం—మందిరమందుఁ గృష్ణుని దర్శించినచోఁ గూర్చుండుటకుఁ గుర్చీలు పీటలు యే
 మయినా యుండునుగాని యీవనములో యేముంటాయి. ఈ తాతమీదనే
 కూర్చోవయ్యా.

కృష్ణ—అయ్య! భూసురపాద సందర్శనంబు సమస్తపాప విమోచనంబని పెద్దలు
 నక్కాణింతురు. నీ దర్శనంబున నేనిప్పుడు ధన్యుడనైతిని. భవదీయనివాసం
 బెయ్యది. ఇచ్చోటి కరుడెంచుట కేమికారణమో కృపఁబూని నెలవిమ్మి.

విష్ణు—విదర్భ మదీయ నివాసభూమి!

కృష్ణ—ఏమీ! విదర్భయేనా భవదీయ నివాసభూమి!

తే॥ గీ॥ ఆవిదర్భ పురాధిపుం ♦ డౌచు నలరు
భీష్మకుండు కుశలియాచు ♦ వెలయువాడె
భవ్యగుణసీమ రుక్మిణీ ♦ భామ నేమ
మే; వచింపుమా విందు భూ ♦ దేవమాళి.

విష్ణు—అందఱును కుశలంబుగ నే యున్నవారు.

నునం—అయ్యా ! బ్రాహ్మణోత్తమా ! ఆ రుక్మిణీదేవికి వివాహముసంగతి యేమయినా
తలపెట్టుకొన్నారా ! అది వినుటకు మా వాసుదేవుని చిత్తము తత్తరమందు
చున్నది.

విష్ణు—కృష్ణా ! ఆదియే నారాకకుఁ గారణంబు. ఇదిగో ! ఈశేఖ చూచినచో సమ
స్తంబును దెలియఁగలదు. (అని శేఖ యిచ్చుచున్నాఁడు.)

కృష్ణు—(పుచ్చుకొని చదివి) మిత్రమా ! నువ్వంటా ! వింటివా ! విదర్భాపురపాలకుం
డయిన భీష్మకుండు తన కుమారియగు రుక్మిణికి స్వయంవర మహోత్సవము గా
వింపఁ దలంచి నన్ను నాహ్వానించినాఁడు.

నునం—తపము పండినది. నేటి కెన్నిరోజు లున్నది.

కృష్ణు—అయిదురోజులు మాత్రమే యున్నది.

నునం—అట్లయిన నింక సందేహ మెందుకు.

కృష్ణు—(విష్ణుశర్మం జూచి) భూనురోత్తమా ! స్వయంవరమున కేయేరాజుల నాహ్వా
నించిరి ?

విష్ణు—జరాసంధ సాల్వ శిశుపాలాదిరాజుల నందఱిని నాహ్వానించిరి.

కృష్ణు—అట్లనా ! సరే ! నేనును నరుఁడెంచెదను. నీవు తిరిగి విదర్భ కెప్పు డిరుగుదువు.

విష్ణు—మార్గాయాసంబున మిగుల నలసియున్నాఁడ. నేటి కిచ్చటనుండి తెల్లవార
ర్జునున బయలుదేరి పోయెదను.

నునం—బ్రాహ్మణోత్తమా ! నేటికి మాయుఁటికి భోజనంబునకు దయనీయుము.

విష్ణు—అవశ్యము.

నునం—ముందుగా నొకసంగతి నీకుఁ జెప్పవలసియున్నది. మాయుఁటి అవిడ కొద్దిగా
కోపస్వభావము కలది. అది యెవ్వరినైనా చూచిన వచ్చుకోపము కాదు. జన్మ
తోయున్నదే. ఒక్కొక్క సమయంబులందు నన్ను జీవురుకట్టతో బాదుచుం
డును. అదిచూచి నీవేమి జడియవద్దు.

కృష్ణ—సునందా! అందఱిదగ్గిరను నొకతీరుగ నే భాషింతువుకదా. రమ్మ.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

రంగము—విదర్భపుర పాఠోద్యాన వనము.

(ప్రవేశము—రుక్మి, శిశుపాలుఁడు.)

రుక్మి—

ఉ॥ సందియమందఁబోకు బల • శాసనవై భవ చేదిభూప! నీ
డెందమునందు నింకను; క • డిందిశ్రమంబును నందియైన; బూ
రేందునిభాస్య రుక్మిణిని • నిచ్చి వివాహము జేసినీకు నా
నందముగూర్తు సత్యముగ • నందఱుమెచ్చఁగ భూతలంబునన్.

శిశు—మిత్రమా! రుక్మి! నీవుమాత్ర మాసంగతిని మఱచిపోవలదు.

తే॥ గీ॥ అరుగుదెంచు చున్నాఁడట • యాదవుండు
యింతి రుక్మిణి యతని వ • రించునేమొ
తగిన జాగరూకతతోడ • దనరుచుండి
నా యభీష్టముదీర్పు భూ • నాధ పుత్ర.

రుక్మి—కృష్ణఁడుకొడు. ఆ జిష్ణుఁడే రానిమ్ము. ఒకవేళ రుక్మిణి యతనిని నరించి
నను నందులకుఁ దగిన యంతరాయము గల్పించెదను. నా యుపాయంబు
సాగదేని,

మ॥ ధరణీపాలక! సంశయింపకు భుజా • దర్పంబు సాంప్రాంధ; భా
స్వరలీలన్ యదు భర్తఁచాకి యనిలో • బాహుబలంబొర్చి; సుం
దరి నాసోదరి రుక్మిణి యువతిని • దధ్యంబుగాగూర్తు నీ
కరయన్; సాల్వజరాసుతాదులు సము • ద్యత్యీతినిం బొందఁగన్.

[సాల్వుఁడు, జరాసంధుఁడు, దంతవక్త్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నారట.]

జరా—మిత్రమా! సాల్వా! మన మెట్లయినను బట్టబట్టి యీ రుక్మిణిని మన శిశు
పాలునకుఁ దప్పక వివాహము జేయించవలయును.

మంత — ఇడుగో మా శిశుపాలుడు రుక్మితో నేదియో మంతనమాడు చున్నాడు.

రుక్మి — భూవల్లభా ! జరాతనయా ! మనవారందఱును నరుడెంచిరికదా. సరే ! నే

నరిగి స్వయంవర ప్రయత్నంబున నుండెద. (నిష్క్రమించును.)

జరా — శిశుపాలా ! రుక్మి యేమని చెప్పుచున్నాఁడు.

శిశు — ఏమని చెప్పును. మొదటి నుంచియు దీక్ష్మిణిని నా కొసంగుదు ననియే చెప్పుచున్నాఁడు.

జరా — ఇప్పుడు దానికి వ్యతిరేకముగా నేమయినఁ జెప్పినా యేమి !

శిశు — అతఁడెప్పుడును నట్లుజెప్పఁడు.

“తే॥ గీ॥ ఎంతశ్రమఁ జెందియైనను ♦ నింతి నీకు
నిచ్చి వై వాహికముజేసి ♦ యెగడువాఁడ
నడ్డుపడిరేని; యెవరై న ♦ నాజియందు
వారి దర్పంబు దూలింతు ♦ వరసఖుండ.”

అని వక్కాణించినాఁడు. ఇందుల కితండు తప్పువాఁడు గాఁడు.

జరా — కృష్ణుండుగూడ నీ స్వయంవరార్థము బిలువఁబడినాఁడు. అతఁడు తప్పక
యరుడెంచును.

తే॥ గీ॥ అతివ రుక్మిణి వృద్ధయంబు ♦ యతనిపైన
జిక్కి యుండెననుచు వింటి ♦ నిక్కముగను
దాని భంగంబు గావింపఁ ♦ దగును మనకు
యత్న మేమైనఁ నిపుడె జే ♦ యంగవలయు.

శిశు — యత్నము నేయుట కేమన్నది.

చ॥ రణమున నుగ్రసాయక ప ♦ రంపరలేయుచు ఘోరశత్రుమా
రణమును జేయఁగాఁదగిన ♦ రాజిత శౌర్యము గల్గియుండ; దు
ర్గుణుడయియొప్పుచున్న యల ♦ గోవకుమారుని గూర్చి యిట్లు నె
మ్మనమున సంశయింపఁగను ♦ మానవనాథ యదేలచెప్పమి.

జరా — శిశుపాలా ! సంగరము ప్రాప్తిమ నేమో యని నేను సంశయించుట లేదు,

తే॥ గీ॥ కారణము గల్గకుండ సం ♦ గ్రామమిపుడు
 గలుగజేసినచో జనుల్ ♦ క్షౌతలమున
 నిందఁజేయుదు రందుచే ♦ నీరజాక్షు
 నెట్టులె నను వంచింది ♦ యెగడవలయు.

రణగర్భముగూడ కొంత విచారింపవలయునుగదా. ఆకారణంబుగ నాగోపాలునితోఁ
 గయ్యంబునకుఁ గడంగితిమేని జనంబులు మనలను నిందింతురు. ఈ కారణము
 చేత నేదియేని యుపాయంబు బన్నవలెను. కాని రణంబునకు జడిసి నేనిట్లు
 పలుకలేదు. నా శౌర్య బలపరాక్రమంబుల సంగతి నీవెఱుంగవా యేమి!

మ॥ హరుడు బ్రహ్మయు దేవనాథముఖి స ♦ ర్వాశాతలాధీశ ని
 ర్జరరాత్కిన్నర సిద్ధసాధ్యవరనా ♦ సత్యానిలాదిత్య కిం
 పురుషుల్ కృష్ణుని పక్షమూనుచును సం ♦ పూర్ణ ప్రతాపంబుతో
 సరగఁ వచ్చినగాని వెన్నిడనుమీ ♦ సుగ్రామ రంగంబునఁ.

నేనెన్నడును గృష్ణుని లక్ష్యపెట్టువాడనని తలంపకుము.

శిశు—అట్లయిన మన మిప్పుడు చేయవలసిన కార్య మేమి ?

జరా—అయ్యది చెప్పటకు సాల్వుండు సమర్థుఁడు.

సాల్వు—మీరట్లంటిరి గాన చెప్పకఁ దప్పదు. ఇప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు తప్పక యరు
 డెంచును. ఎట్లయిన మన మాతనినిఁ బరాభవించి స్వయంవరంబున కుండనట్లు
 జేయవలయును.

దంత—దాని కుపాయంబెట్లు?

సాల్వు—అత డేతెంచునప్పుడు మనము లేనకుండుటయు, బ్రత్యుత్థాన మొనరింపకుం
 డుటయు, భాషింప కుండుటయు. అట్లు చేసితిమేని యాతని మనస్సునకుఁ
 గవ్వంబుదోచి వెళ్ళిపోవును. అతడరిగిన తరువాత స్వయంవరము బ్రవర్తింపఁ
 జేయ నగును.

జరా—అవును. అట్లు చేసినచోఁ గృష్ణుఁడు చిన్నబోవును.

సాల్వు—అదుగో. రథ చక్రముల చప్పుడు వినవచ్చుచున్నది. స్వయంవరమున
 వ్యూహ రాజులు కాబోలు వచ్చుచున్నారు.

(తెరలో)

తే॥ గీ॥ కమ్మలో లిఖించిన ♦ కరణి; నా స్వ
యంవర సమయ మాసన్న ♦ మయ్యెగాన
దారకా! రథంబునుదోలు ♦ త్వరితగతిని
దిన్నగా భీష్మ కన్యపు ము ♦ దిరముజేర.

శిశు—ఎవ్వరో యనుకొంటిమి. మన కాజన్మ విద్యేషియగు కృష్ణుడే.

సాల్య—అత డీగారి నే నచ్చును. మన మిచ్చుట నుంకరాదు. (నిష్క్రమింతురు)

[కృష్ణుడు, సాత్యకియు రథముతో బ్రవేశము.]

కృష్ణ—తమ్ముడా! సాత్యకి! ఇదిగో! విదర్భాపురము బ్రవేశించినాము. శిశుపాల
సాల్య జరాసంధ దంతవక్త్రులు మనకంటె ముందే యుడుచెంచి యున్నారని
వినియుంటిమిగదా. స్వయంవర సమయమున నీ వొక్కొంత జాగరూకుడవై
మెలంగవలయును. ఏల యనిన;

తే॥ గీ॥ అస్మదీయ నామమువిని ♦ సంతవారు
మండిపడుచుందు రెప్పుడు ♦ మనములందు
గాన వారేమికిడును ♦ గలుగజేయ
నెంచిరోయని నేనంశ ♦ యించువాడ.

సాత్య—

మ॥ పనజాతోద్భవ ముఖ్యసర్వసు మనో ♦ వర్గంబు లెవ్వనినిక
గనలేరాసన కాదిమాని జనహృ ♦ త్కంజంబులంబొల్పు; నీ
కును; నెగ్గుక బొనరింపఁగాఁ దలచినక ♦ గూఁరాత్ములౌవారు నా
ఘన బాణాసన కీలికీలలను ద ♦ గ్ధంబాదురో యగ్గిజా.

కృష్ణ—తమ్ముడా! నీ పరాక్రమము సంగతి నే నెఱుంగుదును. ఎందుచేతనో గాని
స్వయంవరము జరుగునా లేదా యను సందియము నా డెందంబునఁ గలుగు చు
న్నది. సరే! ఏది యెట్లుఁగానున్నదో చూతము. (రథసారధినిజూచి) తారకా!
భీష్మకుని మాదిరమునకే రథంబును బోనిమ్ము.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ఇది తృతీయాంకము.

వైదర్భీ విలాసము.

చతుర్థాంకము.

[రంగము — బ్యాగకాపురప్రాంతము: — నాగదుండు ప్రవేశము.]

నాగ — (తనలో) ఎక్కడనైనను గయ్యము జరుగకుండిన దినము నాకు శ్రీ హరివాసన ముపంటిది యగును. రుక్మిణికి బ్రథమమునఁ జాటింపఁబడిన స్వయంవరము హోత్యుంబునకు శిశుపాల జరాసంధసాల్వాదులు భంగముగావించుట నాకడు పు నిండుటకు సచ్చినది. ఎట్లయినను సాక్షాద్రీమా దేవియగు నారుక్మిణిని శ్రీ కృష్ణుండే తప్పక గ్రహించును. కాని మూఢులయిన శిశుపాలాదులిట్టి యంతరాయంబు గల్పించిరి గాని మఱి యొండుగాదు. రుక్మిణిహృదయంబు వానుదేవు నియందు లగ్నమై యుండుటఁజేసి యాతడున్నంతవఱకు రుక్మిణి యితగులను వరింపదని తలంచి యమ్మహాత్ముని వధించుటకు వారు సమర్థులుగాక కాలయవ నుని యుతుందుని పైకి దాడివెడల బ్రేరేపించిరి. కలహాపిరియుండనైన నేనును గాలయవనునితో గృష్ణునిపైకి యుద్ధంబున కరుగుమని చెప్పి యాతని బలపరా క్రమంబుల నించుక నర్జించినంతనే యుద్భి యిప్పుడే మధురానగరంబును ముట్టడించిపాడు. భగవంతుండగు వానుదేవుం డీకాలయవనునిరాక నెఱింగి, యీతనితోఁ బోరాడుచున్న సమయంబున జరాసంధాదులుగూడ నరుదించి నచో నిందఱతో యుద్ధమునేయుట కష్టమని తలంచి రెండవకంటి వానికి గోచ రముగాకుండ, విశ్వకర్మ సముద్రమధ్యంబున బ్యాగకాపురంబు నిర్మింపఁజేసి యిందున్న సమస్తభాగ్యంబులతో గూడ జనంబులను నచ్చటికి బంపివేసి బలరా ముని వారికి సహాయంబిచ్చి పంపి తానొంటిగ నిచ్చటనుండి కాలయవనుని నెదు రొక్కనఁ దలంచుచుండె. ఆహా! భగవంతుండగు నందనందనుని మాయ నె వ్వఱును నెఱుంగఁజాలరు గదా. సకలసృష్టి స్థితిలయంబులకును గారణభూ తుండైన యమ్మహాత్మునకుఁ గాలయవనునితో రణంబొనర్చుటకు నస్త్రంబులు ను వా యుధంబులును నైన్యంబులును గావలయునా? అక్షిణ రూక్షేక్షణ

క్షణంబులచేతనే ప్రతిపక్ష సైన్యంబును భస్మము సేయునుగదా. (తెరలో ధ్వని విని) ఏదియో! కోలాహలము వివచించుచున్నది. ఏమైయుండును. (పరికించి) కాలయవనుని సేనలయొక్క యార్భటంబులు. ఎన్ని యయోహిణీల సైన్యంబు తో నీయవనుండు పురంబు ముట్టడించి నాడు. ఈతనిపైకి శ్రీకృష్ణుండు సేనా సమన్వితుండై వచ్చునని తలంచుచున్నాడుగాని, యాతఁడొనర్చిన మాయమా త్రిమైఱుంగలేకున్నాడు. కానిమ్ము! ఈసారి జరాసంధాదులకు సంపూర్ణమైన పరాభవము జరుగును. యవనునకు గోపాలునకు జరుగు సమరప్రకారమును పైపైనుండి వీక్షింపుచుండెదను.

(నిష్క్రమించును.)

(ఖడ్గధరుండై కాలయవనుఁడు ప్రవేశించును.)

కాల—(తనలో) ఏమిదీ! ఈపురంబును ముట్టడించి యెవ్వియో దినంబులయినది ఇంతవరకును నన్నెదురించుట కెవ్వరును రాకయుండుటయేగాక యొక్కఁడైనను కంటికి గనిపించుటలేదు. ఇదియంతయు చిత్రముగనున్నది.

తే॥ గీ॥ కాలయవనుండు ఘోర సం ధి గ్రామకేళి
మాధవునితోడ సలువంగ ధి మదిదలంచి
యరుగుదెంచె నటంచును ధి నఖిల జనులు
పాటిపోయిరి కాబోలు ధి భయముచేత.

అట్లుగానిచో నందులకు గారణ మేమైయుండును. నిజముగా నాకృష్ణుండుగూడ నాకు భీతిల్లి డాగియుండెనని తోచుచున్నది. (నలుదిక్కుల గలయంజూచి) పురంబును ముట్టడించిన యిన్నిదినంబుల కొక్కనరుండు నాకంటి కగుపించి నాఁడు. ఆతం డిట్లే వచ్చుచున్నాఁడు. ఏమి యీతని రూపును తేజంబును గన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పచున్నవి.

సీ॥ శంఖచక్ర గదాది ధి సాధనంబులవాడు

నాజానుబాహు ద్వ ధి యంబువాడు

సీలమేఘచ్ఛాయ ధి నేలు దేహమువాడు

రాజిల్లు వీతాంబ ధి రంబువాడు

వక్షస్థలంబున • వరలక్ష్మీఁ గలవాఁడు

కంజాతములబోలు • కనులవాఁడు

చండమూర్తాండ తే • జము హసించెడువాఁడు

కౌస్తుభ హారంబు • గలుగువాఁడు

తే॥ గీ॥ లలిత కుండల దీప్తినిఁ • బొలుచువాఁడు

కాంచన కిరీటంబునఁ • గ్రాలువాఁడు

నగు మహాపురుషు డొకండు • నరుగుదెంచు

చుండె; శీఘ్ర గమనమునఁ • జోద్యముగను.

ఈతని రూపురేఖావిలాసంబులు జూడగా నారదుండుచెప్పిన శ్రీకృష్ణుం డితఁడేయని తోచుచున్నది. (అఱచించి) అవును సరియమేమియును లేదు. కాని,

తే॥ గీ॥ తన కరంబున బాణముల్ • దాల్చుకుండ

వెంట సైన్యంబు లేకుండ • నొంటిగాను

వచ్చుచుండెను నిప్పు భా • వముననాదు

శరణ మందుట కంచును • జాల దలతు.

కాకున్నచో నీతఁ డొంటరిగా నరుగుదెంచుట కేమికారణము. అదుగో! ఆతఁడు నిర్భయముగా నన్ను సమీపించుచున్నాఁడు.

(కృష్ణుఁడు ప్రవేశించును.)

కృష్ణ—(ప్రవేశించి తనలో) ఈ యననుండు జరాసంధాదుల ప్రేరేపణంబున నా పైకి దాడివెడలినాఁడు. అందుకు నేనును దగిన మాయయే సల్పితిని. ద్వారకా నగరంబున కందఱును బలరాముని సహాయంబిచ్చి పంపివేసితిని. నేనొంటిగ నరుదెంచుట జూచి వీడు నిశ్చయముగా నేను భయపండితినిని తలంచును. నేను నశ్లే నటింపుచు వీనిని గడుదవ్యునకు దీసికొనిపోయి యచ్చట దుదముట్టించెదగాక. (భీతిల్లినట్లు నటింపుచున్నాఁడు.)

కా—(కృష్ణునిఁ జూచి) ఓయీ! నీవేక బోలు కృష్ణుఁడవు.

కృష్ణ—అవును. అయిననేమి!

ల—

౧॥ ఎన్నాళ్ళో గతియించె నీనగరమున్ • నేబట్టి యిన్నాళ్ళకున్
గన్నారన్ నిను గాంచగంటినిపుడో • కంజాక్ష యారీతినిన్
జన్నే నీకు భయంబుజెంద; రణభి • క్షంగోరి యిచ్చోటికిన్
సన్నహంబున వచ్చినాడను భవ • త్వైర్యంబుఁ జూపింపుమా॥

తే॥ గీ॥ శౌర్యమూర్తుల దైత్యులఁ • జంపితివఁట
యాజరాసుతుతోడ బో • రాడితివఁట
కూరతనమున గంసునిఁ • గూల్చితివఁట
యేది చూచెద నీబలం • బింత యిపుడు.

౪ కాలయవనుండు మాటలతో జనువాడుకాడని ముందుగా నెఱుంగుము.

పు—ఓయీ ! యననా ! ఈ ప్రగల్భవాక్యంబుల కేమి లెమ్ము.

౨॥ చెనటీ! యేటికిఁ బ్రేరేదీకరణి నా • జిక్షోణిలో నాజరా
తనయుండంతటివాడె చాలకమహా • దైర్యంబుగోల్పోవుచున్
దనదారింబడి చేరెనా మగధ; నీ • దర్పంబు నాముందఱన్
గనఁజేయన్ దలపోయుచుంటివిగదా • కాలంబు ప్రాప్తించుటన్.

ల—

౩॥ ధనువో ఖడ్గమొ లేనిచో గదయొ చే • తందాల్చి యిప్పట్టునన్
రణరంగంబున నిల్చినీడు భుజద • ర్పంబెల్ల జూపించి మిం
చిన శౌర్యంబున నన్ను గెల్చి విజయ • శ్రీగాంచి యిట్లాడినన్
జను; గాకన్; విను బీరవాక్యములకున్ • సంతోష మెట్లయ్యెడున్.

కృష్ణా! ఆయుధసమేతుండవై రణరంగమునకు వచ్చి నాతో నొక్కించుకకాల
ము పోరునలుపుము. నీనా జలసరాక్రమంబులు జలియను. బీరవాక్యంబులతో నేమి
బోయోజనంబున్నది.

కృష్ణ—యవనా ! నిన్ను సధించుటకు సాయధంబులు గావలయునా ?

సీ॥ బ్రహ్మాండములనన్ని • బంతులరీతిగా

నెగఱంగవై తును • నింతలోన

సప్తసముద్రముల్ • చక్కగాగై కొందు

పుడిసింటఁబట్టియా • పోశనంబు

సకలపర్వతమహా • సముదయంబునునుగ్గు

జేసిచల్లుదును నీ • క్షితితలమున

అట్టహాసముజేసి • యామృత్యుదేవత

దంష్ట్రలు బెఱికెద • దర్పమునను

తే॥ గీ॥ మఱియు నెన్నెనికార్యముల్ • మహితలీల

జేసి త్రిభువనఖ్యాతితోఁ • జెలగగలను

నట్టి నీవేడ నాతోడ • నాజయేడ

సలుపుటేడ నవ్వుదురు చా • ల్పాలుయవన.

కాల—మాధవా ! నీప్రగల్భంబు లింకఁ జాలింపుము.

మ॥ బలిదండఁ వసియింపనేగిన; నభో • భాగంబునఁ డాగినన్

జలధిఁజొచ్చిన; బ్రహ్మాండవయినఁ • సౌకర్యవేషంబు బూని

ననుఁ వంచనసేయఁగాఁ దలచినఁ • నిక్కంబుగానేడునిఁ

బలిమిఁ ద్రొంచెద సంగరంబునను మ • ద్వాహ బలప్రౌఢిమఁ॥

నీ వ్యవస్థికిని జిక్కకయఁదలఁట. అట్టి నిన్నిప్పుడు నేను బట్టకొందును. చుడుము. (కృష్ణుని బట్టుకొనఁబోవును.)

కృష్ణ—(యవనునకు జిక్కక) తొందరపడకుము. రమ్మ. నన్ను బట్టుకొందువుగాక. (యవనునకు జిక్కక పరువెత్తును.)

కాల—(శరంబుఁ బ్రయోగించి) ఏమి ! యిది కడు వింతగా నున్నది. వాశరంబు లీనికి దాకకున్నవి. వీనిని నేను సమీక్షించితినిగదా యని తలంచి పట్టుకొనఁబో:

నన్ను దగ్గఱకురానిది కుప్పించి లంఘించుచున్నాడు. ఈగని పరువును గలసి
కొన నలవికాదని తలంచి వినుకుజెంది యుంటినేని నన్ను సమీపించుచున్నాడు.
వీడు నడుచునప్పుడు దారి కడ్డంబుగా బోయితి నేని యేమూలకుండియో
తప్పించుకొనిపోవుచున్నాడు. వల్మీకంబులు గాని, తరులు గాని కొండలుగాని
దారి కడ్డంబైనను లక్ష్యపెట్టకున్నాడు. (కృష్ణునివెంటఁ బరువెత్తును.)

కృష్ణ—ఇదిగో నిన్ను సమీపించితిని బట్టుకొనుము.

కాల—

తే॥ గీ॥ పగఱకీరీతి భయమందు • వాడవీపు
యలజరాసుతుతోడ గం • సావనీశు
తోడ; నెట్లురణముజేసి • నాడవో; యె
ఱుఁగరాదు; కాకున్నఁ బా • టంగదగునె.

కృష్ణ—ఓరీ ! యవనా ! నాయుద్ధనున్న విశేషమే యియ్యది-

తే॥ గీ॥ పట్టగల్గితివేనినకా • బట్టుమిపుడు
చేతగాకున్న నీపురి • జేరుమికను
బలముశౌర్యంబు గలవాఁడ • వయ్యునిట్లు
కాఱులేటికిఁబ్రేలెదు • కలుషచరిత.

కాల—(కోపముతో) కృష్ణా ! నిన్ను బట్టితీరెదను. ఇదిగో చిక్కినావు. (అని సమీ
పించగా కృష్ణుండు పాటిపోవును.)

కృష్ణ—నన్ను బట్టుటకు నీతరముగాదు.

కాల—(తనలో) అహా ! వీడు నన్నుఁ గూరమృగ వంతానంబున కాకరంబైన మ
హారణ్యంబునకు దోడ్కొనివచ్చినాఁడు

[తెరలేచును—రంగము—శైలగుహ]

(మచికుందుఁడు నిద్రించుచుండును.)

కృష్ణ—(మాయమగును.)

కాల—(గుహంజూచి) ఈతఁడు నన్నింతదూరము దీసికొనివచ్చి యీ శైలగుహం బ్ర

వేళించినాడు. ఇంక నీతఁ డేమార్గమునఁ దప్పించుకొని పోఁగఁలడు. (ఇంచుక నడచి గుహయందు నిద్రించుచున్న ముచికుందునిఁ జూచి) ఓరీ ! కృష్ణా !

ఉ॥ ఎంతటిమాయకాడవో య • హీనపరాక్రమ విక్రమంబున
బంతముతోడనన్నును ర • ణంబున దాకగ శక్తిలేక; దు
ర్దాంత దురంతఘోరమృగ • రాజకినాకరమైన యీవన
ప్రాంతముజేర్చి కొండగుహఁ • బండితివే ! మది లజ్జవీడుచున్.

ఓయీ ! యేమియు నెఱుంగనివాని చందమున నిద్దురబోవుచున్నచో నూరకొందునని తలంచితివికాబోలు. మున్ను నీ వెవ్వరికిని బట్టుబడవని నారదుండు నాతో జెప్పియున్నాడు ; కాని నీవు నాకు జిక్కితివి. నన్నునంచించి యీ శైల గుహం బ్రవేశించి నిద్రుచున్నవాని తెఱంగున నటించు నిన్ను దీర్ఘనిద్ర బొందించెద. (ముచికుందునిఁ దన్నుచున్నాడు.)

ముచి—(కన్నులు తెఱచిచూచి) ఓరీ ! దుర్మతి ! యెవ్వఁడవురా నీవు !

తే॥ గీ॥ యోగనిద్రాపరవశత • నున్ననన్ను
గారణములేక దన్నుదే • కలుషచరిత
యస్మదీయోగ్రదృష్టి మ • హగ్ని కీల
లందు భస్మమాదువుగాక • నవనియందుఁ.

కాల—(దగ్ధుడగుచున్నాడు.)

[ముచికుందునకు శ్రీకృష్ణుండు సాక్షాత్కరించును.]

ముచి—(కృష్ణునిఁజూచి తనలో) ఎవ్వఁడో యొకఁడు నన్ను దన్ని భస్మమైనాడు. ఇప్పుడీమహానుభావుం డెవ్వరో నాకు సాక్షాత్కరించినాడు. వైజయంతీ మాలయు, పీతాంబరంబును, మకరకుండల కాంతియు, కాన్తుభవోరంబును జూడగా నన్ను రక్షింప నరుదెంచిన శ్రీమన్నారాయణుండని తలంచెదను. (ప్రకాశముగాఁ గృష్ణునిఁ జూచి) మహాత్మా ! పరమపావనమూర్తివై చెలంగుచున్న నీ పాదారవిందంబులకు నమస్కరింపుచున్నాను.

మ॥ కమలాకాంతుఁడవో ! ప్రభాకరుఁడవో • కాత్యాయనీభర్త వో
యమరేంద్రుఁడవో ! భారతీధవుఁడవో ! • యబ్జారివో ! నీదుతే
జమునిండెన్ దిశలెల్ల; నెవ్వఁడవిటుల్ • జన్మరగానేల సా
యములే కెవ్వరునొంటివా చును! మహా • త్మా! చెప్పమివేడెదన్.

నీ జెవ్వరవో యొక్క మహానుభావుండవని నీతేజమే చెప్పుచున్నది. ఇయ్యరణ్యంబు
కూగ్రమృగసంతాన నివాసంబును, కఠినపాషాణ కంటకోపేతంబునైనె యు
న్నది. కమలపత్రంబుల బోలెయున్న నీచరణంబు లిట్టివేలవై మోపుటంజేసి
మిక్కిలి కందియున్నవికదా.

తే॥ గీ॥ యోగనిద్రావశుండనై • నున్ననన్ను
దన్ని యెవ్వడోయొక్కఁడు • దగ్ధుఁడయ్యె
నంత శ్రీరమణాకృతి • వందునిన్నుఁ
గాంచఁగల్గితి గన్నుల • కలుపుదీఱ.

నే నిశ్వాసుపంశ సంభవుండను. మాంధాత్య తనయుండ. ముచికుందాభిదానుండ.
నిన్ను దర్శించినంతనే చిత్తంబున నదియొక తీతగుభక్తి జనించి నీసేనకై నా
చిత్తంబు తత్తరమందుచున్నది. ఓ పూవుపురుషా ! నీ కులగోత్ర నామంబు లె
ఱుంగఁట కన్తుండనేని కృపఁబూని వచించి నన్నుఁ గృతార్థునిఁ జేయుము.

కృష్ణ—ముచికుందా ! దేవతాప్రార్థితుండనై ధరాభాగంబు నాపఁదలంచి యదుకులం
బున వసుదేవుఁకుఁ దనయుండనై శ్రీకృష్ణుండన రాజిల్లుచుంటివి. తొకకంట
కుండయిన కంసుని మొదలగు మృక్కడిరక్కనుల నుక్కడగించితివి. ఇతను
ఖలుల శిక్షింపవలసియున్నది. ఇప్పుడు నీచే దగ్ధమైనవాడు కాలయవనుండు.

ముచి—

శా॥ నీ వీయాదవ వంశమందు సురా • నీకంబునుందుఁగింపగా
నీవిశ్వంభర బుట్టువాడవని మా • నీందుల్ నచింపంగమున్
నేర్పింటిన్ నినుగంటినేటికి రమా • నేతా ! దయాదాత ! నీ
సేవాసక్తి నొసంగుమో యదుకుల • క్షీరాబ్ధి చంద్రోదయా !
(నమస్కరింపుచున్నాఁడు.)

కృష్ణ — నృసాలా ! నీ యోగనిద్రకు గారణంబు నాకుఁ దెలియును. నీవు ముందు జన్మంబునఁ గాని నాసన్నిధిని జేరఁజాలవు. నీవిప్పుడే యుచ్చోటువాసి బదరి కావనంబున కరిగి యచ్చట తపోనిష్ఠుండవై యుండుము.

ముచి — దేవా ! ధన్యుడనైతిని. ఇంక నాకనుజ్ఞ నొసంగుము.

కృష్ణ — మంచిది. (అంతర్ధానము నలగును.)

ముచి — భగవత్కృపాక్షయమున నేను గృతార్థుడనైతిని. వాసుదేవునియాజ్ఞ ననుసరించి బదరికావనంబును జేరి యచ్చట తపోనిష్ఠుండవై యుండెద.

(నిష్క్రమించును.)

[రంగము — కుండినపురంబున నుద్వానవనము.]

(రుక్మిణు, రుక్మిణియుఁ బ్రవేశము.)

రుక్మిణి — అన్నయ్యా ! నాకుఁ జింతగూఢ్చట తగదు. నేను నీకుఁ బగదాననుగాను.

రుక్మి — అమ్మయీ ! నేను నీశ్రేయంబు గోరియే చెప్పచుంటిని. నాపలుకు లాలించి శిశుపాలునిఁ బెండ్లియాడ సమ్మతింపుము.

రుక్మిణి — సోదరా ! నీకీ పట్టుదలయేల. పాక్షిణంబులనైనను విడిచెదనుగాని నే నాత నిని వరింపను. నామానసము మాధవునిపై జిక్కియున్నది. సంపదలయందు గాని, సౌందర్యంబునందు గాని, కులీనత్వమునందు గాని, ప్రసర్తనంబునందు గాని యీతని కాలిగోగునకైనను తక్కినరాజులు సమానులుగారునుమా !

రుక్మి — అతనినిగూర్చి నీవే వినుతింపవలెనుగాని మఱెవ్వరును నిట్లు బొగడరు.

నీ॥ కట్టుపుట్టముజూడ ♦ పట్టుపుట్టమొకదా

యతనిభాగ్యమునింక ♦ యడుగనేల

నీలమేఘచ్ఛాయ ♦ బోలుదేహమెత్తెల్పు

నతనిసౌందర్యంబు ♦ నడుగనేల

జననియు జనకుండు ♦ గనజాలమెవ్వరో

యతనికులీనత్వ ♦ మడుగనేల

వెంటనుండెడివారు ♦ పేదతొగొల్లలు

నతనిప్రవర్తనం ♦ బడుగనేల

తే॥ గీ॥ యతనిచారిత్రమెల్ల హా • స్తామలకమే
చూచుచుండినవారికి • శోభనాంగి
నిన్నగాకను మొన్నటి • కన్నెవీవు
యాదవుని నిజచారిత్ర • మరయఁగలవె.

రుక్మిణి—అన్నయ్యా ! తదీయ సామర్థ్యంబును, మహత్వ్యంబును నీ వెఱుంగఁజాలవు.

తే॥ గీ॥ సద్గుణుండు, నఖిలలోక • చక్రవర్తి
విశ్వమయఁడును; విజ్ఞాన • వేత్త; యాప
జితమదనుడు; నా యదుకుల • క్షీరచంద్రు
వాసుదేవుని నిందింప • భావ్యమగునె.

రుక్మి—అతనిని వర్ణించుటకు నీ కుక్షియందుఁ బదములు చాలకయున్నవని లోచు
చున్నది.

సీ॥ గుణహీను డనిశృతుల్ • ఘోషింపుచుండ స
ద్గుణమూర్తి యనిచెప్ప • కొదవగాదె
నిర్వికారుండని • నిఖిల మునులుదెల్పు
భువనేశు డనుమాట • బొంకుగాదె
యతిసూక్ష్మ రూపియై • యలరారు వానిని
విశ్వమయఁడనుట • వెట్టిగాదె
పెక్కు రూపములచే • విలసిల్లు వానిని
రూపవంతుడనుట • రోతగాదె

తే॥ గీ॥ కులము గోత్రము లేకను • జెలగువాని
జ్ఞానియంచును బల్క దో • వంబుగాదె
యెవ్వరికి దెలియదు యాద • వేందు చిత్ర
చరితమీవు చెప్పవలెనా ! • సారసాక్షి.

అతండు : యమూర్తి యశాదు నీ వెత్తిభ్రమను మానుము. అతడే లా కరక్షకుండై
నచో నింక నడుగవలయునా !

సీ॥ యశ్వమొక్కటియైన ♦ యమరకున్న దెమొక్క
గ్రద్దపై నేల యె ♦ క్కంగవలయు
పరిపాలనమునేయ ♦ ధరణిలేకున్న దే
యదధిమధ్యమునేల ♦ యుండవలయు
పరిచర్యలనునేయ ♦ సురలులేకుండిరే
గోపాలకులెయేల ♦ గొలువవలయు
కటవయ్యెనేమణి ♦ యజుతదాల్పగ; నేల
బండిగుర్విందదా ♦ ల్పంగవలయు

రుక్మిణి—

తే॥ గీ॥ చాలు మతియేమికావలె ♦ జన్మమంది
నందుకు ఫలంబు; గోపాలు ♦ నిందజేసి
ఘోరనరకంబునందున ♦ గూలుతేయ
టంచు నీమదిలోన భా ♦ వించినావె.

అగ్రహ ! అతనిని నందించి పాపంబు గట్టుకొనకుము. నీ కిష్టమున్నదా నాయందుఁ
గృహపించి యాతనికి నన్నిచ్చి వివాహమునేయుము. లేదేని యూరుకొను
ము. నాకర్మగతి యెట్లున్న నట్లగును.

రుక్మి—అంతియేగాని నీవు శిశుపాలుని పరిణయంబాడవా !

రుక్మిణి—అసంగతి నిక దలపెట్టకుమా.

రుక్మి—నీపంతమే నెగ్గునో నాపంతమే నెగ్గునో చూచెదనుగాక.

రుక్మిణి—ఇందు పంతమున కేమున్నది. శ్రీకృష్ణుని జెట్టబట్టజాలక యుంటినేని పా
ణింబులనైన విడిచెదను. నీ పంటిపిగాన చెప్పవలసినది. శ్రీకృష్ణుని వధించు
టకు జరాసంధ శిశుపాలాదులు కాలయనని బంపిరిగదా. వాడేమయ్యెను.
జరాసంధుండు మధుర కగ్ని ఒరిగొల్పి యిప్పటికి బలరామకృష్ణులు దగ్ధులయి

ని సంతసించెను. కాని భగవంతుండైన వాసుదేవునిపట్ల జేయు దుష్ప్రయత్నంబులన్నియు వ్యర్థంబులగును.

రుక్మి—కానిమ్మ చూచెడివుగాక ! (నిష్క్రమించును.)

రుక్మిణి—(స్వగతము) అక్కటా ! నాసోదరుండగు రుక్మి తాబట్టిన పట్టును విడువక యున్నాఁడు. ఇప్పుడు నే నేమిచేయుదును. ఎస్వరితో మొఱబెట్టుకొందును. కన్నతండ్రిగూడ సోదరుని యాజ్ఞకు బద్ధుడైయుండెనే. (ఎదుటజూచి ప్రకాశముగా) విమలా ! విమలా ! ఏమే యెంత పిలిచినను బలుకవు.

విమల—(ప్రవేశించి) అమ్మా ! ఏమిసెలవు.

రుక్మిణి—అయ్యో !

మ॥ వారు సేవించుట వ్యర్థమయ్యెనుచెలీ ♦ యావాసుదేవుండు సత్కరుణా జిత్ర మునందుఁ బూనుచునను ♦ గాపాడరాడయ్యె; సోదరుఁడు న శిశుపాలుకేయొసఁగి యు ♦ ద్వాహంబు గావించునంచరయన్ ఘోరప్రతిజ్ఞదాల్చె నికనే ♦ లా ! ప్రాణముల్ వీడెదన్.

విమల—రుక్మి తన పట్టును విడువలేదా !

రుక్మిణి—ఏల విడుచును. చెలీ ! ఇంక నేను చింతించినందువలనఁ బ్రయోజనము లేదు. ఆ కృష్ణునకు భార్యనై బహు భాగ్యంబు నాకు లేదు. కావున నా నందనందనుని చరణారవిందంబులను డేవఁబున స్మరింపుచు బ్రాణంబులు విడిచెదను. (కన్నీరు విడుచును.)

విమల—అమ్మా ! చింతింపకుము. చింతించినందువలన లాభములేదు. నారదుండు నిన్ను దప్పక గృహండు కైకొనునని చెప్పినాఁడు. అతని వాక్యంబులు రిత్తయగునా !

రుక్మిణి—అక్కటా ! ఇది యేమి యాస !

మ॥ విమలా ! ధాతలిఖించెజావుమనుచున్ ♦ విజ్ఞానియామామాని వాక్యములున్ గల్లలెయయ్యె; ఘోరతపముల్ ♦ గావించియున్ సన్ముని ప్రముఖుల్ జూడఁగలేని భక్తవరదున్ ♦ బద్మాక్షుగోవిందు; నా గమవేదున్ బతిగాగఁ జేకొనఁగ శ ♦ క్యంబానె యోచింపఁగన్.

కావున నెవ్వరికిని గట్టము లేకుండ జీవంబుల విడుచుటయే శ్రేయము. మాయన్న మతమును ద్రిప్పుట కెవ్వరు సమర్థులుగారు. విమలా! నీవు నా స్నేహంబును మఱచిపోము. పూజ్యురాలగు మాతల్లికడ కరిగి మీ పుత్రికయగు రుక్మిణి యిట్టి కారణంబునఁ బ్రాణంబుల విడిచినని చెప్పి నామీద ప్రేమను త్యజింపు మనుము. ఇంక నాకు ప్రాణంబులఁ బాయుటకు సెలవొసంగుము.

విమ—(తనలో జైవము నుద్దేశించి) భక్తరక్షణ పరాయణా! వానుదేవా! నీ పాదారవింద సేవయే నిరంతరంబును నేయుచు, నిన్నే జైవముగా భావింపుచు, నిన్నే భర్తగా గైకొనదలంచియున్న మా చెలియగు రుక్మిణికిట్టి కష్టము గూర్తువా (ప్రకాశముగా) చెలీ! రుక్మిణీ! నిరంతరమును మాకుఁ దోడు నీడవలె జరింపుచున్న నీవు ప్రాణంబుల విడిచినచో మేము మాత్రము జీవింపఁగలమా.

రుక్మిణి—మీరిట్లు జేయవలసిన మనసరంబేమి యున్నది.

విమ—నీతో నిరంతరంబును నుండవలయునను నభిలాషయే కారణము.

రుక్మిణి—మీతో గలసి మెలసి యుండు భాగ్యము నాకున్నచో గృష్ణుండే నాకు నరుండై యుండునుగదా.

విమ—ఇప్పుడు మించిన దేమియు లేదు. ఆతండే నీకు వరుండగును.

రుక్మిణి—ముందు జన్మమునకా!

విమ—కాదు. ఈ జన్మమునకే.

రుక్మిణి—అంతటి భాగ్యము నేను నోచికోని యుంటినా.

విమ—తప్పక.

రుక్మిణి—అది యెట్లు.

విమ—నా వాక్యంబులు సానధానమతివై యాలింపుము. ఎవ్వరినైనను శ్రీ కృష్ణుని సన్నిధికి నీయభీష్టము దెలుప బుత్తెంపుము.

రుక్మిణి—ఇది యెవ్వరైనను విన్న బరిహసింపరా!

విమ—ఎంతమాత్రమును బరిహసింపరు.

రుక్మిణి—వానుదేవుండు నా సందేశంబును వినునా.

విమ—వినుటయేగాక నిన్ను జేకొనుటకు సత్వరముగ వచ్చును.

రుక్మిణి—విమలా! నాకేదియో యుపాయంబును జెప్పుచు బోవుచున్న నా ప్రాణంబులను మరల శరీరంబునఁ బ్రవేశ పెట్టుచున్నావు. నాయెడ దయాంతరంగుండై నా సందేశంబును గొనిపోయి నా దీనస్థితిని శ్రీకృష్ణునకు దెలిపి యాతని దోడ్తెచ్చి నా ప్రాణంబులు నిలుపు పుణ్యాత్ము డెవ్వఁడు దొరుకును.

విమ—ఆ విషయమై సందియమంద నవసరములేదు. మన యగ్నిద్యోతనుడీ కార్యము నిర్వహించును.

రుక్మిణి—అట్లయిన నాతని నిటకు దోడ్కొనిరమ్ము. నే నాతనిని బ్రార్థించెదను.

విమ—(నిష్క్రమించును)

రుక్మిణి—(తనలో) ఈ విమల వాక్యంబులు నా హృదయంబున మరల నాసను బుట్టిం
చుచున్నవి. అగ్నిద్యోతనుడు నా సందేశంబును గొనిపోయినచో గృహ్లాడది
కని నన్ను గైకొనుటకు దప్పక నిచ్చట కరుదెంచునని యాశ కలుగుచున్నది.
(ఎగుటఁ జూచి) అదుగో! విమల యగ్నిద్యోతనుని దోడ్కొని వచ్చుచున్నది.

[విమల అగ్నిద్యోతనునితోఁ బ్రవేశించును.]

అగ్ని—(తనలో) ఈవేళ నాపుణ్యము పండినది. యేదియో యవసరమైన కార్య
ముండుటచేత నే రుక్మిణి నన్ను బిలిపించినది. ఈమె దయ వచ్చినది. మా
యింటినిండా మాడలు, పరహాలు, మొహరీలు, కాసులు, అరకానులు, మాపా
యలు, అర్థ రూపాయలు, పావలాలు, బేడలు, అణాలు, అర్థణాలు, కానులు
యాగానులు, దమ్మిడీలు, కుప్ప కుప్పలుగా బడి యుండును.

(రుక్మిణిని సమీపించును.)

రుక్మిణి—(భూసురుని జూచి) భూసురోత్తమా! నా నమస్కారముల గైకొనుము.

అగ్ని—శీఘ్రమేవ కల్యాణ సిద్ధిరస్తు.

విమ—అయ్యా! ఆ పీఠంబున గూర్చుండుము.

(భ్రాహ్మణుఁ డాసీనుడగును.)

రుక్మిణి—ధరామగభుంగవా! నాయందుఁ గృపాంతరంగుండవై యొక్కకార్యము నెఱ
వేర్చి నా ప్రియంబులు నీవు నిలబెట్టవలెను. అయ్యది నీవు తప్పక చేయుదు
నని తలంచి నిన్ను ర్థావించితిని.

అగ్ని—అమ్మా! మాపూర్వులు అంతకంటె పూర్వులు మీ సంస్థానమువారి యుష్వు
పులును దినియే జీవించిరి. నేనును నట్లే కాలము గడుపుచుంటిని. కావున
నెట్టి దుర్ఘటకార్యము నేయునుని నీవు నియోగించినను దప్పక జేయుదును.
స శయింపక చెప్పుము.

రుక్మిణి—దేవా! బాల్యఁబాదిగ నా హృదయము ననుదేవి నందనుండైన శ్రీకృష్ణుని
యందు జిక్కియున్నది. అతనిని దప్ప నన్యుల పరింపనొల్లనని దీక్ష వహించి
యున్నదాన. అట్టి యెడల దీనికి భంగంబుగావించి నా యగ్రజుండగు

రుక్మి నన్ను శిశుపాలున కొసగఁదలంచి యున్నవాఁడు. కావున నీవు ద్వారకానగరంబున కరిగి భగవంతుండైన వానుదేవునిగాంచి యీ విషయంబా న్నికి విన్నవించి యాతని నిచ్చోటికి దోడితెచ్చు భారము నీ భుజస్కందమునందు వహింపవలయును.

మ॥ ధరణీదేవ ! మదీయవాక్యములఁ జి • త్తంబందునూహించి భాస్వర వీతాంబరధారియైతనరు కృ •ష్ణస్వామినింగాంచి సాంపరయన్ విన్నపమంతయున్ దెలిపి యు • ద్యత్ప్రీతివుట్టించి సత్వరగాఁదోడ్కొనిరమ్ము నీవిమల పా • దద్వంద్వమున్ మ్రొక్కెదన్.

భూసురోత్తమా ! నీకంటె నా కాపుతెవ్వరును లేరు. నీవా శ్రీకృష్ణుని దోడ్కొని వచ్చి నా ప్రాణంబుల నిలబెట్టుము.

అగ్ని—(తనలా) ఆహా ! భగవంతుండైన వానుదేవుని దర్శించు భాగ్యము నాకు లభించునుగదా. ఈ సందేశము గొనిపోయితి నేని య తండు నన్ను సత్కరించును. ఆతనిని నేను దోడితెచ్చితి నేని యామె నాకు గావలసిన ధనంబిచ్చును. ఉభయ పక్షములవారి వలనను లాభంబు గలుగును. (ప్రకాశముగా) అమ్మా ! రుక్మిణీ ! ఈ స్వల్పకార్యమునతేనా నీవు నన్నింతగా బ్రతిమాలుకొనుచున్నావు. నేను నిమిషముల ద్వారకాపురి కరిగి యా శ్రీకృష్ణుని సందర్శించి నీ సందేశము చెప్పి యాతనిని దోడితెచ్చెదను. నామాటలు విని యాతడు నిన్ను దప్పక పెండ్లియాడును. బ్రాహ్మణుడను. తపశ్శాలిని. నామాట లాతడు కొదనఁజాలడు.

శా॥ ఆనందాంబుధి నోలలాడుచు హరి • ధ్యానై కశీలుండనై
మూనుల్ జెప్పెడి ధర్మశాస్త్రముల స • న్మానింపుచున్ సద్గురున్
నే నెల్లప్పుడు భక్తితోఁగొలుతు నే • నిన్ దప్పకన్ విన్ను కాం
తా ! నామాటల నాలకించి నిను దై • త్యధ్వంసి పెండ్లాడుతన్.

అది యంతయు నేల. ఆతనిని దోడితెచ్చు భారము నాయది. నీవాతనికి జెప్పవలసిన సందేశ మేదియో యది చెప్పుము.

రుక్మిణి—భూసురోత్తమా ! నీ నిర్భేతుక జాయమాన కటాక్షంబున కనేక వందనం

బులు. నీవా ద్వాకానతి కరిగి భగవంతుండైన గోపాలదేవుని దర్శించి న
వాక్యంబులుగా నాతనితో నిట్లు విన్నవింపుము.

తే॥ గీ॥ నీపదంబులసాక్షిగా • నిజము బల్కు
చున్నదానను నాలింపు సు • శ్లోకచరిత
నాడుచిత్తమునీయందు • నాటియుండె
బౌల్యమాదిగ; యదువంశ • వార్ధిచంద్రీ.

ఉ॥ శ్రీరమణీమనోహర! య • శేషగుణాకర ! దీనలోకమం
దార! భసత్పదాబ్జచుత • తత్పరనై తనరాగు నన్నును
ధారుణీయందుఁ జైద్యునకుఁ • దవ్వకనీయగ నెంచెరక్కి రా
వే! విబుధేంద్రవంద్య ! కస • వే! దయబూనుచు నన్ను నేలవే.

తే॥ గీ॥ తనువు నీయధీనముజేసి • తనరనున్న
నన్నుఁజైద్యుండు గొనగను • న్నాడు; కుమతి
యగుచు; నీప్రభావంబును • నరయలేక
వానిఁదెగటార్చి ననుఁగావు • వాసుదేవ.

ఉ॥ ఘోరరణప్రవీణ ! యదుకుం • జర ! కంసవిదార ! భక్తమం
దార! మహాత్మ ! కన్యకు స్వ • తంత్రిత యొప్పదుగానబ్రీతిమై
జేరగవచ్చి యిచ్చటకు • చేదిప నాల్వజరానుతాదులక
గూరశిలీమూఖంబులను • గూల్చినచు గొనిపొమ్మువచ్చెదన్.

ఉ॥ దేవ ! మదీయవిన్నవము • దివ్యమనంబునఁ జిత్తగించి దు
ర్భావులఁగూల్చి రాక్షస వి • వాహమునక ననుగొంచుబోవ నే
నావళితోడరమ్ము నర • నాయకులచ్చెరువందునట్లు; ల
క్ష్మీవర ! త్వత్పదాంబురుహ • సేవకురాలను బోవగాఁదగుక.

కృష్ణ! వాసుదేవా! సమస్త మగుణాభరణుండవును, శ్యామమందర విగ్రహుండవును, నగు నిన్ను నేను గోరినందుకు నేగముగా భావింపకుము. లక్ష్మీకాంత నిన్నుఁ గోరి నీపాదసేవజేయుదు నీకృపకుఁ బాత్రురాలై యుండలేదా! దేవా! నేను పూర్వజన్మమున పద్వత్రయల నాచరించియుండి, నిన్నే చిత్తంబున నమ్మియుండినదాన నేని నీవే నాకు పరుండవగుదువుగాక! హే! జగద్రాక్ష! వీరభటరక్షితంబైన యంతఃపురంబుననున్న కాంత నెట్లు జేగలుగుదు నని నీవు శంకింపవలదు. కులదేవయాత్రయైన పిదప మావారు నన్ను బురివెలు పలనున్న దుర్గకు మొక్కింపదోడ్చినిపోవుదును. నీవాసమయంబున రథ ముతో నచ్చట సిద్ధమైయుండి నన్నుఁ గొనిపోవచ్చును. మనోహరా! నీవు నన్ను రక్షింపరాకుంటివేని, నీ నామస్మరణంబునేయుదు, జేయిజన్మంబులైన నను నిన్నే పతిగాగోరుదుఁ బ్రాణంబులు విడిచెదను.”

అగ్ని—రుక్మిణీ! నీసందేశము తూర్తియైనదా!

రుక్మిణీ—బ్రహ్మణోత్తమా! ఇదియే నాసందేశము. ఇంకనీచిత్తము.

అగ్ని—అమ్మా! నీవు విచారముడిగి ధైర్యచిత్త వయి యుండుము. నాశించుక జ్యోతివముగూడ దెలియును. ప్రశ్నజాచితిని. కృష్ణుండు తప్పక నాబెంబు వచ్చి నిన్నుఁ గొనిపోవును. ఇంక నేను ద్వారకాపురంబున కరుగుటకు నెలవిమ్ము.

రుక్మిణీ—భూసురాగ్రణీ! నేను పలుసారులు నీతో జెప్పవలసినఁ బనిలేదు. భార మంతయు నీదియైయున్నది. నీవు వచ్చునరకును నిమిష మొక యుగముగా గడుపుచుండెదను. నీవతిజాగరూకుడవై ద్వారకానగరంబున కరుగవలయును. శ్రీకృష్ణుం డరుదెంచువరకును నీరహస్యమెవ్వరికిని దెలియఁగూడదు. నీప్రయాణముసంగతి శిశుపాలాదు లెఱింగిరేని హానిగూర్తురు.

అగ్ని—అమ్మా! నీవు వావిపయ్యమై భయమందనలదు. హరిపాదారవింద భజనానంద పరుండనైన నన్ను వారేమిసేయఁగలరు. అయినను సాచేత్తిలో తాటియాకు గొడుగును, కట్టయును యుండును. ఎట్టిశూరులు నన్నడ్డగించినను యీ రెండుయాయుధంబులును, వారి ప్రాణంబులుదీయుటకు జాలును. ఇంక నీ నరిగెదను.

విను—కార్యసాఫల్యము జేసికొని వచ్చితినా నీపుణ్యము పండినదని తలంపుము.

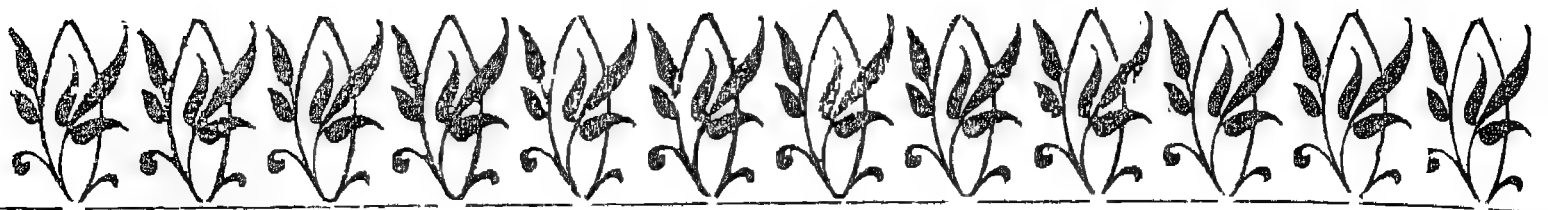
అగ్ని—అసంగతి నీవు నాకు జెప్పలేనా. (నిష్క్రమించును.)

విను—చెలీ! రుక్మిణీ! ఇంక నీవు సంతాపంబును విడిచి సంతోషంబున నుండుము.
రమ్ము.

(ఇరువురును నిష్క్రమించుచువారు)

ఇది చతుర్థాంకము.

వైదర్భీ విలాసము.

పంచమాంకము.

ద్వారకాపురము—రాజవీధి.

[అగ్నిద్యోతనుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

అగ్ని—(తనలా) ఇప్పటికీ ద్వారకాపురము జేరుకొంటిని. సముద్రమధ్యమందున్న యీమహాపురంబునకు నే నెట్లుజేరితి నో నాకే తెలియకున్నది. భగవత్కార్యము బూనుటచేత నింత త్వరితముగా నరుదై వితినని తోచుచున్నది. లీలామానుష విగ్రహుండై ధరాభారంబువాప యాదవనంశంబున జనించిన భగవంతుండైన శ్రీకృష్ణుండు గోపాలావిజనంబులతోడ నసిండుటకు వాధిమధ్యంబున నబ్ధిగఁతుని యాజ్ఞ ననుసరించి విశ్వకర్మసృజించిన పురంబిదియేకదా. దేవతానగర మెన్నఁడును వీక్షించియుండలేదుగాని యదికూడ దీనికి సరికాదని చెప్పవచ్చును. విశ్వకర్మసిద్ధితఁబై యుండుటంజేసి యయ్యది సకలపురంబుల యందున నగ్రగణ్యంబై వైకుంఠంబునుబోలి విలసిల్లుచున్నది. ఆహా! దీని సొంపు నర్థించుటకు వేనోళ్ళుగల శేషునికైనను దరముగాదు. ఎచ్చట జూచినను శ్రీకృష్ణుని నామసంకీర్తనంబునేయు భక్తబృందంబులే. ఏప్రక్కవీక్షించినను వానుదేవుని చర్యలఁర్థించెడి పారకాతలే. ఏచాయఁజూచినను మంగళవాద్యములే. “నిత్యకల్యాణము; పచ్చతోరణ” మను సామెత నీపురంబు రూఢిచేయుచున్నది. ఆహా! నేను పూర్వజన్మంబున నెంతయో పుణ్యము జేసుకొనుటచేతనే భగవంతుండైన శ్రీకృష్ణునిఁజూచుటకు యక్ష్మిణీపంపున వచ్చు భాగ్యంబు గంటిని. (ఇంచుక యూరకుండి) ఈనగరవిచిత్రంబులు జూచుచు బ్రస్తుతకార్యంబు వఱచితిని ఇంక నేను సత్వరముగ నందనందనుని దర్శించి యక్ష్మిణీనందకంబును దలపఁచును. అశ్రీకృష్ణుని సాధకు నెట్లు

గనుగొందునోకదా ! (ఇంచుక యూరకుండి) ఏమిదీ ! వెట్టి! శ్రీకృష్ణునిమంది
రంబు గనుగొనుట యెట్లోయని తలంపుచుంటిని. అదిగో ! పురంబునందున్న
సౌధంబులందెల్ల మేటియై నభోమండలంబునకంటుచు, మణిమయప్రాకారపరి
సృతమై, వీరభటపరివేష్టితమై బ్రకాశించునదియే వాసుదేవుని సౌధంబని తో
చుచున్నది. (ఇంచుక నడచి) ఇదిగో వాసుదేవుని సౌధంబును సమీపించి
నాను. నారాక నాతని క్వరెఱింగితురోకదా. గొప్పవారి దర్శనంబగుట
బహు కష్టము. (ఇటునటుఁజూచి) అదుగో. యెవ్వడో యొక వృద్ధకంచుకి
యిట్లు నచ్చుచున్నాడు. వాని నడిగెదఁగాక.

[కంచుకి ప్రవేశించును.]

కంచుకి—(తనలో) ఆహా ! జరాభారపీడితుండైన వా డొకలనేవించుట మిగుల కష్ట
ము. సంపదచే మదోన్మత్తులై కొందఱు వృద్ధులైన తమ సేవకులను మిగుల
కష్ట పెట్టుచుందురు. భగవత్స్వరూపుండైన యీ వాసుదేవుండు వృద్ధసేవకు
లను నే బలువైనకార్యంబులందును నియోగింపక, నొకపూట కొలువునకు
రాకపోయినను సైరింపుచు, ద్వారముకడమాత్ర ముండుమని యాజ్ఞాపించి
నాడు. ఇట్టిప్రభు వెస్విరితైన దొరుకునా ! ఈశ్రీకృష్ణుం డాచంగ్రార్క
తారావనీశరథిస్థాయిగ జీవించు గాక ! ఈతనివంశంబు వృద్ధిబొందుఁగాక !

అగ్ని—(కంచుకిని జూచి) ఓయీ! కంచుకీ ! నీవిచ్చట ద్వారరక్షకభటుండవేనా !

కంచుకి—అవును! మీరెవ్వరు !

అగ్ని—నేనొక బ్రాహ్మణుండను. శ్రీకృష్ణసందర్శనార్థమై యరుదెంచి నాడను.

కంచుకి—బ్రాహ్మణోత్తమా ! ముందుగా నా నమస్కరము లందుకొనుము.

(నమస్కరింపుచున్నాడు.)

అగ్ని—దీర్ఘాయుష్మాన్ భవ ! (ఇంచుక యూరకుండి) ఓయీ ! శ్రీమనహించి సమయ
మయ్యెనేని నీవు నారాక శ్రీకృష్ణున కెఱింగింపఁగలవా !

కంచుకి—అయ్యా ! కృష్ణుండు బ్రాహ్మణులువచ్చిరని వినెనేని యెన్నికార్యంబులు
న్నను నవియన్నియు విడిచి ముందుగా తనదర్శనము వారి కొసంగును. ఇప్పుడు
కృష్ణుండు తన నర్మసఖుండయిన నునందునితో నేదియో మాటలాడుచు
న్నాడు. ఆతనిని దర్శించుటకిది మంచిసమయము. నే నేగి మీరాక
నెఱింగించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

అగ్ని—(తనలో) ఈనేమండ్రెవ్వరోగాని గడు మంచివాడు. ఇప్పురంబుననున్నవా
రెల్లరును బ్రాహ్మణభక్తి కలవారని తోచుచున్నది. (ఎదుటఁజూచి) అడుగో!
కంచుకి వచ్చుచున్నాఁడు.

కంచుకి—(ప్రవేశించి బ్రాహ్మణునిఁజూచి) అయ్యా! మాశ్రీకృష్ణుఁడు సత్వరమున నీ
దర్శనము చేయఁగోరుచున్నాఁడు. రమ్మ.

(ఇటువురును నిష్క్రమింతురు.)

[రంగము—శ్రీకృష్ణునిమందిరము—ప్రవేశము.

[శ్రీకృష్ణుఁడు—సునందుఁడు.]

సునం—మిత్రమా! నీవు గడు మాయావిద్యాదురంధగుండవునుమా!

కృష్ణ—అట్లు చెప్పుచుంటివేమి?

సునం—ఏమియునులేదు.

తే॥ గీ॥ ఆహవంబున గెల్వగా ♦ నలవిగాని

కాలయవనుని మాయచేఁ ♦ గాలుపోలి

కంపినాడవు తృటిలోన ♦ నంబుజాక్ష

నీదుశక్తి నెవ్వారు వ ♦ ర్ణింపఁగలరు.

ఇది యట్లుండ భుజవీర్యసింధుండగు జరాసంధుండు ప్రసన్నుణిగిరి వహించినప్పుడు వాని
నెట్లో వంచించి బలరామునితోఁ బరంబు జేరితివి?

కృష్ణ—మిత్రమా! మాయను మాయచేత నే భేదింపవలెనుగదా!

సునం—మొన్న రుక్మిణీస్వయంవరార్థమై నీనరిగినప్పుడు తక్కిన రాజతాళంబును
బాటదోలి యక్కన్నియను నీవు గొనకుండుట నాకు మిగుల వింతగానున్నది.
అసాల్వజరాసంధశిశుపాలాదులను నాసమయంబునందే దుర్మించకపోయితివా?

కృష్ణ—అది సమయముగాదు. రుక్మిణీ సోదరుండయిన రుక్మి యక్కన్యకను నెట్ల
యిన శిశుపాలునకీయఁ బ్రతిజ్ఞ వహించియున్నాఁడు. సాల్వజరాసుతాదు
లును నే నచ్చట కేగియుండుటంజేసి దాని కంతరాయముఁ గల్పించిరి. దాని
కిదోడు దేవేంద్రుండు శిలావర్షంబు గుటీపించుటంజేసి యెనరిదారిని వారేగిరి.

సునం—ఆ భీష్మకుండు రుక్మిణిని నీ కర్పింపలేదను కోపముచేత గాబోలు పాకారి
పాపాణ వర్షము గుటీపించినాడు.

కృష్ణ— ఎట్లయిన నేమి ! కార్యమునకు భంగముకలిగినదికదా ?

(అగ్నిద్యోతనుడు ప్రవేశించును.)

అగ్ని—(తనలో) అహ ! నా శూర్యపుణ్య వశంబున క్రిమిన్నారాయణావతారుండగు కృష్ణునిఁ జూడఁ గలిగితిని.

మ॥ వరుడంచుకొన వరవల్లసేతులు దై • సంబంచు ఋష్యాశీసుం
దరపుతుండని సంతసంబున యశో • దా దేవకీ దేవులు
ధరణీశుండని ద్వారకాజనములే • ధన్యాత్మునేవింతుగా
వరలక్ష్మీశునిఁ గృష్ణుఁగాంచితిని మ • ద్భాగ్యంబు సామాన్యమే.

అహ ! యేమి ! యీ మూర్తియుక్క వైభవము ! ఇట్టి మహాత్ముని నిందించిన యా
రుక్మి మహాపాపంబునకు పాత్ర నాడుకదా !

ఉ॥ కూళతనంబుబూని ; యదు • కుంజరుడౌ ననుదేవసూక్తిక
బాలికనీయనెంచకఁ గృ • పారిహితుండగు గుక్మ ; చేది భూ
పాలున కీయ నెంచెగద • భావమనందున నెంచిచూడ ; దు
శ్శీలురు మంచిచెడ్డఁ బరి • శీలన జేయగ జాలరక్కటా.

ఇంక నేను యాలస్యము నేయక నీతినిని దర్శించి సందేహంబును దూర్చుకొన !

కృష్ణ—(ఆసనము దిగినచ్చి బ్రాహ్మణునిఁ జూచి భూభృంజానమహా ! భగవదీయప్రభా
పంకేరుహంబులకీ నేనతుడు నమస్కరింపుచున్నాడు.

అగ్ని—శ్రీమేవ కల్యాణ సిద్ధిరస్తు.

సునం—భవదీయమోక్షాశీర్వాచనంబు శ్రవించుగాక. బ్రాహ్మణాత్మమా ! నీవు నాకుండు
పెద్దవాడవు. నా నమస్కారములుకూడ నందుకోవలెగూర్చు.

కృష్ణ—(అగ్నిద్యోతనుని జూచి) దేవా ! ఈ నీతిం బలంకరింపుడు

(అగ్నిద్యోతను డాసీనుడగును)

సునం—వీమయ్యా ! బ్రాహ్మణుడా ! నీ పక్షపాతిము గనబూచితివీ. కృష్ణుని
“కల్యాణసిద్ధిరస్తు” అని యాశీర్వాదించితివి. నా నేమి యాశీర్వాదించితివి. మా

యింటి యజమానురాలిచేత చీపురుకట్ట దెబ్బలు తప్పునని యైనను నాశీర్వ
నించవయ్యా !

కృష్ణ — (నునందునిఁజూచి) మిత్రీసూ ! ఇంచుకకాల మూరకొనుము.

(అగ్నిద్యోతనునిఁ జూచి)

తే॥ గీ॥ అవని ! నీ వాసభూమియై • యలరెనేది

దానిఁ బాలించుచున్న భూ • దారుఁడెవఁడు

నన్నుఁ జూడంగనరుడెంచి • నాడవేల

ధన్యగుణసాంద్ర భూమి బృం • దారకేంద్ర.

మ॥ ధరణీదేవ ! త్వదీయదర్శనమునన్ • ధన్యఁడనై వెల్లితిన్

బురివా రెల్లఁ గృతార్థులెరి ; భవనం • బున్ నేడు, నీదివ్య పా

దరజఁబఁటుటచేత పావనత ద • ధ్యఁబొప్పగాగాంచె ; స

త్కరణన్ దెల్పుము నీయభీష్టము వినం • గౌతూహలంబయ్యెడిన్.

అగ్ని—కృష్ణ !

తే॥ గీ॥ వరవిదర్భాపురంబు ని • వాసభూమి

దానిఁబాలించు భీష్మక • ధరణీధవుఁడు

కృష్ణ— అతడు సౌఖ్యఁబులందుచు • నలరువాడె

పరిజనంబులతోడను • బలుకుమయ్య.

అగ్ని—ఆఁడఱును గుశలఁబుగనే యున్నాను.

నునఁ—(తనలో) ఈత డేదియో స్వయఁజరవార్తఁ జెప్పటకే నచ్చినట్లు తోచు
చున్నది.

కృష్ణ—దేవా ! భవదీయ రాకకు గారణం బెఱుంగ నచ్చునా !

అగ్ని—భగవంతా ! వానుదేవా ! సర్వలోకంబులను గుఱియందు దాల్చిన నీకు నా
రాకకుఁ గారణంబు డెలియకుండునా ! ఆయినను నానోట వినఁ దీలించియు
యడుగుచుఁటివి. కావునఁ జెప్పెదను. ఆ విదర్భా పురాధీశ్వరుండగు భీష్మకు
నకు సకలసద్గుణజేటియగు యశ్మిణీయను నొక కుమారీరత్నరబు గలదు.

కృష్ణ—ఆసంగతి నీ నెఱిగి యుండుటయే నాక తత్స్వయంఃరంబునకై నేనును
వచ్చియున్నాను. కారణాంతరములచే దానికి భంగముఁ గలిగినది.

అగ్ని—అక్కశ్యక వృద్ధయఁబు బాల్యంబాదిగ నీవైఁ జిక్కియుండుటచే నామె నీ
విమల పాదపంకేయహ దాస్యంబు నేయఁదలంచి మంగళకరంబైన యొక్క
సందేశఁబు నీకు విన్నవింపుమని నన్నుఁ బుత్తెంచినది.

సునం—(కృష్ణునిఁజూచి) మిత్రమా ! నీయొక నేతిలో పడినది.

కృష్ణ—బ్రాహ్మణో తమా ! ఆసందేశ మేమని?

అగ్ని—ఇదిగో చెప్పెదను. సావధాన చిత్తుండవై యాలిరపుము.

“వే॥ గీ॥ నీపదంబులసాక్షిగా • నిజముబల్కు
చున్నదానను నాలింపు ను • శ్లోకచరిత
నాదుచిత్త మునీయందు • నాటియుండె
బాల్యమాదిగ; యదువంశ • వార్ధిచంద్ర.”

ఉ॥ శ్రీరమణీమనోహర ! య • శేషగుణాకర ! దీనలోక మం
దార ! భవత్పదాబ్జనుత • తత్పరనై తనరారు నన్నును
ధారుణియందుఁ జైద్యునకుఁ • దప్పకనీయగ నెంచెరుక్మి రా
వే ! విబుధేంద్రవంద్య ! కన • వే ! దయబూనుచు నన్ను నేలవే.

తే॥ గీ॥ తనువు నీయధీనముజేసి • తనరనున్న
నన్నుఁజైద్యుండు గొనగను • న్నాడు ; కుమతి
యగుచు ; నీప్రభావంబును • నరయలేక
వానిదెగటార్చి ననుఁగావు • వాసుదేవ.

ఉ॥ ఘోరరణప్రవీణ ! యదుకుం • జర ! కంసవిదార ! భక్తమం
దార్క ! మహాత్మ ! కన్యకు స్వ • తంత్రిత యుష్పదగానబీతిమై
క్షేరగవచ్చి యచ్చటకు • చేరినసాల్వజరానుత దుఃఖ
గూరిశిలీమఖంబులను • గూల్చిననుక గొనిపొమ్మువచ్చెదన్.

ఉ॥ దేవ ! మదీయవిన్నపము ♦ దివ్యమనంబునఁ జిత్తగించి దు
 ర్భావులఁగూల్చి రాక్షస వి ♦ వాహమునన్ ననుగొంచుబోవ నే
 నావళితోడరమ్ము నర ♦ నాయకులచ్చెరువందునట్లు ; ల
 క్ష్మీవర ! త్వత్ప్రదాంబురహా ♦ నేవకురాలను బోవగాదగున్.

కృష్ణ! వానుదేవా! సమస్తనుగుణభరణుండవును, శ్యామనుందర విగ్రహుండవును,
 నగు నిన్ను నేను గోరినందుకు నేరముగా భావింపకుము. లక్ష్మీకాంత నిన్నుఁ
 గోరి నీపాదసేవజేయుచు నీకృపకుఁ బాత్రురాలై యుండలేదా ! దేవా!
 నేను పూర్వజన్మంబున సద్వ్రతంబుల నాచరించియుండి, నిన్నే చిత్తంబున
 నమ్మియుండినదాననేని నీవే నాకు పరుండవగుదువుగాక ! హే ! జగద్ర
 త్నకా ! వీరభటరక్షితంబైన యంతఃపురంబుననున్న కాంత నెట్లు తేగలుగుదు
 నని నీవు శంకింపవలదు. కులదేవయాత్రయైనపిదప మావారు నన్ను బురివేలు
 పలనున్న దుర్గకు మొక్కింపవోడ్కొనిపోవుదురు. నీవాసమయంబున రథ
 ముతో నచ్చట సిద్ధమైయుండి నన్నుఁ గొనిపోవచ్చును. మనోహరా ! నీవు
 నన్ను రక్షింపరాకుంటివేని, నీ నామస్మరణంబునేయుచు, వేయిజన్మంబులకైనను
 నిన్నే పతిగాగోరుచుఁ బ్రాణంబులు విడిచెదను.”

సునం — (కృష్ణునిఁజూచి) వానుదేవా ! నీపుణ్యము పండినది.

అగ్ని—కృష్ణ! సందేశము వింటివిగదా.

కృష్ణ—మహాత్మా ! వింటిని. (ఆలోచింపుచున్నాఁడు.)

అగ్ని—కృష్ణ! ఏదియో యాలోచింపుచుంటివి.

ఉ॥ ఆలలితాంగి; చంద్రముఖి; ♦ యావికచాంబుజ పత్రనేత్రీ; యా
 బాలిక, సచ్చరిత్రీ, గుణ ♦ పావని, నిర్మలచిత్ర, ధర్మసం
 శీల; త్వదీయ పాదయుగ ♦ నేవనైనర్పగ నర్హురాలు గో
 పాలక వంశశేఖర! కృ ♦ పామతి నామె ననుగ్రహింపుమీ.

దేవా ! అక్కన్నియ కీవును, నీ కామయు దగియుండిరి. ఆమె సౌందర్యంబును గూ
 ర్చియు సద్గుణంబులను గూర్చియు వర్ణించుటకు శేషునకైనను శక్యంబుగాదు.

ఉ॥ ఆడదసత్యవాక్యముల ♦ నాశితరక్షణ బుద్ధియెప్పుడున్
 వీడదు; నేవకాతతిని ♦ విపులబంధులఁ గోపదృష్టిచేఁ

జూడదు భీష్మకన్యాయను • చుం జనులెల్ల బ్రీశంసజేతురా
చేడియఁ గావరమ్ముకడు • శీఘ్రగతి యదువంశచంద్రమా.

శృంగు—భూనురొత్తమా! అక్కన్నియను శిశుసాలునకీయదలంచి రుక్మి ప్రతినవహించి
యున్నవాడు. నాకు వైరులైన జరాసంధ దుతవక్త్ర సాల్వాదులా శిశు
పాల పక్షపాతులై తన్మహాత్మ్యవ సందర్శనార్థమై యరుడెంతురు. నేను వారి
రాకకు భయమందుటలేదు గాని యకారణ కలహంబు గలిగిందుకొని లేనిపోని
ది పై బెట్టుకొనుట యేలయని సందియంబందుచుంటిని.

అగ్ని—వానుదేవా! నీవు సాక్షాద్భగవంతుండవు. మముబోంట్లను మాయామోహ
సాగరంబున ముంచుట కిట్లు వక్కాణింపుచుందువు. ప్రపంచకమంతయు
నీ మాయయైయున్నది. నీవు కన్నుమూసియుంచితినేని సర్వజగంబులును
లయంబందును. లోకంబున నీకు శత్రువులొకరుగలరా! ఇదియంతయు లీల.
భూభారమునకై యిటు వైషమ్యంబులు గల్పింపుచుందువు. నీవు నిజముగా
గోపదృష్టిచే, జూచితినేని జరాసంధాదులెంత! భగవంతా! నావిన్నప
మొక్కటి యాలింపుము.

ఉ॥ గారము నీయెడన్ మిగుల • గానిడి యన్నలఁ దమ్ములం దిర
స్కారమొనర్చి నిన్ను విభు • గా వరియించిన రుక్మిణీ
వారిరుహాక్షి తాపమును • బాపగ నెట్టులనై నవచ్చి పం
కేరుహలోచనా విమల • కీర్తి గడింపుము ధారుణీస్థలిన్.

అరుక్మిణీఁగదూటి నీపై దనచిత్తంబును బాదుకొల్పి నిద్రాహారంబులమాని నిర్దంతరమును
నీ నామస్మరణంబు గావింపు నీరాకకై వేచియున్నది. నీవామెను గరుణింప
వేని యామె ప్రాణంబులబాయుట నిశ్చయంబు. భక్తరక్షణపరాయణుం
డవయిన నీవామెను రక్షించుటయే కర్తవ్యము. అవైదర్భ శ్రీమద్రీమాదేవి
యగుటంజేసియే శ్రీమన్నారాయణుండవగు నిన్ను ఇరించినది. కావున,

కం॥ వేంచేయు, మావి దర్శకుఁ

• జంచ, ద్వల శౌర్యధాటి • శాత్రువులను నె
ప్పించుము సంగర మందున
నంచితగతి బెండ్లియాడు • మారాజ సుతన్.

మ॥ విలసత్పూర్ణ శశాంక బింబవదనఁ ♦ విద్యుత్ప్రవాళాధరఁ
జలతాక్షి; గజేంద్ర మందగమనఁ ♦ శాతోదరఁ సుందరఁ
గలకంఠఁ; భవదీయ దాస్యకలనా ♦ కామఁ, విదర్భాసుతఁ
గలికింగై కొని భూపతుల్ బొగడ లో ♦ కఖ్యాతిఁ జేబట్టుమీ.

కృష్ణ—భూసురమణీ! మంగళకరంబైన రుక్మిణీ సందేశంబును, నీవాక్యంబులును నా
హృదయంబును గలుగఁజేయుచున్నవి. అర్తరక్షణ దీక్షాబద్ధకంఠుండనై;
నాకిక్కార్యమునేయుట యావశ్యకమైయున్నది.

మ॥ వనజాతాక్షి తదీయచిత్తమును నా ♦ పై నిల్పి యున్నట్లుగా
వినియుంటిఁ మును; నేను నాకరణి నబ్బింబోషి నే యెప్పుడుఁ
మనమందుఁ దలపోయుచుంటిని గడుఁ ♦ గాలంబు నీక్షింపుచుఁ
వినుమాకుండిన కేగుదెంచెద నికఁ ♦ బృథ్వీ సురగ్రామణీ

తే॥ గీ॥ అతివ రుక్మిణి నఁ వివా ♦ హంబునాడ
నుండ; దానికిఁ దత్సోద ♦ రుండు నడ్డు
బెట్టి; శిశుపాలునకునిచ్చి ♦ పెండ్లి నేయ
దలచుటయు జరాసుతుండు మొ ♦ దలగువారు
నన్ను వంచింపనెంచుట ♦ మున్నెఱుఁగుదు
కాలమునకయి వేచితి ♦ త్నాసురేంద్ర.

బ్రహ్మణోత్తమా ? వేయేల !

మ॥ అనఘా ! యింక విదర్భజేరెదను ము ♦ ఖ్యప్రాణ వేగంబుతో
ననియం దెవ్వరెదిర్చినిల్పిన మహా ♦ ద్యచ్ఛక్తి ధారాహతిఁ
వినువీధిఁ జనశీర్షముల్ దఱిగెదఁ ♦ బృందారుల్ నుతింపంగ; న
వ్వనజాతాక్షిని దోడితెచ్చెదను భూ ♦ పాలుల్ విలోకింపగఁ.

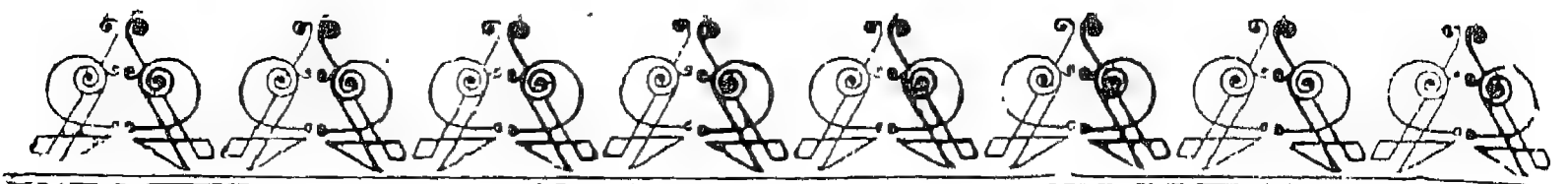
(సునందునిజూచి) మిత్రమా ? నునందా ! ఈసంగతి బలరామునికిఁ దెలిపి చతురంగ
బలముల నాయత్తపటచి ప్రయాణసంసిద్ధునిగా నుండునుని చెప్పుము. మఱి

యగారకునితో నైన్యనుగ్రీవమేఘ పుష్పసలాహకంబులను తురంగంబులనుగట్టి
సమస్తాయుధోపేతంబుగా రథమును నాయత్త పఱపుమని చెప్పెము. ఈరా
త్రియే బ్రయాణము. తెల్లవాటునప్పటికి విదర్భ జేరవలెను. (అగ్నిద్యోత
నునిజాచి) బ్రహ్మణోత్తమా! మార్గాయాసంబున మిగుల డస్సియున్నవాడవు.
మజ్జనభోజనాదు లయినపిదప నించుక విశ్రమింతువుగాని. రమ్మ.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

వైదర్భీవిలాసము.

ష ష్టాంకము.

[రంగము. విదర్భాపురము:—శ్రీకృష్ణుండును, తారకుండును బ్రవేశింపుచున్నారు.]

కృష్ణ—తారకా ! రథచోదక నైపుణ్యంబునందు దేవేంద్రుని రథసారథియగు మాతలి యైనను నీకు సమానుండు కాదునుమా !

తే॥ గీ॥ ధరణి గిరగిరందిటీగె బొం • గరముభాతి
వృక్షములు తేరుతోవచ్చు • రీతిఁ దోచె
చక్క సంఘట్టన ధ్వనికి • శత్రు చయము
భీతినందు కరణి నడి • పించినావు.

నీ సామర్థ్యబుడేతనే మనమింతత్వరగా విదర్భకురంగలితిమి !

తార—దేవా ! లీలామానుష విగ్రహుండవును, భగవంతుండవును నైన నీవు రథివై యుండుటచే భవస్మహిమచే రథంబింత త్వరగా నిచ్చటకు జేతినది గాని నా సామర్థ్యబాకింతయు లేదు. నేను భవత్కరుణాపాత్రుడనుగాని శ్లాఘా పాత్రుడను గాను.

కృష్ణ—

మ॥ సరసీజాతీ స్వయంవరంబునకు సం • సత్తోషమేవార; స
త్వరగా జేరుటయందు నెంతయునుఁ జిత్తంబందు శంకించిన్నా
నరయణ నేడుభవత్సమర్థత మహా • నందంబు గల్పించె; నీ
సరణిఁ దేరునదోల రెవ్వరును మె • చ్చువచ్చునిక దారకా.

తార—

సీ॥ సృష్టికార్యమునందు • స్రవము నియమించి
 శిష్టుడై యెవడు రా • జిల్లినాడు
 ఎవని సత్కృపచేత • భవుడు పార్వతితోడ
 గైలాస శిఖరిపైఁ • గ్రాలుచుండు
 ఎవని యాజ్ఞానుబూని • యినుడు తనదు దీప్తి
 క్షీతితలఁబున వెల్లఁ • జేయుచుండు
 అమరపతికి ద్రిలో • కాధిపత్యంబును
 నెవడు కరుణఁబూని • యిచ్చినాడు

తే॥ గీ॥ జగమునకు నాది పురుషుడై • యెగడునెవడు
 యాదిలక్ష్మికి భర్తయై • యలరె నెవడు
 యట్టి నారాయణుండ వీ • వగుదుగాదె
 నిన్నుఁ దెలియంగ వశమె • నీరజాక్ష.

దేవా ! నీవు నన్ను విమతింపవలదు. నీవు సాక్షాద్రీకూనాధుండవు. నేను నీ పాద
 నేసకుండను. భగవదాజ్ఞాబద్ధుండను. తొలిజన్మంబున నేనెంతయో పుణ్య
 ముజేసికొని యుండుటచేతనే భగవంతుండవైన నీకు రథసారథినై యుంటిని.

కృష్ణ—తారకా యెంతవెట్టివాడవోయి ! నీకు నాయందున్న భక్తిచే నట్లు పల్కు
 చుంటివి.

తార—దేవా ! ఇందు స్తోత్రమేమియూను లేదు. విజమునే ఎక్కాణించితిని.

సీ॥ అఘటితఘటనా వి • హరుండవనుటకు
 త్వద్గురు, కూర్మీ నం • దనుడుసాక్షి
 అఖిల భారధురీణు • డవనుటకు గిరిహ
 స్తమున నెత్తిన నీదు • శక్తిసాక్షి
 భూభరంబునువాపఁ • బుట్టినా వనుటకు
 నల కంస దైత్యమా • రణముసాక్షి

విశ్వగర్భుడవంచు • వినుతించుటకు యశో

దకును జూపించు వ • క్రొంబుసాక్షి

తే॥ గీ॥ యెవరు సేయంగఁ గల్గినా • రిట్టిపనుల

నాది నారాయణుండ వీ • వమలతేజ

భూభరంబును వాపగాఁ • బుట్టినావు

కేవలము మనుజుండవే • కేళిగాని.

భవదీయ మహామహిమ నెఱుంగజాలని మూఢులు నిన్ను మానవమాత్రునిగాఁ
దలంతురు.

కృష్ణ—తారకా ! ధానికేమి గాని మన మగుదెంచునప్పుడు భూనురుండైన యగ్నిద్యో
తనుఁడు రథవేగంబునకాగఁజాలక బంచప్రాణంబులును బిగబట్టుకొని కూర్చు
న్నాఁడునుమా. ఆతని మాటలును, నాతని చర్యలును, దలంచిన నా కెంత
యు నవ్వువచ్చుచున్నది.

తార—దేవా ! నీవు నిజము నక్కాణించితివి.

కృష్ణ—సారధీ ! అటుజూడుము. ఈపురంబెంత వైభవముగా నలంకరింపఁబడియున్న
దో. ఇందున్న పౌరులెల్లరును తమ రాజపుత్రికా స్వయంవర సమయమగుటచే
దను భక్తినిఁ జూపించుటకు తమ గృహంబులనుకూడ తోరణంబులచే నలంక
రించిరి. అహా !

సీ॥ రాజవీధులనెల్ల • రతనాల తోరణం

బులచేత నెంతయు • నిలిపినారు

వీధి వీధులయందు • శేష్యాంగనా నాట్య

ములవేడ్కమై నెల • కొలిపినారు

ఆయాస్థలంబుల • ననవద్యవాద్య ని

ర్హోషణంబులు భోరు • కొలిపినారు

నగరంబు చుట్టును • నగణితవీరులై

యొప్పు భటులను గా • వుంచినారు

తే॥ గీ॥ కంటివే ! తారకా ! కడుఁ * గనుల పండు

వై ; విరాజిల్లుచుండు భీ * ష్మావనీశ
నందన పరిణయోత్సవా * నంద సూచ
నార్థ మహిత చిత్రంబు * లమరు నచట.

తార—దేవా ! రుక్మిణీ పరిణయోత్సవంబు చెలువుటకు బురంబింత వై భవోపేతంబుగాఁ జేయఁబడినది.

(తెరలో)

చ॥ అరదము బోవనిమ్ము త్వరగా ! హరి యొక్కడె యేగియుండె యా
సరసిజవత్రేనేత్రను వె * సంగొని తెచ్చెడుపల్ల ఘోర సం
గరమగునంచు నెంచెదను * త్కౌఠపులెందరో వచ్చియుండ్రు సం
బరమున ; దంతవ క్రశిశు * పాల జరా తనయాది వీరులన్
బొరిగొని నాదు తమ్మునకుఁ * బూర్ణ సహాయ మొనర్పగావలెన్.

తార—వానుదేవా ! భవదీయాగ్రిజుండగు బలరాముండుగూడ వచ్చుచున్నాఁడు.

కృష్ణ—అగ్రిజుండును సతిత్వరితముగనే వచ్చి మనలను గలిసికొనెను.

[బలరాముండు ప్రవేశించును.]

కృష్ణ—(బలరాముని గౌగలించుకొని) అన్నయ్యా ! వచ్చితివా !

బల—కృష్ణా ! మన సేనలన్నియు బురప్రాంతమున నిలిపి నిన్నరయంచు వచ్చితిని.

కృష్ణ—అగ్రిజా ! నీవు నాయందు జూపిన నీ కరుణక నేక పందనములు.

(తెరలో మంగళభవని.)

బల—ఏదియో మంగళవాద్యంబు వినవచ్చుచున్నదే.

తార—(పరికించి చూచి) త్రాజ్యులగు నో యన్నదమ్ములారా ! మహాత్ములయిన మీ
రాక భీష్మక నృపాలుడెట్రిగి మిమ్ములను దోడ్కొనిపోవుట కెదురుగా వచ్చు
చున్నాఁడని తలంచెదను.

బల—అట్లే యై యుండును.

[భీష్మకుండు ప్రవేశించును.]

భీష్మ—(తనలో) ఇరుగో ! బలరామకృష్ణులు స్వయంవర మహోత్సవ సందర్భనార్థమై
యరుదించినారు. (కృష్ణునిజూచి) ఆహా ! ఏమి ! ఈతని యద్వితీయమైన

తేజము: నిజముగా నీతఁడు శ్రీమన్నారాయణావతారుండే. మూఁడుండును, దుర్ముతుండును నైన నా కుమారుండు రుక్మిణిని నీతని కీయకుండఁ గావించినాఁడు. నిర్భాగ్యుండనైన నాకీతఁడు జామాతయగు భాగ్యమెట్లు లభించును. అట్టి భాగ్యము లేకపోయినను నీ మహానుభావునకు నమస్కరించి తగు సత్కృతులం జేసియైనను గృతార్థుడనయ్యెదను. (కృష్ణుని సమీపించి)

సీ॥ సనకాది మానీంద్రీ • సంఘమానసపద్మ

భృంగమై యెవ్వాడు • వినుతిగాంచు

పద్మాల యాదేవి • వాంఛించి యేదేవు

పాదకైంకర్యంబు • బడయ గలిగె

భువనమోహనరూప • మునుదాల్చి యమృతంబు

నెవ్వాడు విబుధుల • కిచ్చిమించె

దుర్మద దైత్యులఁ • దున్నాడ నవతార పురుషుడై

తఱుచుగా నెవ్వాడు • తనరుచుండు

తే॥ గీ॥ నట్టి లక్ష్మీకళత్రిండ • వగుచువీవు

లీలకై మనుజుండవై • గ్రాలినావు

నాదు భాగ్యవశమున నిన్ • గాంచినాఁడ

సందియములేదు నిక్కంబు • సారసాక్షు,

పూజ్యులగు నో బలరామ కృష్ణులారా! అస్మత్కుమారీపరిణయ మహోత్సవ సందర్భ నార్థమై మీరరుదెంచుటంజేసి నేనెంతయు ధన్యుండనయితిని. నాకులము పాన నంబైనది. ఆల్పుండనగు నేను మిమ్మెట్లు పూజింపవలయునో తెలియను.

కృష్ణు—సృపాలా!

ఉ॥ నీవు మహానుభావుడవు • నిర్మలధర్మ వివేకశీల స

ద్భావము నీదుసొమ్ము; నర • పాలురయందున మేటివీవు; నీ

భావమెఱిగియుంటి భగ • వంతుఁడు సత్కృపబూని నీదు స

త్వేనకు సంతసిల్లి కడు • శీఘ్రగతిన్ నిను ధన్యుఁజేసెడున్,

స్మ — పురాణపురుషులారా ! మీ గాకచే నాకులము పొసినంటైనది. నాయొనర్చు సత్కారంబుల స్వీకరింప దయాంతరంగులై పురితొనికిదయసేయుఁడు. రండు.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

[రంగము: — విదర్భపుర ప్రింతోద్యానవన సమీపంబున దుర్గాలయము.]

(అగ్ని ద్యోతనుఁడు—ప్రవేశము.)

గ్ని—(తనలో) ఆహా ! నేనుసమయంబునకే నచ్చితిని లేకున్నచో రుక్మిణి యెంత సాహసకార్యము జేసియుండునోగదా. పరిణయ మహోత్సవసమయం బాసన్న మైనదనియు, నింకను నేను రాలేదనియు మిగుల విచారింపుచుఁ బ్రాణంబుల పై నాసవీడి యున్నది. అట్టి సమయంబున నేనామె కంటఁబడి సందేశంబు నాలించి కరుణాంతరంగుండై వానుదేవుండు నిన్ను రక్షించుట కరుదెంచినాడని తెలిసినంతనే చింతనంతయువీడి, చిత్తంబంతయు సందనందనుని వశంబు గావించి యానందపరఃశయై జగంబునే మఱచిపోయినది. శ్రీకృష్ణుని దోడి తెచ్చినందులకు నన్నెన్నో విధంబుల వినుతించి యనేక మణిభూషణంబులు నాకు సమర్పించినది. నేనీవస్తువు లన్నియు భద్రపఱచి యుంచనలెను. ఎందుకనగా ముందు నాకుమార్తెకును, కుమారునకును వివాహము సేయవలసి యున్నది. ప్రతివాళ్ళు అల్లుడికి కట్న మేమిటి అని అడుగుతున్నారు. వాడికి కాస్తా ఆ యుంటేగరి. ఇంకేమి అక్కరలేదు. సప్తకట్ల వెధవకయినా సరే సంచిరూపాయిలు కావలెనని అంటున్నారు. పూర్వము కన్యాశుల్క మొక్కటే యున్నది. ఇప్పుడు వరశుల్కంకూడా బడినది. పెద్దవాళ్లు చదువు సంధ్యలు వచ్చినవాళ్లు, అస్తిపదాలు నయినవారే యిట్టి వరశుల్కముల గోరుచుందురు. వాళ్లకువున్న డబ్బు చాలక యిల్లా సంపాదించినదికూడా వాళ్లమీద వేనుకొని కట్టకట్టించుకొని పోవటానికి యిల్లా అడుగుచుందురు. (మంగళవాద్యంబు నాలించి) అదుగో ! మంగళవాద్యంబులు వినవచ్చుచున్నవి. రుక్మిణిని గౌరీ పూజార్థమై దోడ్కొని వచ్చుచున్నారని తోచుచున్నది. (పరికించి) అవును. అరుగో శిశుపాలాదులుగూడ వచ్చుచున్నారు. ఆహా ! ఏమి ! ఈ చేదినాథుని గర్భము. రుక్మిణిని పెండ్లియాడుదునని విజ్ఞప్తిగుచున్నాఁడు. శ్రీకృష్ణుఁడు వీని నోట్లో మట్టిబెడ్డఁగొట్టి యిప్పుడు రుక్మిణిని దీసికొనిపోవును. దానితో వీడి పొంగు చల్లారును. అరుగో రాజులందఱును వచ్చుచున్నారు.

[శిశుపాల జరాసంధ దంతవక్త్ర సాల్వాదులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

శిశు—మిత్రులారా !

మ॥ హరియేతెంచె స్వయంవరార్థము, సము ♦ ద్యత్కౌతుకంబొప్ప; నుం
దరినేగై కొనువేళ నాకుమతి చి ♦ త్తంబందు నోర్వంగలే
కరయన్ రోషముబూని యడ్డమునొగిన్ ♦ గల్పించెనేనిన్ మహా
ద్ధురసంగ్రామమునందువాని గెలతున్ ♦ దోర్దండ దర్శోద్ధతిన్.

జరా—శిశుపాలా ! ఆతడీకార్యమునందేమియు నడ్డము గల్పించునని తోచదు. మహా
వీరులమయిన మన మందఱమును నైకటిగాఁగూడి యిచ్చట నుంటిమని యాత
డొక్కింత స్వాంతంబున భీతిఁబొందుచునే యుండును. ఒకవేళ నేదియైన
నెపంబు గల్పించుకొని పోరాటంబునకు సంసిద్ధుడైనను నేనా విషయంబును
గూర్చి శంకఁబొందను.

ఉ॥ యాదవ వీరులందఱను ♦ నాహవభూమిని మట్టుబెట్టి; దా
మోదరుగూల్చిదర్పమున ♦ భూరిబలున్ బలరాముగెల్చి; బిం
బాధరి నీకుగూర్చెద ♦ సృపాలకులెల్లరు సంతసింపగా
చేదిపురాదినాథ యికఁ ♦ జిత్తమునందున శంకయేటికిన్.

శిశు—రాజాగ్రణి ! నా శ్రేయంబుగోరిన పరమాపులయిన మీరిందఱుండగా నా
కేమి శంక.

[శ్రీకృష్ణుఁడు, తారకుఁడు, నునందుఁడు ప్రవేశింపుచున్నారు.]

కృష్ణ—నునందా ! ఈ సమయంబున నీవిచ్చటికేల వచ్చితివి ? బలరామాదులయొద్ద
నుండలేకపోయితివా !

నున॥—రాకూడదా యేమి ! వారందఱును సందడిలో నన్ను మఱచిపోవుదురేమో
యని నీసన్నిధికి వచ్చినాను. పరిణయోత్సవ మహానందమగుండనై నన్ను
వదలకునుమీ. ఈ సమయములో నెవ్వరైనను నన్ను బట్టుకొందురేమో యని
భయముకలుగుచున్నది.

కృష్ణ—మిత్రమా ! నీకింత భయమేమి ? నాయండ నుండగా నిన్నెవ్వరేమి నేయఁ
గలరు.

తార—(సునందునిజూచి) బ్రాహ్మణోత్తమా ! బ్రాహ్మణులు షిటికివారనుమాట సత్యముజేయుచుంటివే. ఇంత భయమందువాడవు గృహమందే యుండలేక పోయితివా ?

సునం—శ్రీకృష్ణుండు రుక్మిణీదేవిని వరించు మహాత్మ్యవంబు నేను చూడనక్కరలేదా యేమిటి ? నువ్వేనా యేమిటి చూడడానికి నోచుకొన్నావు.

తార—అయ్యో ! నేనట్లు చెప్పలేదే ! భయమందితివిగాన యట్లు పలికితిని.

సునం—ఇప్పుడు పలికితే పలికితివిగాని నింక ముందెప్పుడును నట్లు బలుకకుము.

కృష్ణ—నీతో నేమాటజెప్పినను కష్టమేగదా.

(తెరలో మంగళధ్వని.)

కృష్ణ—మిత్రమా ! అవిగో మంగళవాద్యంబులు వినవచ్చుచున్నవి. రుక్మిణీకాంత గౌరీ పూజార్థమై వచ్చుచున్నది కాబోలు. (పరికించి) అవును. (తారకునిజూచి) తారకా ! ఆ రుక్మిణీవధూటిరాక యెంత కన్నులపండువుగా నున్నదో చూడుము. మాతంగతురంగ శతాంగాదుల నారోపించి నిజజనక సోదరప్రముఖ బంధుజనబృందం బిరువంకల గ్రమ్ముకొని చనుదేర, శుద్ధాంతకాంతాజనంబు లాందోళికలనెక్కి సంబ్రమంబున నరుదేర, భేరిశంఖకాహళ మృదంగ వేణువీణాద్యానేక మంగళవాద్యంబులు దిక్కులఁబిక్కిటిల్ల, నపరంజి పల్లెంబులందు గౌరీపూజాక్రియాసముచితాభంగమంగళద్రవ్యంబుల నుంచుకొని నువాసినీ సముదయంబేతేర, సహస్రచేటీపరివృతయై, తారకాగణమధ్యంబునఁ బ్రకాశించు చంద్రమండలంబును దిఱకరించు ముఖసౌందర్యంబు గలిగి, చిఱునవ్వు మోమునఁ దళుకులూత్ర చెలికత్తెతో నేదియో భాషింపుచు నా రుక్మిణీవతంస మరుదెంచుచున్నది.

సునం—మిత్రమా ! శ్రీకృష్ణా ! నేనేమోయని తొలుదొలుత యీమె చిత్రపటంబును నేను చూచినప్పుడు వెట్టిపలుకులు బలికితిని. ఈమె ముఖసందర్శనం బిప్పుడు చేసినంత నే యీమె నాకు శ్రీమదిందిరాదేవియని తోచుచున్నది.

తార—బ్రాహ్మణోత్తమా ! నీవు నిజంబు జెప్పితివి.

[భీష్మకుండు మొదలైనవారును, విసుల సమేతయగు రుక్మిణీయు—బ్రవేశము.]

విసు—(రుక్మిణీతో రహస్యముగా) చెలీ ! భవదీయ పరిణయ మహాత్మ్యవ సందర్శనోత్సాహులై యరుదంచిన రాజులందఱును నిచ్చటకు వచ్చియున్నారు. అల్లదే చూడుము.

తే॥ గీ॥ కఠినరూపముగలలోహ ♦ ఖండమైన
యగ్నియందుబడికటగు ♦ నట్టికరణి
పరమమునులచితములై న ♦ గరగకున్నె
సుందరాంగిశరీరంబు ♦ జూచినంత.

నే నేదియో పుణ్యముజేసికొని యుండుటచేతనే యీ యందువదన నన్ను
వరించినది.

విను—(రుక్మిణినిజూచి) అమ్మా! కాలహరణంబేల. సత్వరంబుగ జగదంబునుగ నీ
దుర్గామహాదేవినిఁ బూజింపుము. ఇదిగో పూజాద్రవ్యంబులు.

రుక్మిణి—ఇదిగో వచ్చుచున్నాను.

కృష్ణ—(తనలో) అదిగో! రుక్మిణి గౌరీపూజార్థమై యాలయంబు బ్రవేశించు
చున్నది.

రుక్మిణి—విమలా! ఇంక దుర్గాపూజ సలిపెదను. (అలయంబునుఁ బ్రవేశించి పు
ష్పాదులచే గౌరీదేవినిఁ బూజించి)

మ॥ జననీ! నీఘనపాదపంకజములన్ ♦ స్వాంతంబునన్ నిల్పి ని
న్నునుఁబూజింపుచునుంటి నిత్యమును న ♦ న్నుంగవు మీవేడ్క నీ
ఘనకారుణ్య కటాక్షవీక్షణసుధా ♦ కల్లోలపాదోధి మ
జ్జనమాడంగనొనర్చి భక్తజనర ♦ ట్టాదక్షదీక్షాకరీ.

విను—చెలీ! పూజ పూర్తియైనదా!

రుక్మిణి—అయినది. ఇంక మన మరుగవచ్చును.

(దేవాలయము విడిచి యవతలకు వచ్చుచున్నది.)

కృష్ణ—(రుక్మిణినింజూచి సునందనునితో) సునందా!

నీ॥ జలదమధ్యంబును ♦ వెలువడియరుదెంచి

మిగులబ్రకాశించు ♦ మెలుగుకరణి

మృగధరమండలి ♦ నగణితంబుగవీడి

చరియించెడిమృగము ♦ చందమునను

హరునివంచింపంగ ♦ హరిధరించినయట్టి

యానాటిమోహినీ ♦ యబలవలెను

అలనురాసుకులు క్షీ ♦ రాబ్ధినిద్రొచ్చుచో

బయలుదేరిన రమా ♦ వనితపగిది

తే॥ గీ॥ యాలయంబును విడనాడి ♦ యరుగుదెంచు

చున్నది; యనంగకేతన ♦ సన్నిభమగు

పైటదూగాడ; రాయంచ ♦ భంగిగాగ

విమలసౌందర్యసీమయా ♦ శోభనాంగి.

రుక్మిణి—(అలయంబునువిడిచి యివతలకువచ్చి శ్రీకృష్ణుని దనకేగంట జూచుచు తలవంచి చూచుచున్నది.)

కృష్ణ—(తనలో) అదుగోఅక్కంతావణి యివతలకువచ్చి తన కేగంటమాపులచేనా రాకకైబ్రతీక్షింపుచున్నట్లునూచింపుచున్నది. ఈమె సౌందర్యంబును జూచుచు రాజులందఱును విభ్రాంతులై శరీరంబుల మఱచిపోవుచున్నారు. కావున నీమెను గొనిదెచ్చి రథముపైబెట్టుకొని కీఘ్రగతి నరిగెదముగాక. బలరామసాత్యకీ ప్రముఖులును బాగరూకులై యుండిరిగదా. (తారకునిజూచి) తారకా! ఆహ్మందగమనను నిప్పుడే రథమునెక్కించెదను. నీవతిత్వకితమగ స్యందనంబును బోనిమ్ము.

తార—దేవా! ఆజ్ఞాబద్ధుడనై యున్నాను.

కృష్ణ—(తనలో) రథాగోహణంబునకై రుక్మిణి చిత్తంబు తత్తరమందుచున్నట్లు యామెమాపులే దెలుపుచున్నవి. కావున నింక జాగునేయకూడదు. రుక్మిణిని సమీపించి)

మ॥ తరుణీ! చూడుమదే రథంబికను జి ♦ త్తంబందుశంకింపకే

త్వరగానెక్కుముదాని భూరమణు లె ♦ వ్వారై న నేతెంచినన్

వరసంగ్రామతలంబునందున మహా ♦ బాణంబులంగప్పి; త

చ్చిరముల్ గూల్చెద డొల్చెదన్ మలిచెదన్ ♦ శీతాంశుభింబాననా,

(రుక్మిణిని యెత్తికొనివచ్చి రథముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి తారకునిజూచి)

శా॥ ఇంకఁగ సందియమేలతారక! రథం ♦ బీదారిఁబోనిమ్ము మా
తంకం బెవ్వరునైన బెట్టినయెడన్ ♦ దధ్యంబుగావారలన్
బంకేజాసను డడ్డమెనిలచినన్ ♦ బాహుబలప్రాధిమన్
బింకంబార్యైద శాత్రువులచెదఱ ని ♦ బ్బింబోష్ఠి హర్షింపఁగన్.

(రథసహితుడై నిష్క్రమించును.)

సునం—(తనలో) కృష్ణా ! కృష్ణా ! నన్ను ఎదలివెల్లుతున్నావా ! వీళ్లెవళ్ళయినా
నన్ను జూచినారంటే కృష్ణునిసఖుడనని మెత్తగా నున్నములోనికి యెముక
లేకుండా తన్నుతా రేమో. రుక్మిణి దొరికిందిగదాయను సంతోషముగా ము
నిగి ప్రాణంతో సమానుడనైన చెలికానిని విడిచివేశావు. (ఎదుటజూచి)
ఆరాజులందఱును కోలాహలము సేయుచున్నారు. నన్ను జూపగొట్టుదురేమో.
నేను పరుగెత్తుకొనిపోయి బలరామాదులను గలసికొందునుగాక ?

(పరుగెత్తుచున్నాఁడు.)

శిశు—(జరాసంధాదులఁజూచి) ఆహా ! రాజులారా ! మనమందరమును నేమటపాటున
నుండగా, నంచించి యాదవుండు రుక్మిణిని రథముపై బెట్టుకొనిపోవుచున్నా
డు. ఇందఱముండియు మాటాడక యూరకుంటిమి. ఇదియెవ్వరైనను
విన్నచో బరిహసింతురు. మనకు బలధైర్యంబులులేవా. శస్త్రాస్త్రములు
లేవా. గాజులుదొడిగించుకొని యబలవలె నుంటిమా. గొల్లడొకండు రాచ
కన్నియనుఁ గొనిపోవుచుండగా చూచి రాజులమైన మన మూరకుండుట వీర
గుణమా? లేండు. లేండు. కన్యకను విడిపించకపోయినచో నగుబాట్లువచ్చును.
(అందఱును నాయుధంబులతోఁ బరుగెత్తుచున్నారు.)

రంగము:—రథముపై శ్రీకృష్ణుఁడును—రుక్మిణియును
తారకుండు బ్రవేశింపుచున్నారు.

కృష్ణ—(రుక్మిణినిఁజూచి) ఇందువదనా ! నీడెందంబునకిప్పు డానందంబుగలిగి
నదికదా.

రుక్మిణి—(నిగ్గుచేఁ దలవాల్చుకొనుచున్నది.)

కృష్ణ—రమణీ ! పలుకవేమి !

తే॥ గీ॥ దృష్టిదోషంబు దగులునో ♦ తోయజాక్షి
పూర్ణచంద్రనిభోలు నీ ♦ మోముజూచి
సంతసింపగనెంచ నీ ♦ సన్ముఖంబు
జూపకుండుటపాడియే ♦ శోభనాంగి.

తే॥ గీ॥ యిందుధరసుందరీ దివ్య ♦ మందిరంబు
వీడివచ్చినారాకకై ♦ వేచియుండి
నీదు కేగిగంటచూపులు ♦ నీరజాక్షి
బటపియుండవె నాపై న ♦ బరమదయను.

అన్నలమిన్నా, నాయొద్ద నీ కీలజ్జయేల !

తే॥ గీ॥ భవ్యభవదీయసౌందర్య ♦ వార్ధిమునిఁగి
నీదుసందేశమాలించి ♦ నిక్కముగను
నేగుడెంచి భూధవ బృంద ♦ మెల్లజూచు
చుండదోడైచ్చితినిఁగాదె ♦ శుభచరిత్ర.

రుక్మిణి—

చం॥ అగణితభాగ్యసంపదల ♦ కాకరమై; సనకాదిపుణ్య యో
గిగణహృదబ్జవాసమయి; ♦ కీర్తితమై; రమకాశ్రయంబునై
నిగమవిచారగమ్యమయి ♦ నీరజసంభవసన్నతంబునై
యెగడు త్వదీయపాదయగ ♦ మెప్పుడుగొల్వఁగ నెంతుమాధవా.

సీ॥ భావమెల్ల త్వదీయ ♦ పాదాబ్జములజేర్చి
నీసేవజేయంగ ♦ నిశ్చయించి
సత్వరమ్మగనాదు ♦ సందేశమునుజెప్పు
మంచునునొక్క బాగ్రి ♦ హ్మణునిబంప

భవ్యసత్కృపఃబూని ♦ ప్రార్థనగైకొని

త్వరితగతినిమా వి ♦ దర్భజొచ్చి

నిఖిలస్వపాలకు ♦ లీక్షింపుచుండంగ

రథముపై నన్ను ని ♦ ర్భయముగాను

తే॥ గీ॥ బెట్టిదెచ్చితివి త్రిలోక ♦ వీరచరిత

యార్తరక్షణపారీణు ♦ డనెడివిరుమ

దాల్చియుండుటనేడు స ♦ త్యంబుదోచె

బుణ్యగుణసాంద్ర యదుకులాం ♦ భోధిచంద్ర.

కృష్ణ—సుందరీ నీసాందర్యవిశేషమే నిన్నుఁ గొనిపోవునట్లు గావించినది.

(తెరలో కలకలము.)

రుక్మిణి—(భయము నభినయించి) నాధా ! ఏవియో ! భయంకరాఝాటంబులు నీన
చచ్చుచున్నవి. గర్వాంధకారప్రమత్తహృదయులైన శిశుపాల బరాసఁధాదు
లు చచ్చుచున్నట్లున్నారు.

కృష్ణ—రానిమ్మ.

రుక్మిణి—వచ్చిన నెట్లోగదా.

కృష్ణ—తరుణీ ! నీవు భయంబందబనిలేదు.

షం॥ బలరామప్రముఖాదియాదవులు శుం ♦ భల్లీలనేతెంచి; శ
తుల్యసైన్యంబుల దాకివేగమె శర ♦ స్తోమంబులంగప్పి త
ద్బలమెల్లన్ హరియింతునింగరములో ♦ బాహుప్రతాపంబునన్
లలనా ! భీతిని బొందనేల మది నా ♦ వ్లాదంబుతోనుండమా.

యాదవవీరుల బలపరాక్రమంబులఁగూర్చి నీవీదియు కెఱిగియున్నదానవు
కౌవు. ఇప్పుడు నీకుఁ జరియును.

(తెరలో)

ఉ. ఎంతకువచ్చెఁ గన్నెదన ♦ కీయఁగలేదని యాదవుండు దు

ర్దాంతవిరోధ మీక్రియను ♦ దాలిచి దర్పముబేర్చి యాలయ

ప్రాంతమునందువేచి నర ♦ పాలురుజూచుచు నుండరుక్మిణీ.

కాంతనుగొంచుబోయెనె జ ♦ గంబులు నిందయొనర్చునట్లుగన్.

సారథీ ! రథంబు ద్వరగా వోలుము. శ్రీకృష్ణుని రథంబును గలసికొని నాని దర్పంబార్చి రుక్మిణిని విడిపించెదఁగాక.

రుక్మిణి—మనోహరా ! నాసోదరుండగు రుక్మికాబోలు ఎచ్చుచున్నాఁడు. నాశరీరము కంపమెత్తుచున్నది.

కృష్ణ—రమణీమణీ ! ఆస్మదీయభుజబలపరిక్షితవై యున్న నీకేమిభయము !

ఉ॥ అతఁడెకాను ముజ్జగము ♦ లన్నియు నెక్కట నెత్తివచ్చినన్

భీతి నెకింతయందను; వి ♦ భీతకురంగ విహోచనా ! జగ

త్యాతపరాక్రమంబునను ♦ నాహవభూమిని దర్పమేర్చి మ

చ్చాత శిలీముఖంబులను ♦ శాత్రువులన్ జనువీటికంపెదన్.

ఉ॥ చిచ్చుటకన్నునుండెఱచి ♦ చేతఁద్రీశూలముదాల్చి రుద్రుడే

వచ్చునుగాక సాయమును ♦ వైరులకున్ బొనరింపనెంచి; య

స్మచ్చటలాస్త్రసంతతుల ♦ జంపి విరోధిశిరంబులెల్ల నీ

కచ్చనకాయలాడగ వి ♦ యచ్చరు లచ్చెరువందనిచ్చెదన్.

రుక్మిణి—(తనలో) ఇప్పుడు నాయగ్రజుం డీతనితో బోరాడుటకు వచ్చుచున్నాడు.

ఇతడా నామనోహరుండు. అతడు నాసోదరుండు. ఇందులో నెవ్వరికి

హనిగల్గినను నాకేపిచారము. నిర్భాగ్యురాలనైన నామూలంబునఁగదా యి

ట్టిపోరాటంబు సంభవించుచున్నది. అనురంపంశ మహాటవీదావానలుండగు

నీమహానుభావుండు నాసోదరునియెడల నేమిహానికలుగజేయునోయని డెందంబు

న సందియంబుగలుగుచున్నది.

(రుక్మి ప్రవేశింపుచున్నాఁడు)

రుక్మిణి—(భయము నభినయించుచున్నది.)

రుక్మి—(శ్రీకృష్ణుని ప్రక్కనున్న రుక్మిణినిజూచి)

చ॥ వలదనియెంతచెప్పినను ♦ భావమునందున సంశయింపకే

దుడుకుతనంబుదాలిచి య ♦ దూర్వహు గైకొననెంచియీతడున్

బిలువఁగ సంతసించివృధి • వీవరులెల్లరు జూచుచుండ ని
శ్చలగతి వచ్చితే కులయ • శంబును మన్నునగల్గురుక్మిణీ.

(కృష్ణునిజూచి)

మ॥ తలవంపుల్ ఘటియిల్లమాకును గడున్ • దర్పంబుచుంబూని యీ
కలికిఁనాదగు సోదరీమణి నహ • కౌర్యంబుచేదెచ్చితే
బలశౌర్యోన్నతులైన రాజవరులన్ • పంచింది; నాముందటన్
బడినావింకను బోవగాఁదరమె గో • పాలా! యశోదానుతా.

ఓరీ! యాదవకులపాంసవా! సుక్షత్రియకుఁప్రావిర్భూతులగు మేమేడ,
పేదగొల్లఁడవగు నీవేడ!

తే॥ గీ॥ బలముశౌర్యంబుగల్గియుఁ • బరిధవిల్లు
హృథవుండైన సహియింపఁ • గలనుగాని
పేదగొల్లవాడొక్కండు • వెలదినిట్లు
గొంచు బోయెననిన నూర • కుండగలనె.

కృష్ణ—ఓయీ! రుక్మీ! అనవసరముగ బ్రేలకుము. నావాక్యములు ముందుగా నా
లింపుము.

తే॥ గీ॥ కన్నెహృదయంబు నాపైన • నున్నదంచు
నేను పూర్తిగానెఱుఁగుదు • సీచహృదయ
దాన దోడ్చెచ్చినాడను • దరుణినిట్లు
కాఁతులేటికిఁబ్రేలెదు • గర్వమునను.

వివాహ నియమములందు రాక్షసవివాహముఁగూడ నొకటి నిర్ణయింపఁబడిదే
యన్నదికదా. ప.టియు నేనీకన్యకను తస్కరించి తేలేడు. తిశుపాలసాల్యజరాస
ధాది సకల వృషాలురును జూచుచుండఁగనే బచ్చిరిని. చతుర్దశధువనములు న
క్కపెట్టున వెత్తినచ్చినను నేను భీతిల్లువాడనుగాను.

రుక్మీ—అట్లనా!

తే॥ గీ॥ కన్నెదోడైచ్చినావు త ♦ స్కరునిరీతి
నె నసైరించెదనునిన్ను ♦ నతివవిడిచి
ద్వారకాపురిదారిని ♦ దరలుమికను
కాకయుండినఁ జావుని ♦ క్కంబునీకు.

రుక్మిణి—(తనలో) వీరియరకును ఘోరసమరంబు జరుగునయే తోచుచున్నది.

కృష్ణ—

మ॥ వినరా నీతలదన్ని నట్టి ఘుచుతా ♦ కీరప్రతాపుల్ మహా
రణరంగంబున మచ్చితాశువిష స ♦ ర్పజ్వలలక్షదాకలే
క నమస్కారము లాచరించి చన లె ♦ క్కా నీవునాముందు; జం
కునె తాటాకులచప్పుడుల్ వినినచో ♦ గుండేళ్ళు రానాధమా.

ఓయీ! ఇంక ననుమానించెదవేళ. రణవ్యాపారంబును బూనుము. నీనాబలం
బులు జెలియవచ్చును.

రుక్మి—

శా॥ శ్రీలంగూర్చెడి వేణుగానరవముల్ ♦ జెల్వొప్పగావింపుచుల్
గోలల్ జేతనుబూని మోదమలరల్ ♦ గోపార్భక శ్రేణితో
నాలంగాఁచెడి భూమిగాదిది నము ♦ ద్యద్భీమసంగ్రామ స
త్కేళీరంగమటంచు నెంచుముమదిల్ ♦ గృష్ణార్భకా! డింభకా.

కృష్ణ—

శా॥ ఓరీయేటికిఁ బ్రేలదీకరణి న ♦ త్యుగ్రాహవక్రీడలో
నారాచంబుల నేకముల్ బఱపి భూనాథుండు చింతింపఁగా
బారల్ జేయుదు నిన్ను నీదగుసఖుల్ ♦ భావంబునంగుందగా
రా రా సందియమేలనందెదవు శౌ ♦ ర్యంబుల్ విలోకించెదల్.

మఱదివని తలంచి యింతవరకును శాంతినిహించి యుండినది. ఇంక నీయెడల
గరుణించువాడనుగాను.

రుక్మి—ఛీ ! నీవు ముడివిగుడువని చెప్పుకొన్నచో మాకు సిగ్గుగును. కృష్ణా ! రణంబు
నకు గడు తత్తరమందుచున్నాడవు. రణంబునగా నేమిగా దలంచితివి?

సీ॥ ఆరూఢమధుర వీ ♦ ణారఫంబులుగావు

ప్రతిభటాభీల హుం ♦ కృతులుగాని

మైబూసికొనుటకై ♦ మంచిగంధముగాదు

రక్త సంయుతసంగ ♦ రంబుగాని

అదలించితోలంగ ♦ నాలమందలుగావు

భయముగొల్పెడివీర ♦ వరులుగాని

గోవికాయువతుల ♦ గుబ్బపోటులుగావు

వేడిజూపెడిబాణ ♦ వితతిగాని

తే॥ గీ॥ ముదముతోనుండ వ్రేపల్లె ♦ భూమిగాదు

నిఖిల శస్త్రాస్త్రములుగల్గు ♦ నేలగాని

యేడనీవేడ ననిసేయు ♦ పేడ; ద్వార

కాపురంబునుజేరి సా ♦ ఖ్యంబుగనుము.

కృష్ణ—ఓరీ ! దుర్మచాంధా ! కాలము సమీపించిన రోగి సంధియైతి యారీతి నే పే
లుచుండును.

మ॥ సమదాటోప పతంగపుంగవవిభా ♦ స్వద్ధీర్ఘ చంచూ సమ

క్షమునందల్ప ఫణావిజృంభణ సట ♦ త్కాకోదరంబట్లు నీ

వు; ముదోద్రేకుడవై ; ననుకగవయగా ♦ బూర్ణప్రతాపంబుతో

గుమతీ ! వచ్చితివే; నినుక దునిమెదక ♦ ఘోషింపనీబాధవుల్.

మ॥ ననునీవెవ్వనిగాదలంచితివో నా ♦ నాదైత్యనంశాటవీ

ఘనదావాసలమూర్తి నంచెఱుగవో ♦ కష్టాత్మనీయట్టి దు

ర్జనబృందంబునుగూల్చి యీపుడమి భా ♦ రంబెల్లబాపంగ; నే

జననంబందినవాడనంచరయుమీ ♦ య్మోసాల వంశాధమా,

రుక్మిణి—(తనతో) నాభుండంతకంతకు నాద్రాక్యతఁ దాల్చుచున్నాఁడు.

రుక్మి—(కృష్ణునిఁజూచి) కృష్ణ! మాటలతో బ్రయోజన మేమియున్నది. ఇందుక నిల్చిపోరాడినచో నాశౌర్యంబు నీకుఁ దెలియఁగలను.

కృష్ణ—ఇదిగో! సంసిద్ధుడనై యున్నాఁడ.

రుక్మి—ఈశరంబును గాచుకొనుము. (కృష్ణునిపై శరము బ్రయోగింపుచున్నాఁడు.)

కృష్ణ—ఇదిగో! నీశరంబును ఖండించి నాను.

రుక్మి—వానుదేవా! నాముందుఁబడి నీవెందుబోగలవు.

మ॥ యదువంశోత్తమ పాతీపోవక సము ధృద్ధైర్యముకొంటూని యీ

కదనక్షోణినినిల్చు; నీదుశిరముక ధండించెదన్ నేడు మా

గధచైద్యాదులు సంతసింపఁగను లో కఖ్యాతసింగాంతు నా

త్రిదశుల్ గూడ భయంబుజెందఁగ జయ శ్రీగాంచెదన్ మించెదన్.

కృష్ణ—ఓయీ! శూరుండైనవాఁ డెన్నఁడును నిట్లు స్వస్తుతిఁజేసికొనఁడు. నీబల పరాక్రమంబు లెవ్వరికిఁదెలియవు.

తే॥ గీ॥ మంచిచెడ్డలింతయు విచా ధించకుండ

ద్రవ్యమున కాసజెంది సో దరినిఁజేది

పతికినర్పింపనెంచిన పాపరతుడ

వీవు నినుజూడగారాదు హీనచరిత.

రుక్మి—ఆ యేమనిరా ప్రిలితివి. (శరప్రయోగము జేయుచున్నాఁడు.)

కృష్ణ—(శరంబును ఖండించి. చక్రము చేతఁబూని) ఓరీ! నీచాత్మా. నీకాలము సమీపించినది. ఇదుగో చూడుము. దైత్యసందోహకత్తినకంతఽంతనగళ త్తోణితారుణితసహస్రికర సహస్రికోటి మార్తాండప్రభాభాసమానభయంకరంబును, శాస్త్రసియవతీగర్భనిర్భేదకంబును, సమస్తామర మునిజనసేవ్యంబును, నక్షత్రకటాక్ష వీక్షితసమస్తగీర్వాణరక్షణ దీక్షాబద్ధకంకణాలంకృతంబును, సుదృఢవాభిదానవిరాజితంబును నగు నస్మచ్ఛక్రి మిదే విడుచుచున్నాఁడ. (చక్రమును బ్రయోగింపబోదగా రుక్మిణి శ్రీకృష్ణుని హస్తముఁబట్టుకొని)

రుక్మిణి—

తే॥ గీ॥ నీమహాత్వంబుగనలేక • నిజముఁగాగ
నిండయెనరించె నిన్నును • నీరజాక్ష
పాపమునుగాచిరక్షింప • వలెనుగాక
చంపనెంతువె మఱినిని • సాహసమున.

తే॥ గీ॥ భవ్యభవదీయదర్శన • భాగ్యమునను
జనులుచేసెడిపాపంబు • సమసిపోవు
కమలమిత్రోదయంబును • గాంచినంత
యంధకారమంతయు మాయ • మైనవగిది.

దేవా ! పురాణపురుషా ! నీవు భక్తరక్షణదిక్షాబద్ధకంకణుండవు. నాయెడ
గృహంతరంగుండవై నామగ్నజాని రక్షించి నాకోరికఁ దీర్పుము.

కృష్ణ—తరుణీ! ఇతఁడు మహాపాతకవర్తి. వీనిని బ్రతుకనీయరాదు.

రుక్మిణి—దేవా ! అర్తునై చెప్పుచున్న నావిన్నప మాలకించుము.

శా॥ దూరాన్వేషణ మాచరింపకనిను • దూషించియిప్పట్లు దు
ర్వారాఘంబును గాంచియుండియును సం • గ్రామస్థలంబందున
న్మోరాస్త్రంబుల బాలుఁజెందికడు • న్నుండయ్యెనాయన్న; నీ
కారుణ్యంబునఁ బోవఁగావలయు లో • కానందసంధాయకా.

ప్రాణేశ్వరా ఇంక నొకప్రార్థనఁ జిత్తగింపుము. మాధవుం డల్లుడయ్యెను
గదా యని మాతల్లిదండ్రులు సంతసింపుచుండును. అట్టిచో నీవీతనిని వధించి
తివేసి వారికోరికంబునకు మితిలేకయుండును.

కృష్ణ—(తనలో) ఆహా ! ఎట్టికఠినహృదయంబునను కాంతల వాక్యములచే గఱగి
పోవును. ఇప్పుడు నే నీతని వధించితి నేని యీమె హృదయంబున జింత
బ్రవేశపెట్టినవాడనగుదును. కావున వీనికిఁ దగిన ఉపరాధనంబాచరించి పంపె
దనుగాక. (రుక్మిణిఁజూచి) బావా ! అగ్రహంబుడిగి యిటురమ్ము. (రుక్మిణి
బట్టుకొని) మఱి! నీవు నాయెడలజేసిన యపరాధంబున కీశిక్ష విధింపు
చున్నాను.) (మూతియు మీసంబును దలయును గొలుగును.)

రుక్మిణీ—(తనలో) ఇంతకంటే జంపినను బాగుండునుకదా, అగ్నికన్నను వేడియై, ఖడ్గముయొక్క నాడికన్నను నెక్కుడై యవమానంబు చిత్తంబును దపింపజేయునుగదా. ఇస్పదీతనిని నేనేమియుఁ జేయజాలను. ఎప్పటికైనను నీతనిని నిర్జించితిరవలయును.

రుక్మిణీ—(తనలో) ఆహా! మాయన్న మరణముకన్న నెక్కువయగు పరాభవమందినాఁడు.
[బలరాముఁడు—నునందుడు ప్రవేశించును]

బల—(తనలో) నాతమ్మ దీరుక్మిణి మిగుల పరాభవించినాఁడు. (కృష్ణునిఁజూచి) కృపా! నీహృదయంబు నెవ్వఱును గనుగొనఁజాలకు. కాని బంధువునిమూతి యుఁ దలయు గొలుగుట చంపుట నంటి జేకదా. లోకంబున శత్రువులను వారు నీకు లేరు. అందఱెయందును నీవు సమబుద్ధింబూని వర్తింపుచుందువు. అట్టి చో నీమఱదియెడల నిట్టి విషమబుద్ధి నేలఁబూనితివో తెలియకున్నది. (రుక్మిణి నిఁజూచి)

తే॥ గీ॥ అమ్మ యొక్కింతశోకించ ♦ కమ్మ రుక్మి
కై న యీ పరాభవమును ♦ నాత్మఁ దలఁచి
పూర్వకృతపాపమెవ్వఁడు ♦ బోవఁజేయ
శక్తుడయ్యెడుచూడుమీ ♦ జలరుహాక్షి.

రుక్మిణీ! నీయగ్రజంతు నేను పూర్వజన్మకృతదోషంబులఁబాసి పవిత్రుడై నాఁడు. (రుక్మినిఁజూచి) బావా! రుక్మి! గతించినదానికిఁ జింతింపకుము.

సునం—(తనలో) ఆహా! జలచాంతమున భాసిల్లు చంద్రికరీతి మాకృష్ణునిపరీక్ష-
రుక్మిణి శోభిల్లుచున్నది.

కృష్ణ—(సునందునిజూచి) మిత్రీమా! నచ్చితివా! తొందరసమయమున నిన్ను జూడ కనేపోయితిని.

సునం—నువ్వెందుకు మాస్తావు. సరేతే. నేనున్నా బలరామాదులకు దోడుపడి శివు సాలజరానంధ సాల్యాదిరాజులను యుడాములెత్తించినాను. ఏమనుకొన్నా వేమిటి.

రుక్మిణి—(తనలో) ఈతఁడు మనోహరునకు వేడుకచెలికాడుకాబోలు.
(తెరలో మంగళధ్వని.)

కృష్ణ—(బలరామునిఁజూచి) అగ్రజా! యేదియొద్దని వినవచ్చుచున్నది. ఏమై యుండును.

బల—(నిష్క్రమించి వెంటనే బ్రవేశించి) తమ్ముడా ! భీష్మకుండు నీసన్నిధి కరు
బెంచుచున్నాడు.

రుక్మి—(తనలో) ఇప్పుడు నాతండ్రిమొగంబు నే నెట్లుచూడగలను.

[భీష్మకుండు పర్యవేశించును.]

భీష్మ—(తనలో) భగవత్కృతంబు నెవ్వడును దప్పింపలేడుగదా. ఆహా! నాజన్మ
ధన్యమైనది. కుమారీమణిని రథముపైఁ బెట్టుకొని యరుగుచున్న వానుదేవుని
కడ్డుపడి నాతనముండు పరాభవమందినాడు. (కృష్ణునిఁసమీపించి)

ఉ॥ ధన్యుడనై తినింకఁ బరి • తాపముదీతెను నాదువంశమా
మాన్యతకెక్కె నిష్ఠమెయి • మాసులునై నను గాంచలేని స
న్మాన్యచరితుని నున్ను ర • మాధవుభర్తఁగ గాంచగల్గె మా
కన్యక; రుక్మిణీరమణి • కంజదళేక్షణ భక్తరక్షణా.

కృష్ణు—నృపాలచంద్రా! మహాసాహసంబాచరించితిని నన్ను మీరు మన్నింపవలెను.

భీష్మ—కృష్ణా! నీవు భగవంతుండవు. నిన్ను గాదనువాఁడవు. (రుక్మిణినిఁజూచి)

అమ్మాయీ! రుక్మిణీ! బాల్యంబునుండియు నీవెన్నినిగోరియుంటివో యా మా
ధవుండే నీకు బతించుయ్యెను. నీభాగ్యంబును కర్ణించుట కెవరితరము! అమ్మా!

లక్ష్మీకళతుండు నాకల్లుండయ్యెనను సంతోపంబునకు మేరలేకున్నది.

కృష్ణు—రాజేంద్రా! నీమనోభీష్టంబు నెఱవేఱినది. ఇంక నేమికావలయును.

భీష్మ—కృష్ణా! మాకేమికావలయును. అయినను నిట్లనుగ్రహింపుము.

మ॥ అతసీపుష్ప సమప్రకాశ, పరిపూ • ధ్వానందసందోహ సం
తతలక్ష్మీహృదయానివాస జలహ • త ప్రోద్భవాధీశ యా
శ్రితపాపాఘవినాశ భద్రాయశ దా • క్షిణ్యాత్మ; సర్వేశ మా
మతియందెప్పుడు బాయకుండు గుణధా • మా! దేవకీనందనా.

సునం—తథాస్తు! తథాస్తు!

ఇ ది మ ష్టాం క ము.

సర్వము సంపూర్ణము.